

panegyricum
a comparate
dicente Ber
is. Non so
legi merean
rem lectorem
n spectes, si
conceperis, in
cient. Poss
confirmare te
quentia.

expressa,
um, sed omni
tur. Cumqu
enio cultu
fubitus atq

& facetus
iis, doctis
c. Lud. Vii

o plus dilige
nabitare alac

o dixit, divini
Epist.
dia nihil hab

C. PLINII CAECILII

SECUNDI

EPISTOLARVM

LIBER PRIMVS.

I.

C. PLINIVS S. SEPTICIO SVO S.

*Septicio Epistolarum opus, ejusdem horzatu colle-
ctum, dedicat.*

Frequenter hortatus es, ut epistolas, si quas paul-
lo curatius scripsissem, colligerem publica-
remque. Collegi, non servato temporis or-
dine: (neque enim historiam componebam) sed ut
quæque in manus venerat. Superest, ut nec te
consilii, nec me pœniteat obsequii. Ita enim fiet,
ut eas, quæ adhuc neglectæ jacent, requiram: &
si quas addidero, non supprimam. Vale.

Plinii Epistol.

A

II.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

Librum suum alicui emendandum mittit, cujus consilio in editione usus erat.

Quia tardiozem adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tua & legas & emendes: eo magis, quod nihil ante peræque eodem ἔγλω scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum, figuris duntaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus amavit, adsequi possunt. Nec materia ipsa huic (vereor ne improbe dicam) æmulationi repugnavit. Erat enim propè tota in contentione dicendi, quod me longæ desidiæ indormientem excitavit, si modo is sum ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληίδες fugimus, quoties paullulum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est, quod putes, me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorrere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est! (audis desidiæ votum) edendum autem ex pluribus causis:

sis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopola blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III.

C. PLINIUS CANINIO RVFO SVO S.

Caninium occasione amœnitatum patriæ hortatur, ut omissa rei familiaris cura studiis se litterarum & mortalitate vindicet.

Quid agit Comum, tuæ meæque deliciæ? quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid *πλατάνων* opacissimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid subjectus & serviens lacus? quid illa mollis, & tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturna? Possidentne te, & per vices partiantur? An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas: & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adferis. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies: in

his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effin-
ge aliquid & excude, quod sit perpetuo tuum.
Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque
alium dominum fortientur: hoc nunquam tuum
desinet esse, si semel cœperit. Scio quem animum,
quod horter ingenium: tu modo enitere, ut tibi
ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris.
Vale.

IV.

C. PLINIUS POMPEIAE CELERINAE,
SOCRVI, S.

*Laudata rerum copia in villis socrus suae, & servorum
diligentia, illam ad sua praedia invitat.*

Quantum copiarum in Oriculano, in Narniensi,
in Carfulano, in Perusino tuo, in Narniensi
vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam
tuis opus non est) una illa brevis & vetus sufficit.
Non, me hercule, tam mea sunt quæ mea sunt,
quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod solli-
citius & intentius tui me, quam mei excipiunt.
Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra di-
verteris. Quod velim facias: primum ut perinde
nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut
mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac
prope negligenter expectant. Nam mitium do-
minorum apud servos ipsa consuetudine metus exo-
lescit: novitatibus excitantur, probarique dominis
per alios magis quam per seipsos laborant. Vale.

V.

C. PLINIUS VOCONIO ROMANO
SVO S.

Mores subdolos M. Reguli caussidici Voconio ostendit.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem humilioremque post Domitiani mortem? sub quo non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone, sed tectiora. Cæpit vereri, ne sibi irascerer: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum foverat, exsultaverat morte: adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum infectatur, atque etiam STOICORVM SIMIAM appellat. Adjicit VITELLIANA CICATRICE STIGMOSVM. Agnoscis eloquentiam Reguli, Lacerat Herennium Senecionem tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, Quid tibi cum meis mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regulus dolenter tulisse credebatur, ideoque etiam quum recitaret librum, non adhibuerat. Præterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros laceffisset. Aderam Arionilla, Timonis uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur (nos) in parte causæ sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exsilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, Quæro, inquit, Secunde, quid

de Modesto sentias. Vides, quod periculum, si respondissem, BENE: quod flagitium, si, MALE. Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos adfuisse. Respondebo, inquam, quid sentiam, si de hoc centumviri iudicaturi sunt. Rursus ille, Quæro, quid de Modesto sentias. Iterum ego, Solebant testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti sentias. Quæris, inquam, quid sentiam? At ego, ne interrogare quidem fas puto, de quo pronuntiatum est. Conticuit: me laus & gratulatio sequuta est; quod nec famam meam aliquo responso, utili fortasse, inhonesto tamen, læferam: nec me laqueis tam insidiosæ interrogationis involveram. Nunc ego conscientia exterritus apprehendit Cæcilium Celerem: mox Fabium Iustum rogat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est, quum timet, abjectissimus) Rogo, mane videas Plinium domi: sed plane mane; neque enim diutius ferrè sollicitudinem possum; & quoquo modo efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nuntius a Spurinna; Venio ad te. Immo ego, Ad te. Coimus in porticum Liviæ, quum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit preces suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, prece. Cui ego, Dispicias ipse, quid renuntiandum Règulo putes. Te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum (nondum enim ab exilio venerat) ideo nihil alterutram in
par-

partem respondere tibi possum, facturus quicquid ille decreverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus convenit in pratoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, timere se, ne animo meo penitus hæreret, quod in centumvirali judicio aliquando dixisset, quum responderet mihi & Satrio Raso, SATRIVS, (&) CVI EST CVM CICERONE AEMVLATIO, ET CONTENTVS NON EST ELOQVENTIA SECVLI NOSTRI. Respondi, nunc me intelligere maligne dictum, quia ipse confiteretur: ceterum potuisse honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus eloquentia seculi nostri. Nam stultissimum credo, ad imitandam non optima quæque proponere. Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper. Hesitabundus inquit, Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto. Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exfuli nocere voluisse. Subjuxit egregiam causam, Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, REGVLVS OMNIVM BIPEDVM NEQVISSIMVS, quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem, dum Mauricus venit. Nec me præterit esse Regulum *δυναταίερον*. Est enim

enim locuples, factiosus; curatur a multis, time-
tur a pluribus, quod plerumque fortius amore
est. Potest tamen fieri, ut hæc concussa laban-
tur. Nam gratia malorum tam infida est, quam
ipsi. Verum, ut idem sapius dicam, exspecto
Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis ex-
perimentis eruditus, & qui futura possit ex præ-
teritis providere. Mihi & tentandi aliquid &
quiescendi illo auctore ratio constabit. Hæc tibi
scripsi, quia æquum erat, te pro amore mutuo non
solum omnia mea facta dictaque, verum etiam
consilia cognoscere. Vale.

VI.

C. PLINIUS CORN. TACITO
SVO S.

*Tacitum monet, ipsum exemplo suo in silvis posse stris-
dere & venari percommode.*

Ridebis, & licet, rideas. Ego ille, quem nosti,
apros tres, & quidem pulcherrimos cepi.
Ipsæ? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab in-
ertia mea & quiete discederem. Ad retia sedebam:
erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed
stilus & pugillares. Meditabar aliquid enotabam-
que, ut si manus vacuas, plenas tamen ceras repor-
tarem. Non est, quod contemnas hoc studendi
genus. Mirum est, ut animus agitatione motu-
que corporis excitetur. Jam undique silva & so-
litude, ipsumque illud silentium, quod venationi
da-

datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit, auctore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII.

C. PLINIUS OCTAVIO RVFO
SVO S.

Negat roganti Octavio, se posse contra Bæticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octavii carmina desiderat.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Jovi optimo maximo

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατῆρ, ἕτερον δ' ἀνένυσεν.

Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, præfertim te exigente, excusare Bæticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostræ, nec constantiæ, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid vir optimus in præsentia velis, quam quid

semper sis probaturus. Me circa idus Octobres spero Romæ futurum, eademque hæc præsentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc jam licet spondeas de animo meo,

Ἡ, καὶ κινῆσαι ἐν' ὀφθαλμοῖς νεύσει Κρονίαν.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baticos adsim. Pæne præterii, quod minime prætereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quæ nunc cum ficis & boletis certandum habent. Vale.

VIII.

C. PLINIVS POMPEIO SATVRNINO
SVO S.

Petit emendationem orationis in patria habitæ, quum bibliorhecæ dicasset, & alimenta ingenuis decrevisset: de cujus edicione sollicitius disquirat.

Peropportune mihi redditæ sunt litteræ tuæ, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo, quod oblatum est: nec te gravari, quod depoposcisti. Nec est tamen, quod ab homine defidioso aliquid novi operis exspectes. *Petiturus sum*

sum enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud
 municipales meos habui, bibliothecam dedicaturus.
 Memini quidem, te jam quædam adnotasse, sed
 generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum uni-
 versitati ejus attendas, verum etiam particulas, qua
 soles lima, persequaris. Erit enim & post emen-
 dationem liberum nobis vel publicare vel continere.
 Quin immo fortasse hanc ipsam cunctationem nos-
 tram in alterutram sententiam emendationis ratio
 deducet, quæ aut indignum editione, dum sæ-
 pius retractat, inveniet: aut dignum, dum id
 ipsum experitur, efficiet. Quamquam hujus cun-
 ctationis meæ causæ non tam in scriptis, quam
 in ipso materiæ genere consistunt. Est enim
 paullo quasi gloriosius & elatius. Onerabit hoc
 modestiam nostram, etiam si stilus ipse fuerit pres-
 sus demissusque, propterea quod cogimur cum de
 munificentia parentum nostrorum, tum de nostra
 disputare. Anceps hic & lubricus locus est, etiam
 quum illi necessitas lenocinatur. Etenim si alie-
 næ quoque laudes parum æquis auribus accipi
 solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videat-
 ur oratio de se aut de suis differentis? Nam
 cum ipsi honestari, tum aliquanto magis gloriæ
 ejus prædicationique invidemus: atque ea demum
 recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ
 in obscuritate & silentio reponuntur. Qua ex
 causa sæpe ipse mecum, nobisne tantum, quid-
 quid illud est, composuisse, an & aliis debeamus,
 ut nobis? Admonet istud quoque, quod pleraque,

quæ sunt agenda rei necessaria, eadem peracta nec utilitatem parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius exempla repetamus, quid utilius fuit quam munificentia rationem etiam stilo prosequi? Per hoc enim adsequeremur, primum ut honestis cogitationibus immoraremur: deinde ut pulcritudinem illarum longiore tractatu pervideremus: postremo, ut subita largitionis comitem pœnitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quædam contemnenda pecunia. Nam quum omnes homines ad custodiam ejus natura restrinxerit; nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiæ vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, sed consilio trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumtus in alimenta ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro & aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam reprimi. Ut vero aliquis libenter educationis tedium laboremque suscipiat, non præmiis modo, verum etiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate carentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur; quanto magis decuit publice consulentem, utilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere? præsertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur, honoremque pau-

paucorum ceteri patienter & expectarent & mere-
rentur. Sed ut hunc communibus magis com-
modis quam privatae jactantiae studebamus, quum
intentionem adfectumque muneri nostri velle-
mus intelligi; ita nunc in ratione edendi vere-
mur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed pro-
priae laudi servisse videamur. Præterea memi-
nimus, quanto majore animo honestatis fructus
in conscientia, quam in fama, reponatur. SE-
QVI enim GLORIA, NON APPETI, DE-
BET: nec, si casu aliquo non sequatur, ideo
quod gloriam non meruit, minus pulcrum est.
Ii vero, qui benefacta sua verbis adornant, non
ideo prædicare, quia fecerint, sed ut prædicarent,
fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente
alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vane-
scit. Homines enim quum rem destruere non
possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silen-
da feceris, factum ipsum: si laudanda, quod
non sileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris
quædam impedit ratio. Etenim hunc ipsum
sermonem non apud populum, sed apud decu-
riones habui; nec in propatulo, sed in curia.
Vereor ergo, ut sit satis congruens, quum in di-
cendo adsentationem vulgi acclamationemque
desugerim; nunc eadem illa editione festari:
quumque plebem ipsam, cui consulebatur, limine
curiæ parietibusque disereverim, ne quam in
speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam,
ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter
exem-

exemplum, velut obvia ostentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas: obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX.

C. PLINIVS MINVTIO FVNDA-
NO SVO S.

*Hortatur ad secessum, propter studia & Innocentiam
urbane vite præferendum.*

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus junctisque non constet. Nam, si quem interrogas, Hodie quid egisti? respondeat, Officio toga virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocacionem, ille in consilium rogavit. Hæc quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis quam secesseris. Tunc enim subit recordatio, quot dies quam frigidis rebus absumsi! Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus futuris animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat: nemo apud me quemquam (sinistris sermonibus) carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore
sol.

sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam sinceramque vitam! o dulce otium, honestumque, ac pane omni negotio pulcrius! o mare, o litus, verum secretumque *μυστήριον*! quam multa inventis, quam multa dictatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X.

C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI
SVO S.

Euphratem philosophum laudat, quem ut audiat Atrius hortatur, dolereque non crebrius se per occupationes illum audire posse.

Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius & expositus, plenusquo humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum

tum virtutibus suis addidit! at ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare; ita, nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucēt, ut mediocriter quoque doctos advertant & adficient. Disputat subtiliter, graviter, ornate; frequenter etiam Platoniam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania putentur, illi tamen plurimum venerationis adquirunt. Nullus horror in cultu, nulla tristitia, multum severitatis: reverearis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompejus Julianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipse provinciæ princeps inter altissimas condiciones generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor officio ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos,

con-

conficio tabulas: scribo plurimas, sed illitteratissimas litteras. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; adfirmat etiam esse hanc philosophia, & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere iustitiam; quaeque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quam in urbem proxime veneris (venias autem ob hoc maturius) illi te exponendum limandumque permittas. Neque enim ego (ut multi) invidéo aliis bonum, quo ipse careo; sed contra sensum quemdam voluptatemque percipio, si ea, quae mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

XI.

C. PLINIUS FABIO IVSTO SVO S.

De infrequentia epistolarum exoptulas.

Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est, inquis, quod scribam. At hoc ipsum scribe, nihil esse quod scribas: vel solum illud, unde incipere priores solebant, **SI VALES, BENE EST; EGO VALEO.** Hoc mihi sufficit; est enim maximum. Ludere me putas? Serio peto. Fac sciam quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

XII.

XII.

C. PLINIUS CALESTRIO TIR. SVO S.

Deflet Corelii voluntariam mortem, qua rectorem vitae suæ & optimum amicum amiserit.

Iacturam gravissimam feci, si iactura dicenda est tanti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, & quidem sponte: quod dolorem meum exulcerat: est enim luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis vero, quos accersita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem summa ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulsi; quamquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; præterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patris hic illi; nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinentia, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit: novissime cum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Cum quidem incredibiles cruciatus & indignissima tormenta pateretur, (Jam enim dolor non pe-
di-

ſubſolis, ut prius, infidebat, ſed omnia membra
 pervagabatur,) veni ad eum Domitiani temporibus,
 in ſuburbano jacentem. Servi e cubiculo
 reſceſſerunt. Habebat enim hoc moris, quoties
 intraſſet fidelior amicus: quin etiam uxor (quam
 quam omnis ſecreti capaciffima) digrediebatur.
 Circumtulit oculos, & Cur, inquit, me putas hos
 tantos dolores tamdiu fuſſinere? ut, ſcilicet, iſti la-
 troni vel uno die ſuperſim. Dediffes huic animo
 par corpus, feciſſet quod optabat. Adfuit tamen
 deus voto, cuius ille compos, ut jam ſecurus liber-
 que moriturus, multa illa vita, ſed minora, reti-
 nacula abruptit. Increverat valetudo, quam tem-
 perantia mitigare tentavit; perſeverantem con-
 ſtantia fugit. Jam dies alter, tertius, quartus,
 abſtinebat cibo. Miſit ad me uxor ejus Hiſpulla
 communem amicum C. Geminium cum triſtiſſimo
 nuntio, deſtinaffe Corellium mori: nec aut fuiſſet
 filiæ precibus ſteſſi; ſolum ſuperſeſſe me, a quo re-
 vocari poſſet ad vitam. Cucurri: perveneram in
 proximum, quum mihi ab eadem Hiſpulla Iulius
 Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetra-
 turum: tam obſtinate magis ac magis induruiffe.
 Dixerat ſane medico admoventi cibum, *νεκροικον*,
 quæ vox quantum admirationis in animo meo, tan-
 tum deſiderii reliquit. Cogito, quo amico, quo viro
 caream. Implevit quidem annum ſeptimum & ſexa-
 geſimum, quæ ætas etiam robuſtiſſimis ſatis longa eſt:
 ſcio. evaſit perpetuam valetudinem: ſcio. deceſſit ſu-
 perſtitibus ſuis, florente republica, quæ illi omni-
 bus

bus suis carior erat: & hoc scio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summa, dicam, quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, SENEX ERAT, INFIRMVS ERAT, (hæc enim novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audivi, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII.

C. PLINIUS SOSIO SENECONI
SVO S.

Et ingeniorum suis temporibus proventum laudas, & auditorum negligentiam vituperas.

Magnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Juvat me quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum & ostentant: tametsi ad audiendum pigre coñtur. Plerique in stationibus sedent, tempusque audiendi fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte eolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt.

unt: nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Casarem ferunt, quum in palatio spatiaeretur, audissetque clamorem, causam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdidit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini defui. Erant sane plerique amici. Neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius, quam destinaveram, tempus in urbe consumsi. Possum jam repetere secessum, & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si repositur. Vale.

XIV.

C. PLINIVS IVNIO MAURICO SVO S.

Maurico suadet, ut fratris filiam despondeat Aciliano, quem diligentissime commendat.

Petis, ut fratris tui filia prospiciam maritum; quod merito mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim
di-

dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est quod a te mandari mihi aut majus aut gratius, nihil quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam juvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi provisus esset Minutius Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita a me formari & institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac servat. Pater Minutius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: adlectus a divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ, ambitioni dicam an dignitati? constantissime prætulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit & avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tota, quod non tibi, tanquam in tua, placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris & industriæ, quamquam in maxima verecundia. Quæsturam, tribunatum, præturam honestissime percucurrit, ac jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenium

genua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda. Debet enim hoc castitati puellarum quasi præmium dari. Nescio, an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel in primis cænis hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et sane de posteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulgisse amori meo, supraque ista, quam res patitur, sustulisse: at ego fide mea spondeo, futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me prædicantur, invenias. Dili- go quidem adolescentem ardentissime, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV.

C. PLINIUS SEPTICIO CLARO
SVO S.

Septicium, qui ad cœnam vocatus non venerat, in jus damni dati jocabundus vocat.

Heus tu, promittis ad cœnam, nec venis, dicitur jus, ad assem impendium reddes, nec id modicum. Paratæ erant lactuæ singulæ, cochlear

chilæ ternæ, ova bina, alica cum mulso & nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quæ perit in ferculo) olivæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comedum, vel lectorem, vel lyristen, vel quæ mea liberalitas, omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditana maluisti. Dabis pœnas, non dico quas. Dure fecisti: invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen & tibi. Quantum nos lussemus, rissemus, studuissemus! Potes apparatus cœnare apud multos: nusquam hilarius, simplicius, incautius. In summa, experire. Et nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI.

C. PLINIUS EVRICIO SVO S.

Saturnini stilum elegantissimum laudat, ejusque libros, ut legantur, commendat.

Amabam Pompejum Saturniam, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero totum me tenet, habet, possidetque. Audivi causas agentem acriter & ardentem, nec minus polite & ornate: sive meditata sive subita proferret. Ad sunt aptæ crebræque sententiæ, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc
mire

mire placent, cum impetu quodam & flumine præ-
 vehuntur; placent, si retractentur. Senties quod
 ego, quum orationes ejus in manus sumseris; quas
 facile cuilibet veterum, quorum est æmulus, com-
 parabis. Idem tamen in historia (tibi) magis satis-
 faciet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splen-
 dore etiam & sublimitate narrandi. Nam in con-
 cionibus eadem, quæ in orationibus, vis est;
 pressior tamen, & circumscriptior, & adductior.
 Præterea facit versus, quales Catullus (meus) aut
 Calvus. Quantum illis leporis, dulcedinis, ama-
 ritudinis, amoris! Inferit sane, sed data opera mol-
 lius leniusque, duriusculos quosdam: & hoc, quasi
 Catullus (meus) aut Calvus. Legit mihi nuper
 epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Te-
 rentium metro solutum legi credidi; quæ sive uxo-
 ris sunt, ut affirmat, sive ipsius, ut negat, pari glo-
 ria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem
 quam virginem accepit, tam doctam politamque
 reddiderit. Est ergo mecum per diem totum
 eundem antequam scribam, eundem quum scrip-
 eundem etiam quum remittor, non tamquam eun-
 dem, lego. Quod te quoque, ut facias, & hortor &
 moneo. Neque enim debet operibus ejus obesse,
 quod vivit. An si inter eos, quos numquam vidi-
 nus, florisset, non solum libros ejus, verum etiam
 imagines conquireremus; ejusdem nunc honor
 præsentis & gratia, quasi satietate, languescet?
 At hoc pravum malignumque est, non admirari
 hominem admiratione dignissimum, quia videre,

alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum,
verum etiam amare contingit. Vale.

XVII.

C. PLINIUS CORN. TITIANO SVO S.

Capitonem commendat, quod mortuo amico statuam posuerit, & clarorum hominum imagines domi habeat.

Est adhuc curæ hominibus fides & officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant, Titinius Capito ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulcrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitoni in usu claros viros colere. Mirum est, qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi ejuoque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter & suæ. Neque enim magis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SVETONIO TRANQVILLO

SVO S.

Suetonio actionem ex somnii monitu dissuadenti, de somniorum etiam contrario eventu respondet: saltem stropham aliquam pollicetur.

Scribis, te perterritum somnio vereri, ne quid adversi in actione patiaris: rogas, ut dilationem petam, & pauculos dies, certe proximum excusum. Difficile est: sed experiar,

- - καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστίν.

Refert tamen, eventura soleas, a contraria somniate. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu, egregiam actionem portendere videtur. Susceperam causam Julii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est focrus mea advoluta genibus, ne agerem, obsecrare. Et eram acturus, adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio, eram contra potentissimos civitatis, atque etiam Cæsaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen, λογιστάμενος illud,

Εἰς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πατρῆς.

Nam mihi patria (& si quid carius patria) fides videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit.

B 2

Proz

Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exemplo somnium istud in bonum veritas: aut, si tutius putas, illud cautissimi cujusque præceptum, QVOD DVBITAS, NE FECERIS; id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inveniam: agamque causam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo; istud ægre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX.

C. PLINIVS ROMANO FIRMO
SVO S.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum.

Municeps tu meus, & condiscipulus, & ab inunte ætate contubernalis: pater tuus & matris & avunculo meo, mihi etiam, quantum ætatis diversitas passa est, familiaris: magnæ & graves causæ, cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates CCC millia nummum. Te memorem hujus muneris amicitia nostræ diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte factu-

facturum, ut dignitate a me data quam modestissime utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale.

XX.

C. PLINIUS COR. TACITO SVO S.

Tacitum consulit, an amplum & copiosum dicendi genus, an brevius & circumscriptius magis probeat.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil æque in causis agendis ut brevitatis placet. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat. Alioquin prævaricatio est, transire dicenda; prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere, quæ sint inculcanda, infingenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Utque corpori ferrum, sic oratio animo non ista magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Græcis orationes Lyssiæ ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimæ sunt circumcisæ & breviter: ego Lyssiæ Demosthenem, Aeschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis & Catoni, Pollio-nem, Cæsarem, Cælium, in primis Marcum Tul-lium, oppono, cujus oratio optima fertur esse, quæ maxima. Et, hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo major. Vides, ut

statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendet: idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quamdam & pulcritudinem adiicit magnitudo. Hæc ille, multaque alia, quæ a me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illam permulta dixisse; quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quadriduo egisse: ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo, posse fieri, ut sit actio bona, quæ non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quæ sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi *ειρηνηρον*. Ideo in optima quaque mille figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, **ARTIFICEM QVEMNAM? RECTE ADMONES. POLYCLETVM ESSE DICENTE.**

CEBANT. Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quæ maxime orationis similitudinem expresserit, si modo justum & debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla orationis, maxima iudicis culpa est. Adfunt huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam, faciunt: quam præstare, nisi in angustiis causis, non potest brevitatis. Adjiciam, quod me docuit usus, magister egregius; frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvæ res maxime trahunt. Varia sunt hominum iudicia, variæ voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversam, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inventioni favet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictum est, quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus, Tu omnia, quæ sunt in causa, putas exsequenda: ego jugulum statim video, hunc premo. (Premit sane quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri, ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego, inquam, qui jugulum percipere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λίσσιν κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuta, nec arbuta tantum, verum etiam campos curo & exerceo.

erceo: utique in ipsis campis non far aut siliginem
solam, sed ordeum, fabam, ceteraque legumina se-
ro: sic in actione plura quasi semina latius spargo,
ut, quæ provenerint, colligam. Neque enim mi-
nus imperspicua, incerta fallaciaque sunt iudicium
ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec
me præterit, summum oratorem Periclem sic a
comico Eupolide laudari,

- - - πρὸς δὲ γ' αὖ τάτω τάχ' ἢ

Πειθῶ τις ἐπικαίθητο τοῖσι χεῖλεσιν.

ὄντως ἐκίλει, καὶ μόνος τῶν ῥητόρων

Τὸ κέντρον ἰγκατέλαπε τοῖς ἀκρωμίοις.

Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθῶ, nec illud
ἐκίλει brevitate, vel velocitate, vel utraque (diffe-
runt enim) sine facultate summa contigisset. Neque
delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque
desiderant: relinquere vero aculeum in audien-
tium animis is demum potest, qui non pungit,
sed infigit. Adde, quæ æque de eodem Pericle
comicus alter,

Ἡραπτ', ἐβρόντα, ξυγκίκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio, & abscissa, sed lata, &
magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia deni-
que perturbat ac miscet. Optimus tamen modus
est: quis negat? sed non minus non servat mo-
dum, qui infra rem, quam qui supra: qui adstri-
ctius, quam qui effusius dicit. Itaque audis fre-
quenter, ut illud **IMMODICE ET REDYNDAN-**

TER,

TER, ita hoc JEJUNE ET INFIRME. Alius excessisse materiam, alius dicitur non impleffe: æque uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat: Quod certe etfi non limatiõis, majoris tamen ingenii vitium est. Nec verò quum hæc dico, illum Homericum ἀμετροσῆν probò, sed hunc,

Καὶ ἔπεια κφάδεσθαι ἰοικόντα χειμερίοισιν:

non quia non & ille mihi validissime placeat, πᾶντα μὲν, ἀλλὰ μάλᾳ λογίως. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hibernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo divinam & cœlestem, volo. At est gratior multis actio brevis. Est (quidem) sed inertibus, quorum delicias desidiamque, quasi judicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter dicere, sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo, si dissenseris tu, sed plane, cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam, rectius tamen arbitror in tanta re, ratione, quam auctoritate superari. Proinde, si non errare videor, id ipsum, quam voles brevi epistola, sed tamen scribe. (confirmaveris enim judicium meum.) si erravero, longissimam para. Num corrumperis te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem, si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

XXI.

C. PLINIUS PLINIO PATERNO
SVO S.

Servos consilio Paterni emptos, decentes esse scribit: ne frugi sint, opor.

Vt animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum, quantum ego, fapis: quamquam hoc quoque multum est. Omissis jocos, credo decentes esse servos, qui sunt emti mihi ex consilio tuo: superest, ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, iudicatur. Vale.

XXII.

C. PLINIUS CATILIO SEVERO
SVO S.

Aristonis, quem laudat, diuturna valetudine in urbe se detineri scribit, in Laurentinum studiorum causa rediturus, quamprimum s convaluerit.

Diu jam in urbe hæreo, & quidem attonitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo. Nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed litteræ ipsæ omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille & privati ju-

ris & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit. Mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides? quanta auctoritas? quam pressa & decora cunctatio? quid est quod non statim sciat? & tamen plerumque hæsitat: dubitat, diversitate rationum: quas acri magnoque judicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hæc quam parcus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipsum, cubiculum ejus, ipsumque lectum, ut imaginem quamdam prisæ frugalitatis, adspicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert; recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summa, non facile quis quemquam ex istis, qui sapientiæ studium habitu corporis præferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos advocacione, plures consilio juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus opertusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maxime diligit, advocavit: rogavitque, ut medicos consuleremus de summa valetudinis, ut,

si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filia lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum in primis, & præcipua laude dignum puto. Nam impetu quodam & instinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero & causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest, ut promissis Deus adnuat, tandemque me hac sollicitudine exsolvat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est, libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut adfidenti vacat, aut anxio libet. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed latioribus epistolis, scribe. Erit confu- sioni meæ non mediocri solatium, si tu nihil que- reris. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS POMPEIO FALCONI SVO S.

Consulem, an tribunum pl. causas agere deceat, re- sponder, se, quum tribunus esset, abstinuisse propter certas, quas adfert, rationes.

Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere decere. Plurimum refert, quid esse tri- bu-

bunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tamquam essem, abstinui causis agendis: primum, quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui jubere posset tacere quemcumque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire: & si inulta pateretur, inertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si forte me appellasset vel ille cui adessem, vel ille quem contra intercederem, auxilium ferrem, an quiescerem fileremque, & quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest, quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. Vale.

XXIV.

C. PLINIVS BEBIO HISPANO
SVO S.

Hispano Tranquillum commendat in emendo agello.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures, quanti æquum est, emat. Ita enim

delectabit emisse: nam mala emtio semper ingrata est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modo adriferit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud, quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I.

C. PLINIUS (VOCONIO) ROMANO
SVO S.

*Virginii Ruffi, V. Cl. funus prædicat, ipsumque
laudibus pro merito ornar.*

Post aliquot annos insigne atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Ruffi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicis. Triginta annis

nis gloriæ suæ supervixit. Legit scripta de se car-
 mina, legit historias, & posteritati suæ interfuit.
 Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fasti-
 gium privati hominis impleret, quum principis no-
 huisset. Cæsares, quibus suspectus, atque etiam in-
 visus virtutibus fuerat, evasit. Reliquit incolumem
 Optimum atque amicissimum, tamquam ad hunc
 ipsum honorem publici funeris reservatus. An-
 num tertium & octogesimum excessit in altissima
 tranquillitate, pari veneratione. Vfus est firma va-
 letudine: nisi quod solébant ei manus tremere, ci-
 tra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior
 longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam quum
 vocem præpararet, acturus in consulatu principi
 gratias, liber, quem sorte acceperat grandiozem, &
 seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum
 consequitur colligitque, per læve & lubricum pa-
 vimentum, fallente vestigio, cecidit, coxamque
 fregit, quæ parum apte collocata, reluctante ætate,
 male coiit. Hujus viri exsequiæ magnum orna-
 mentum principi, magnum seculo, magnum etiam
 foro & rostris attulerunt. Laudatus est a consule
 Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitati ejus
 cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille
 quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis
 etiam quos recusavit: nobis tamen quærendus ac
 desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi ve-
 ro præcipue, qui illum non solum publice, sed
 etiam privatim quantum admirabar, tantum dilige-
 bam; primum quod utrique eadem regio, municipi-
 pia

pia finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ: præterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit: sic ad omnes honores meos ex secessibus adcurrit, quum jampridem ejusmodi officiis renuntiasset: sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quin etiam in hac novissima valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio sœnatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me hujus ætatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, **ET IAMSI FILIVM HABEREM, TIBI MANDAREM.** Quibus ex causis necesse est, tamquam immaturam mortem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Verginium cogito, Verginium video, Verginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus: gloria neminem. Vale.

II.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

Accusat Paullinum negligentiae litterarum.

Iraſcor: nec liquet mihi an debeam, ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſape, *impotens* ſemper. Hæc tamen cauſa magna eſt, neſcio an juſta: ſed ego tanquam non minus juſta quam magna ſit, graviter iraſcor, quod a te tamdiu litteræ nullæ. Exorare me poteſ uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas & longiſſimas miſeris. Hæc mihi ſola excuſatio vera, ceteræ falſæ videbuntur. Non ſum auditorus, **NON ERAM ROMAE, vel OCCVPATIO ERAM.** Illud enim nec dii ſinant, ut, **INFIRMIOR.** Ipſe ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Iſeum rhetoricum laudat, & Nepoſem, ut audiatur illum, adhortatur.

Magna hæc fama præceſſerat, major inventus eſt. Summa eſt facultas, copia, ubertas: dicit ſemper ex tempore, ſed tanquam diu ſcripſerit. Sermo Græcus, immo Atticus. Præſationes terſæ, græciles, dulces; graves interdum & erectæ. Poſcit controverſias plures, electionem auditoribus permittit, ſape etiam partes: ſurgit, amicitur, incipit.

pit. Statim omnia, ac pæne pariter, ad manum: sensus reconditi, occurrant verba: sed qualia? quaesita & exulta. Multa lectio in subitis, multa scriptio elucet. Proceuiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè: postremo docet, delectat, adficit; quid maxime, dubites. Crebra ἐνθυμήματα (καὶ νοήματα), syllogismi circumscripti & effecti: quod stilo quoque adsequi magnum est. Incredibilis memoria: repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam ἔργῳ studio & exercitatione pervenit. Nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, & adhuc scholasticus tantum est. Quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus præsertim. Nam quid in senectute felicius, quam quod dulcissimum est in iuventa? Quare ego Isæum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum iudico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quemdam Titii Livii nomine gloriæque commotum ad visendum eum ab ultimo terram orbe venisse, statimque, ut viderat, abiisse? ἀφιλόκαλον, illitteratum, iners, ac pæne etiam turpe est, non putare tanti cognitio-

nem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Præterea multo MAGIS, ut vulgo dicitur, VIVA VOX ADIFICIT. Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent, quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. Nisi vero falsum putamus illud Aeschinis: qui quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis: adjecisse fertur, *Τί δὲ εἰ αὐτῶ τῆ θηγίε (τὰ αὐτῶ ἔγματα βοῶντος) ἀκηκούετε;* & erat Aeschines, si Demostheni credimus, *μεγαλοφρονέτατος*: fatebatur tamen, longe melius eadem illa pronuntiassè ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt, ut audias Isæum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV.

C. PLINIVS CALVINÆ, S.

Calvinam hortatur, ne dubitet hereditatem adire: & enim solvissè creditoribus pro patre.

Si pluribus pater tuus, vel unicuilibet alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hereditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus ad finitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus existerim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præ-
ter

ter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus: cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo. Nec est, quod verearis, ne sit mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modica facultates, dignitas sumtuosa, reditus, propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua velut e fonte, liberalitas nostra decurrit. Quæ tamen ita temperanda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V.

C. PLINIUS LUPERCO SVO S.

Partem orationis, qua bibliothecam patriam dedicaverat, Luperco perpoliendam mittit, ut superflua abscindat, nec vero omnes tollat digressiones.

Actionem & a te frequenter efflagitatam, & a me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam. Adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare de-

deberem. Nam in ceteris actionibus existimationi
 hominum diligentia tantum & fides nostra; in hac
 etiam pietas subjicietur. Inde & liber crevit, dum
 ornare patriam & amplificare gaudemus, pariter-
 que & defensionem ejus deservimus & gloriae. Tu
 tamen haec ipsa, quantum ratio exegerit, refeca.
 Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque
 respicio, intelligo nobis commendationem (etiam)
 ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen,
 qui a te hanc austeritatem exigo, cogor id quod di-
 versum est, postulare, ut in plerisque frontem re-
 mittas. Sunt enim quaedam adolescentium auri-
 bus danda, praesertim si materia non refragetur.
 Nam descriptiones locorum, quae in hoc libro fre-
 quentiores erunt, non historice tantum, sed prope
 poetice prosequi fas est. Quod tamen si quis existi-
 terit, qui putet nos lautius fecisse, quam orationis
 severitas exigat: hujus (ut ita dixerim) tristitiam
 reliquae partes actionis exorare debebunt. Adnixi
 certe sumus, ut, quamlibet diversa genera lecto-
 rum, per plures dicendi species teneremus. Ac
 sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum
 suam cujusque naturam non probetur: ita vidi-
 mur posse confidere, ut universitatem omnibus va-
 rietas ipsa commendet. Nam & in ratione convi-
 viorum, quamvis a plerisque cibus singuli temperemus,
 totam tamen cenam laudare omnes solemus:
 nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt
 gratiam illis, a quibus capitur. Atque haec ego
 sic accipi volo, non tamquam adsequutum esse me
cre-

credam, sed tamquam adsequi laboraverim. Fortasse non frustra, si modo (tu) curam tuam admo-
veris, interim istis, mox iis quæ sequuntur. Di-
ces, te non posse satis diligenter id facere, nisi prius
totam actionem cognoveris. Fateor: in præsentia
tamen & ista tibi familiariora fient, & quædam ex
his talia erunt, ut per partes emendari possint.
Etenim si avulsam statuæ caput aut membrum
aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses
congruentiam æqualitatemque deprehendere, pos-
ses tamen judicare, an id ipsum satis elegans esset.
Nec alia ex causâ principia librorum circumferun-
tur, quam quia existimatur pars aliqua etiam sine
ceteris esse perfecta. Longius me provexit dulce-
do quædam tecum loquendi: sed jam finem fa-
ciam, ne modum, quem etiam orationi adhiben-
dum puto, in epistola excedam. Vale.

VI.

C. PLINIVS AVITO SVO S.

*Exemplo sordidi simul & sumtuosi hominis Avitum mo-
net, ut sordium & luxuriæ societatem fugiat.*

Longum est altius repetere, nec refert, quemad-
modum acciderit, ut homo minime familiaris
cœnarem apud quemdam, ut sibi videbatur, lau-
tum & diligentem: ut mihi, sordidum simul &
sumtuosum: nam sibi & paucis optima quædam;
ceteris, vilia & minuta ponebat. Vinum etiam par-

vulvis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi: & aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet), aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, & an probarem, interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaquo, quos mensa & toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magna tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Potest: quia scilicet liberti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego, quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia, consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum, quam istam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Narrat, triumphalem statuam Spurinnæ ob res bene gestas: etiam filio ejus defuncto aliam solatii causa positam esse.

Heri a senatu Vestricio Spurinnæ, principe auctore, triumphalis statua decreta est; non ita, ut multis, qui numquam in acie steterunt, numquam castra viderunt, numquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis, qui decus istud sudore & sanguine & factis adsequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit in regnum: ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriae genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis præmium; illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vitæ ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint

mo.

modo) tanta præmia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos & gaudia ex superstitionibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publice lator, nec privatim minus. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc commeare. Etenim si defunctorum imagines domi posite dolorem nostrum levant, quanto magis eæ, quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Queritur de negotiorum multitudine, propter quæ non possit, Caninii exemplo, in secessu studiis & aliis oblectamentis operam dare.

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. Nam lacus piscem, feras silvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, Invideo: angustamen, non & mihi licere, quæ sic concupisco, ut agri vinum, balinea, fontes. Numquamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? numquam, puto. Nam veteribus negotiis nova

Plinii Epistol.

C

ac-

accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot ne-
xibus, tot quasi catenis majus in dies occupatio-
num agmen extenditur. Vale.

IX.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

*Euricius candidatus Apollinari commendat, ut ab illo
in petitione juvetur.*

Anxiū me & inquietū habet petitio Sexti Eu-
ricii mei. Adficior cura, & quam pro me sol-
licitudinē non adii, quasi pro me altero patior:
& alioquin meus pudor, mea existimatio, mea di-
gnitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum
clavum a Cæsare nostro, ego quæsturam impetra-
vi: meo suffragio pervenit ad jus tribunatus peten-
di, quem nisi obtinet in senatu, vereor, ne decepisse
Cæsarem videar. Proinde adnitendum est mihi,
ut talem eum judicent omnes, qualem esse princeps
mihi credidit. Quæ causa si studium meum non
incitaret, adjutum tamen cuperem juvenem pro-
bissimum, gravissimum, eruditissimum, omni deni-
que laudē dignissimum, & quidem cum tota domo.
Nam pater ejus Euricius (Clarus) vir sanctus, anti-
quus, disertus, (atque) in agendis causis exercita-
tus, quas summa fide, pari constantia, nec verecun-
dia minore defendit. Habet avunculum C. Septi-
cium, quo nihil verius, nihil simplicius, nihil candi-
dus, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, & ta-
men æqualiter amant: omnibus nunc ego in uno re-
fer-

ferre gratiam possum. Itaque preno amicos, supplico, ambio domos, stationesque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obsecro, ut aliquam oneris mei partem suscipere tanti putes. Reddam vicem, si reposes: reddam & si non reposes. Diligeris, coleris, frequentaris: ostende modo, velle te, nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

X.

C. PLINIUS OCTAVIO SVO S.

Octavium ad carminum suorum edizionem, saltem ad recitationem, adhortatur.

Hominem te patientem, vel potius durum ac pæne crudelem, qui tam insignes libros tamdiu teneas! Quousque & tibi & nobis invidetis: tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem? Sine per ora hominum ferantur, iisdemque, quibus lingua Romana, spatiis pervagentur. Magna etiam longaque expectatio est: quam frustrari adhuc & differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, & invito te claustra tua fregerunt: hos nisi retrahes in corpus, quandoque, ut erroneus, aliquem, cujus dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: a qua adferere te hoc uno monumento potes. Nam cetera, fragilia & caduca, non minus quam ipsi homines, occidunt desinuntque. Dices, ut soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos,

ut tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint: sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim, qui concursus, quæ admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quæ quum modum excedit, verendum est, ne inertix & desidia, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XL

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

Narrat, se actore & Tacito, Africa proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, infidet tamen animo tuo majestatis publicæ cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul præfuit, omnia defensione, judices petiit. Ego &

Cor.

Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi, existimavimus fidei nostræ convenire, notum senatui facere, excessisse Priscum inmanitate & savitia crimina, quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Cælius, depreatusque est, ne quid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrimque clamores: aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicitibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dandos: evocandos autem, quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non prævaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque (est) experimentis, quod favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restricta, confidunt. Unde evenit, ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit. Patescit enim, quum separaris a turba, contemplatio rerum, quæ turba teguntur. Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum ejus ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani septin-

gentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. Erat enim fustibus cæsus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit, Martianus inductus est absente Prisco. Itaque Tutius Cerealis consularis jure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret: sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosorem fore arbitrabatur, si præsens fuisset: sive (quod maxime credo) quia æquissimum erat, commune crimen ab utroque defendi: & si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cujus ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat (erat enim consul): ad hoc Januarii mensis cum (propter) cetera, tum præcipue senatorum frequentia celeberrimus, præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama, insitumque mortalibus studium magna & inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quæ sollicitudo nobis, qui metus, quibus super tanta re in illo cætu, præsentem Cæsare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimmo nusquam audiri benignius soleo: tunc me tamen, ut nova, omnia novo metu permovebant. Observabatur præter illa, quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modo consularis, modo septemvir epulorum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerosum, accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationes miseratio tuebatur. Vtcumque tamen animum cogitationemque collegi. Cæpi dicere non minore

audientium adfensu, quam sollicitudine mea: dixi
 horis pæne quinque. Nam duodecim clepsydris
 quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ qua-
 tuor. Adeo illa ipsa, quæ dura & adversa dicturo
 videbantur, secunda dicenti fuerunt. Caesar qui-
 dem mihi tantum studium, tantam etiam curam
 (nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit,
 ut libertum meum, post me stantem, sæpius admo-
 neret, voci laterique consulerem: quum me vehe-
 mentius putaret intendi, quam gracilitas mea per-
 peti posset. Respondit mihi pro Martiano Clau-
 dius Marcellinus. Missus deinde senatus, & revo-
 catus in posterum. Neque enim (jam) inchoari
 poterat actio, nisi (ut) noctis interventu scindere-
 tur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis,
 vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illa vero
 causa omnes artes suas protulit. Respondit Corne-
 lius Tacitus eloquentissime, & quod eximium ora-
 tioni ejus inest, *σενωνς*. Dixit pro Mario rursus
 Fronto Catus insigniter: utque jam locus ille posce-
 bat, plus in precibus temporis, quam in defensione
 consumisit. Hujus actionem vespere inclusit: non
 tamen sic, ut abrumperet. Itaque in tertium
 diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pul-
 crum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo
 vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus COS.
 designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus,
 censuit septingenta millia, quæ acceperat Marius,
 arario inferenda: Mario urbe Italiaque interdican-
 dum: Martiano hoc amplius, Africa. In fine sen-
 ten-

tentiæ adiecit, quod ego & Tacitus in iuncta advo-
 catione diligenter fortiterque functi essemus, arbi-
 trari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis
 partibus fuerit. Adfenserunt consules designati,
 omnes etiam consulares usque ad Pompejum Col-
 legam: ille & septingenta millia, quæ acceperat
 Marius, arario inferenda, & Martianum in quin-
 quennium relegandum: Marium repetundarum
 pœna, quam jam passus esset, censuit relinquen-
 dum. Erant in utraque sententia multi, fortasse
 etiam plures in hac vel solutiore vel molliore.
 Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto vide-
 bantur adfensî, hunc qui post ipsos censuerat, se-
 quebantur. Sed quum fieret discessio, qui sellis
 consulum adsisterant, in Cornuti sententiã ire cœ-
 perunt. Tum illi, qui se Collegæ adnumerari pa-
 tiebantur, in diversum transierunt: Collega cum
 paucis relictus. Multum postea de impulsoribus
 suis, præcipue de Regulo, questus est, qui se in
 sententiã, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est
 alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum
 audeat, plurimum timeat. Hic finis cognitionis
 amplissimæ, superest tamen *κατ'ἀρχήν* non leve,
 Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui per-
 missus causa, graviter vehementerque vexatus est.
 Nam & rationibus Martiani, & sermone, quem ille
 habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam
 Prisco ad turpissimum ministerium commodasse,
 stipulatusque de Martiano quinquaginta millia de-
 narium probabatur: ipse præterea accepisse fester-
 tium

tium decem millia, fœdissimo quidem (titulo) nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis comiti semper & punicati non abhorrerat. Placuit, consente Cornuto, referri de eo proximo fenatu. Tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe; quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ? In summa, nisi æque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam, expectes. Vale.

XII.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

Eventum causæ Firmini legati, quam superiori epistola notaverat, perscribit.

A *εὐεργετικῶν* illud, quod superesse Marii Prisci causæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & adrasum est. Firminus indutus in senatum respondit crimini noto: sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: acutius Nerva, in fortitione provinciæ rationem ejus non habendam. Quæ sententia, tamquam mitior, vicit, quum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius, quam exsectum & exemptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravius, quam tanta ignominia adfectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere?

Præterea, quid publice minus aut congruens aut decorum? notatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis, a quibus sit notatus, æquari? submotum a proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque fardium, vel damnare alios vel absolvere? Sed hoc pluribus visum est. Numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inæquate, quam æqualitas ipsa. Nam quum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exsolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. Nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impedimenti in via passus est. Tuæ nunc partes, ut primum illam, deinde hanc remunereris litteris, quales isthinc redire uberrimæ possunt. Vale.

XIII.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Prisco copiarum rectori Voconium Romanum commendat.

Et tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis a te potissimum petere constitui, quod impetratum maxime cupio. Regis exercitium amplissimum; hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros,
nec

nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed
 mea verecundiâ sufficit unus aut alter, ac potius
 unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in
 equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater
 alius. Nam huic quoque nomini pietate successit,
 Mater e primis citerioris Hispaniæ. Scis quod ju-
 dicium provinciæ illius; scis quanta sit gravitas:
 (ipse) flamen proxime fuit. Hunc ego, quam
 simul studeremus, arcte familiariterque dilexi: ille
 meus in urbe, ille in secessu contubernalis: cum
 hoc seria, cum hoc jocos miscui. Quid enim aut
 illo fidelius amico, aut sodale jucundius? Mira in
 fermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas.
 Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile,
 eruditum in causis agendis. Epistolas quidem
 scribit, ut Musas ipsas Latine loqui credas. Ama-
 tur a me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem
 juvenis statim juveni, quantum potui per ætatem,
 avidissime contuli, & nuper ab optimo principe
 trium liberorum ei jus impetravi. Quod quam-
 quam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tam-
 quam eligeret, indulxit. Hæc beneficia mea tueri
 nullo modo melius, quam ut augeam, possum,
 præsertim quum ipse illa tam grate interpretetur,
 ut dum priora accipit, posteriora mereatur. Ha-
 bes, qualis, quam probatus carusque sit nobis.
 Quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes.
 In primis ama hominem. Nam licet tribuas ei
 quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius
 potes amicitia tua; cujus esse eum usque in intimam

familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Centumvirales causas, tamquam obscuras, & ab adolescentulis profanatas, graviter notat.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis, quam delectant. Sunt enim pleræque parvæ & exiles. Raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauca, cum quibus juvet dicere: ceteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuro ad declamandum huc transeunt, tam irreverenter & temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cæpit esse quod maximam est. At hercule ante memoriam meam (majores nata ita solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris & reverentiæ claustris omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequun-

quantur auditores actoribus similes, conducti & redempti: manceps convenitur in media basilica, ubi tam palam sportula, quam in triclinio dantur. Ex judicio in judicium pari mercede transitur. Inde jam non inurbane σοφοιδαίς vocantur: iisdem Latinum nomen impositum est laudiceni: & tamen crescit in dies fœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent sane ætatem eorum, qui ruper togas sumserint,) ternis denariis ad laudandum trahebantur. Tanti constat, ut sis disertissimus. Hœc pretio, quamlibet numerosa, subfœllia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum μεσόχορος dedit signum. Opus est enim signo apud non intelligentes, ne audientes quidem. Nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando transibis per basilicam, & voles scire, quomodo quisque dicat, nihil est, quod tribunal ascendas, nihil, quod præbeas aurem: facilis divinationo. Scito eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hætenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, præceptore meo, audisse memini. Narrabat ille, Adfectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter & lente, (hoc enim illi actionis genus erat,) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: & post silentium, cœpit idem tertio.

Novissime, quis diceret, quæsit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium periiit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ, quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac sola cymbala, & tympana illis canticis desunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatris quoque indecora laudatio) large supersunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum, & ratio ætatis, moratur ac retinet. Veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Quomodo veteres & novi cœmæ agri placeant, Valerianum interrogat.

Quo modo te veteres Marsi tui? quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! nihil enim æque gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me prædia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcalui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri pudet. Vale.

XVI.

XVI.

C. PLINIUS ANNIANO SVO S.

Anniano monenti, ut codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento; responderet, voluntatem legantis sibi pro lege esse.

Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non sint confirmati testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quamdam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiam si jure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen, ut confirmati, observabuntur: praesertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse & cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obstat illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII.

C. PLINIUS GALLO SVO S.

Descriptio villae Laurentinae, qua miranti responderet, cur illa tantopere delectetur.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis, Laurens meum tantopere delectet. Desines mi-

mirari, quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, litoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab urbe secessit: ut peractis, quæ agenda fuerint, salvo jam & composito die, possis ibi manere. Aditur non una via: nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrimque excipit iter aliqua ex parte arenosum, junctis paullo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus silvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur & patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quæ montibus hieme depulsa, herbis & tepore verno nitescunt. Villa usibus capax, non sumtuosa tutela. Cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in D litteræ similitudinem circumactæ: quibus parvula, sed festiva, area includitur. Egregium hæc adversum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra medias cavadium hilare: mox trislinium satis pulerum, quod in litus excarrit: ac si quando Africo mare impulsum est, fractis jam & novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita a lateribus & a fronte quasi tria maria prospectat. A tergo cavadium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, silvas & longinquos respicit montes. Hujus a lava retractius paullo cubiculum est amplum:

plant: deinde aliud minus, quod altera fenestra ad-
 mittit orientem, occidentem altera retinet. Hæc
 & subjacens mare longius quidem, sed securius in-
 tuetur. Hujus cubicali & triclinii illius objectu
 includitur angulus, qui purissimum solem continet
 & accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gy-
 mnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, ex-
 ceptis qui nubilum inducunt, & serenum ante,
 quam usum loci, eripiunt. Adnectitur angulo cu-
 biculum in apſida curvatum, quod ambitum solis
 fenestris omnibus sequitur. Parieti ejus, in biblio-
 thecæ speciem, armarium insertum est, quod non
 legendos libros, sed lectitandos capit. Adhæret
 dormitorium membrum, transitu interjacente, qui,
 suspensus & tabulatus, conceptum vaporem salubri
 temperamento huc illucque digerit & ministrat.
 Reliqua pars lateris hujus fervorum libertorumque
 nsibus detinetur, plerisque tam mundis, ut accipere
 hospites possint. Ex alio latere cubiculum est poli-
 tissimum, deinde vel cubiculum grande, vel modica
 cœnatio, quæ plurimo sole, plurimo mari lucet.
 Post hanc cubiculum cum procætone, altitudine
 æstivum, munimentis hibernum. Est enim sub-
 ductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, &
 procætone, communi pariete junguntur. Inde ba-
 linei cella frigidaria spatiosa & effusa, cujus in con-
 trariis parietibus duo baptisteria, velutejecta, sinu-
 antur, abunde capacia, si innare in proximo cogi-
 tes. Adjacet unctuarium hypocauston: adjacet
 propnigeon balinei; mox duæ cellæ, magis ele-
 gan-

gantes, quam sumtuosa. Cohæret calida piscina mirifice, ex qua natantes mars adspiciunt. Nec procul spharisteriam, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, sub qua diætæ duæ; totidem in ipsa. Præterea cœnatio, quæ latissimam mare, longissimum litus, amenissimas villas prospicit. Est & alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. Sub hoc trichinium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eunque jam languidum ac desirientem: hortum & gestationem videt, qua hortus includitur. Gestatio buxo, aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus, qua parte defenditur tectis, abunde virescit; aperto celo apertoque vento, &, quamquam longinqua adspersione maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hæc non deteriore, quam maris facie, cœnatio remota a mari fruitur. Cingitur diætis duabus a tergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, & hortus alius, pinguior & rusticus. Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extenditur. Utrinque fenestræ, a mari plures, ab horto singulæ, & alternis pauciores. Hæc, quum serenus dies & immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria patent. Ante cryptoporticum

cum

cum xyſtus violis odoratus. Teporem ſolis infulſi
 repercuſſu cryptoporticus auget, quæ ut tenet ſo-
 lem, ſic aquilonem inhibet ſubmovetque: quan-
 tumque caloris ante, tantum retro frigoris. Simi-
 liter Africum ſiſtit, atque ita diverſiſſimos ventos,
 alium alio a latere, frangit & finit. Hæc jucundi-
 tas ejus hieme, major æſtate. Nam ante meri-
 diem, xyſtum, poſt meridiem geſtationes hortique
 proximam partem umbra ſua temperat: quæ, ut
 dies crevit decrevitque, modo brevior, modo lon-
 gior hæc vel illac cadit. Ipſa vero cryptoporticus
 tunc maxime caret ſole, quum ardentiſſimus culmi-
 ni ejus inſiſtit. Ad hoc patentibus fenestris favo-
 nios accipit transmittitque: nec umquam aëre pi-
 gro & manente ingraveſcit. In capite xyſti dei-
 ceptus cryptoporticus, horti diata, eſt, amores mei;
 re vera amores; ipſe poſuit. In hac heliocaminus
 quidem, alia xyſtum, alia mare, utraque ſolem, cu-
 biculum autem valvæ, cryptoporticum fenestra pro-
 ſpicit. Qua mare contra parietem medium, zothe-
 ca perquam eleganter recedit: quæ ſpecularibus &
 velis obductis reductiſque modo adjicitur cubiculo,
 modo auferitur. Lectum & duas cathedras capit:
 a pedibus mare, a tergo vilæ, a capite ſilvæ: tot
 facies locorum totidem fenestris & diſtinguit &
 miſcet. Junctum eſt cubiculum noctis & ſomni.
 Non illud voces ſervulorum, non maris murmur,
 non tempeſtatum motus, non fulgurum lumen, ac
 ne diem quidem ſentit, niſi fenestris apertis. Tam
 alti abditique ſecreti illa ratio, quod interjacens an-
 dron

dron parietem cubiculi hortique distinguit, atque in omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubicalo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procæton inde & cubiculum porrigitur in solem: quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam quum me recipio, abesse mihi etiam a villa mea videor, magnamque ejus voluptatem, præcipue Saturnalibus, capio, quum reliqua pars tæli, licentia dierum, festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficitur aqua salienti, sed puteos, ac potius fontes habet. Sunt enim in summo: & omnino litoris illius mira natura: quocumque loco moveris humum, obvius & paratus humor occurrit, isque sincerus, ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate falsus. Sugerunt affatim ligna proximæ silvæ; ceteras copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi vel subito adventus, vel brevior mora calefacere dissuadeat. Litus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quæ præsent multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso litore utare. Quod nunquam longa tranquillitas mollit, sæpius frequens & contrarius fluctus indurat. Mare non sa-

ne pretiosis piscibus abundat: soles tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis. Nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! et tot tantisque dotibus villulae nostrae maxima commendatio ex tuo conubernio accedat. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS MAURICO SVO S.

Maurico promittit, se fratris filiis praëceptorem electurum esse.

Quid a te jucundius mihi potuit injungi, quam ut praëceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sedeo inter juvenes, ut solebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare jocabantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero,

ut

ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo memoriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiamsi non mandasses, vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo praetore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam similitates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

XIX.

C. PLINIUS CEREALI SVO S.

Hortanti, ut actionem quamdam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer addubitem. Neque enim me praterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul & accendere iudicum confessus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit, ut hi, qui sedentes agunt, quamvis illis maxima ex parte
su.

Superfint eadem illa, quæ stantibus, tamen hoc
 quod sedent, quasi debilitentur & deprimantur.
 Recitantium vero præcipua pronuntiationis adju-
 menta, oculi, manus præpediuntur: quo minus
 mirum est, si auditorum intentio languescit, nullis
 extrinsecus aut blandimentis capta aut aculeis ex-
 citata. His accedit, quod oratio, de qua loquor,
 pugna & contentiosa est. Porro ita natura com-
 paratum est, ut ea, quæ scripsimus cum labore, etiam
 cum labore audiri putemus. Et sane quotusquis-
 que tam rectus auditor, quem non potius dulcia
 hæc & sonantia, quam austera & pressa, delectent?
 Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen,
 quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud
 iudices exigant: quum alioqui præcipue auditor
 iis adfici debeat, quibus idem si foret iudex, ma-
 xime permoveretur. Potest tamen fieri, ut quam-
 quam in his difficultatibus libro isti novitas lenoci-
 netur, novitas apud nostros: apud Græcos enim est
 quiddam, quamvis ex diverso, non tamen omnino
 dissimile. Nam, ut illis erat moris, leges, quas ut
 contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum
 collatione convincere; ita nobis, inesse repetun-
 darum legi, quod postularem, cum hac ipsa lege,
 tum aliis colligendum fuit. Quod nequaquam
 blandum auribus imperitorum, tanto majorem
 apud doctos habere gratiam debet, quanto mino-
 rem apud indoctos habet. Nos autem, si placue-
 rit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quem-
 que: sed plane adhuc, an sit recitandum, examina-

te-

tecum, omnesque, quos ego movi, in utraque parte calculos pone: idque elige, in quo vicerit ratio; a te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX.

C. PLINIUS CALVISIO SVO S.

Regulum tribus jucundis exemplis, ut testamentorum insidiatorem & injustum heredem, describit,

Astem para, & accipe auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit: nec refert, a qua potissimum incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat: (hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit.) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cujus marito inimicissimus, ipsi invissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit: ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agit digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram expectatione suspendat. Habes, inquit, climactericum tempus, sed evades. Quod ut tibi magis liqueat, aruspicem consulam, quem sum frequenter expertus. Nec mora: sacrificium facit, adfirmat, exta cum fiderum significatione congruere. Illa, ut in periculo credula, postulat codicillos: legatum Regulo scribit: mox ingravescit; clamat moriens, O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum!

quæ

qui sibi per salutem filii pſierasset. Facit hoc Re-
 gulus non minus scelerate quam frequenter, quod
 iram deorum, quos ipse quotidie fallit, in caput in-
 felicis pueri detestatur. Vellejus Blæsus, ille locu-
 ples consularis, novissima valetudine conflictaba-
 tur: cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui
 speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper capta-
 re eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoque
 modo spiritum homini prorogarent. Postquam
 signatum est testamentum, mutat personam, vertit
 alloquutionem, iisdemque medicis, Quousque mi-
 serum cruciatis? quid invidetis bonam mortem,
 cui dare vitam non potestis? Moritur Blæsus, &
 tamquam omnia audisset, Regulo ne tantulum qui-
 dem. Sufficiant duæ fabulæ. An scholastica lege
 tertiam poscis? est unde fiat. Aurelia, ornata
 femina, signatura testamentum, sumserat pulcher-
 rimas tunicas: Regulus quum venisset ad signan-
 dum, Rogo, inquit, has mihi leges. Aurelia ludere
 hominem putabat; ille serio instabat. Nec multa:
 cœgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas,
 quas erat induta, legare: observavit scribentem,
 inspexit an scripsisset. Et Aurelia quidem vivit, ille
 tamen istud tamquam morituram cœgit. Et hic
 hereditates, hic legata, quasi mereatur, accipit.
 Ἄλλὰ τί διατεινοµεὶ in ea civitate, in qua jampri-
 dem non minora præmia, immo majora, nequitia
 & improbitas, quam pudor & virtus habent? Ad-
 spice Regulum, qui ex paupere & tenui ad tantas
 opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit,

Plinij Epistolæ D quum

quum consuleret, quam cito festerium sexcenties impleturus esset, invenisse exta duplicata, quibus portendi, millies & ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut cœpit, aliena testamenta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

LIBER III.

I.

C. PLINIUS CALVISIO SVO S.

Spurinnæ vitam laudat, sibi que simile aliquando orium contingat, precatur.

Nescio, an ullum jucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim: nihil est enim illo vitæ genere distinctius. Me autem ut certus siderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum præferim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent: senibus placida omnia & ordinata conveniunt, quibus industria sera, turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva hæc (parva, si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagitur. Mane lectulo continetur: hora secunda caleos poscit:

poscit: ambulat millia passuum tria: nec minus
 animum quam corpus exercet. Si adsunt amici,
 honestissimi sermones explicantur: si non, liber
 legitur: interdum etiam presentibus amicis, si ta-
 men illi non gravantur. Deinde confidet, & liber
 rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum
 adscendit: adsumit uxorem singularis exempli, vel
 aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pul-
 crum illud, quam dulce secretum! quantum ibi
 antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, qui-
 bus præceptis imbuare! quamvis ille hoc tempera-
 mentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere vi-
 deatur. Peractis septem millibus passuum, iterum
 ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac
 stilo reddit. Scribit enim, & quidem utraque
 lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mi-
 ra suavitas, mira hilaritas: cujus gratiam cumulat
 sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est,
 (est autem hieme nona, æstate octava,) in sole, si
 caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila
 vehementer & diu. Nam hoc quoque exercita-
 tionis genere pugnat cum senectute. Lotus ac-
 cubat, & paullisper cibum differt: interim audit
 legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc
 omne tempus liberum est amicis vel eadem agere,
 vel alia, si malint. Apponitur cœna non minus
 nitida quam frugi, in argento puro & antiquo.
 Sunt in usu & Corinthia, quibus delectatur, nec
 adfcitur. Frequenter comœdis coena distinguitur,
 ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit

aliquid de nocte, & æstate. Nemini hoc longum est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer: inde agile & vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto & cogitatione præsumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solatium & exemplum est idem Spurrinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit: multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque jam nunc apud te sub signo: ut si me longius evahi videris, in jus voces ad hanc epistolam meam, & quiescere jubeas, quum inertia crimem effugero. Vale.

II.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Arrianum commendat Maximo.

Quod ipse amicis tuis obtulisset, si mihi eadem materia suppeteret; id nunc jure videor a te meis petiturus. Arrianus Maturius Alinatium est princeps. Quum dico princeps, non de facultatibus loquor, quæ illi large supersunt: sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio, in negotiis; judicio, in studiis utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intel-

telligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo se in equestri gradu tenuit, quum facile posset ascendere altissimum. Mihi tamen ornandus excolendusque est. Itaque magni æstimo, dignitati ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, immo etiam fortasse nolentis: adstruere autem, quod sit splendidum, nec molestum. Cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit, quam si concupiscat. Vale.

III.

C. PLINIVS CORELLIAE HISPVLLAE S.

Corelliae consulit de filii studiis instituendis, ideam boni magistri in Julio Genitore præscribens.

Quum patrem tuum, gravissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam ejus, & in honorem tuum, unice diligam; cupiam necesse est, (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus avo similis existat: equidem malo materno: quamquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolescet, si imbutus honestis artibus fuerit,

quas plurimum refert, a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor, in primis castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro cum ceteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulcritudo: cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quærendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amat a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & gravis: paullo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cujus pro Genitore me sponso accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi præfuturum: nihil discet, quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo, quam a te meque admonebitur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum præceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat, quæ male sine moribus discitur. Vale.

IV.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Causas exponit, cur advocacionem pro Baticis contra proconsulem Classicum suscepit; & post factum consulit, an recte fecerit.

Quamvis & amici, quos presentes habebam, & sermones hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen astimo scire, quid sentias tu. Nam cujus integra re consilium exquirere optassem; hujus etiam peracta judicium nosse, mire concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Tuscos excurrissem, accepto, ut praefectus ararii, comiteatu; legati provinciae Baticae, questuri de proconsulatu Caecilii Classici, advocatum me a senatu petierunt. Collegae optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus praeloquuti, excusare me & eximere tentarunt. Factum est SC. perquam honorificum, ut daret provincialibus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me jam praesentem postulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Baebium experti: adlegantes patrocinii foedus. Sequuta est clarissima senatus adensusio, quae solet decreta praecurrere. Tum ego; Desino, inquam, P. C. putare, me justas excusationis causas attulisse. Placuit & modestia sermonis & ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus senatus (quamquam hic maxime,) verum etiam alii

quidam minores, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores nostros, etiam singulorum hospitum injurias, accusationibus voluntariis executor, quo deformius arbitrabar publici hospitii jura negligere. Praeterea, quum recorderer, quanta proisdem Baticis priore advocacione etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita (natura) comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules. Nam quamlibet saepe obligati, si quid unum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est. Ducebar etiam, quod decesserat Classicus, amotumque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacioni meae non minorem gratiam, quam si viveret ille, propositam: invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc, jam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset, quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio preparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi aequae jucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

C. PLINIUS MACRO SVO S.

Macro petenti avunculi sui libros recenset; & industriam laudat.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. De vita Pomponii Secundi duo, a quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici, quasi debitum munus, exsolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia, quæ cum Germanis gessimus bella, collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque, ut se ab injuria oblivionis adfereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit & perfecit. Dubii sermonis octo scripsit, sub Nerone novissimis annis, quum omne studiorum genus paullo liberius & erectius periculosum servitus fecisset. A fine Aufidii Bassi triginta unus. Naturæ historiarum triginta septem: opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multa-

D S

que

que in his tam scrupulosa, homo occupatus absol-
 verit? magis miraberis, si scieris, illum aliquam-
 diu causas actitasse; decessisse anno sexto & quin-
 quagesimo: medium tempus distentum impedi-
 tumque, qua officiis maximis, qua amicitia princi-
 pum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile
 studium, summa vigilantia. Lucubrare Vulcanali-
 bus incipiebat, non auspicandi causa, sed studen-
 di, statim a nocte multa: hieme vero, ab hora
 septima, vel quum tardissime, octava, sæpe sexta.
 Erat sane somni parcissimi: nonnumquam etiam
 inter studia instantis & deserentis. Ante lucem
 ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quo-
 que noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi
 officium; reversus domum, quod reliquum erat
 temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe
 (quem interdum leviem & facilem, veterum more,
 fumebat) æstate, si quid otii, jacebat in sole:
 liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil
 enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam
 solebat, NVLLVM ESSE LIBRVM TAM MA-
 LVM, VT NON ALIQVA PARTE PRODES-
 SET. Post solem plerumque frigida lavabatur,
 deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox,
 quasi alio die, studebat in cœnæ tempus: super
 hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cur-
 sim. Memini quemdam ex amicis, quum lector
 quædam perperam pronuntiasset, revocasse & re-
 peti coëgisse, huic avunculum meum dixisse, In-
 tellexeras nempe? Quum ille adnuisset, Cur ergo

revocabas? decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate a cœna, luce: hieme, intra primam noctis: &, tamquam aliqua lege cogente, hæc inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum destringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniabantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet: qua ex causâ Romæ quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambularem, Poteras, inquit, has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem & minutissimis scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Largio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis, quid officiorum studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse? Quid est enim, quod non aut illa occupationes impedire, aut hæc instantia

non possit efficere? Itaque soleo ridere, quum me quidam studiosum vocant: qui, si comparer illi, sum desidiosissimus: ego autem tantum, quantum partim publica, partim amicorum officia non distringunt, vaco. Quis ex istis, qui tota vita literis adsident, collatus illi, non quasi sommo & inertia deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum quod requirebas, scribere destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen, hac quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

VI.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

Statuam Corinthii æris in templo patriæ positurus, rogar, ut basis ex marmore paretur.

Ex hereditate, quæ mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, muscoli, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exilè collum: pendent lateri, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque

que eadem ætas, ut a tergo. Aes ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quamquam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo,) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia, quæ a me tibi injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto. Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem hæc, quæ nondam exire patiuntur. Vale.

VII.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Silius Italicum, quem decepsisse nuntias, meritis laudibus ornar.

Modo nuntiatum est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus

tadio ad mortem irrevocabili constantia decucurrit: usque ad supremum diem beatus & felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed majorem melioremque florentem atque etiam consularem reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quam a scribendo vacaret, scribebat carmina majore cura quam ingenio, nonnumquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius, qui hac libertate ausus uti. Erat *Φιλόκαλος* usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Vergilii ante omnes, cujus natalem religiosius, quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi monimentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore, quam infir-

firmo. Utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile, ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanae miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo jam superest? Quamquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam augustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quod tot milibus tam brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est temporis, futile & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu,) certe studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγχι δ' ἔπις, quum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso perente, in alium se translaturum, significat.

Facis pro cetera reverentia, quam mihi præstas, quod tam sollicitè petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Casennium Silvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum; ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitrator, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem simul adsequaturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego vero honestissimæ voluntati tuæ pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX.

C. PLINIUS MINVTIANO SVO S.

Singulos actus & eventum accusationis Classici enarrat.

Possum jam perscribere tibi, quantum in publica provinciæ Baticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo fædus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Batica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non allepidum ferebatur: **DEDI MALVM, ET ACCEPI.** Sed Marius una civitas publice, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuito vel voluntaria morte prævertit, nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset; ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non pudisset damnanda committere. Nihilominus Batica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Batici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulayerunt. Aderam Baticis, mecumque Lucejus

cejus Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius cœpi. Habet quidem gloria, in studiis præsertim, quiddam ἀνομιαν: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari jugo non pro se, sed pro causa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebatur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde ne iudicium intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia singulorum collata atque permista, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis pœnis elaborerent. Etenim tum maxime favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus & ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Classicum junximus; Bæbium Probum, & Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum

etiam

etiam facundia, validum. Et circa Classicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quisque re, quid ex quaque causa accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quamdam, jactantes & gloriosas, his quidem verbis: IO, IO, LIBER AD TE VENIO: IAM SESTERTIVM QVADRAGIES REDEGI, PARTE VENDITA BAETICORVM. Circa Hispanum & Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, ut constaret, ministerium crimen esse. Quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, & ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit. Vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitis paratus, numquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea prærepta & extorta defensionis suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii nostri exitus fuit: Bona Classici, quæ habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filia, hæc spoliatis relinqui. Additum est, ut pecuniæ, quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est, quod initio dubitabatur, an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, & Stillonium Pri-

Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, fatietate & tardio quodam justitia cognoscentium severitasque languesceret, alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati: excepta tamen Classici uxore, quæ sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia (quæ & ipsa inter reos erat) ne suspicionibus quidem hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione venissem, (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur,) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, docuissentne me aliquid, quod re probari posse confiderent: modo consilium a senatu petebam, putaretne debere me, si quam haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere: postremo totum locum hoc finè conclusi, Dicit aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico: memini tamen me advocatum ex iudiciis datum. Hic numerosissima causa terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est:

est: dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Jam illa quam ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod ex iis, quæ dixi. Quum mihi quidam e iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minus, inquam, hic innocens erit, si ego omnia dixero. Conjectabis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos, quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti: quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere, quid Romæ geratur: & tamen memento esse non epistolam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot denique reos causasque complexa sit. Quæ omnia videor mihi non minus breviter, quam diligenter, persequutus. Temere dixi DILIGENTER; succurrit quod præterieram, & quidem sero: sed, quamquam præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, multique illius exemplo. Est alioqui perdecorum; a me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive subornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret, Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem, reum postulavit, tamquam

in

in causa Castæ (uxor hæc Classici) prævaricaretur. Est lege cautum, ut reus ante peragatur, tunc de prævaricatore quaratur, quia optime ex accusatione ipsa accusatoris fides æstimatur. Norbano tamen non ordo legis, non legati nomen, non inquisitionis officium præsidio fuit: tanta conflavit invidia homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus usus, ut multi: electusque tunc a provincia ad inquirendum, non tamquam bonus & fidelis, sed tamquam Classici inimicus. Erat ab illo relegatus. Dari sibi diem ad diluenda crimina postulavit. Neutrum impetravit; coactus est statim respondere: respondit: malum pravumque ingenium hominis facit, ut dubitem, confidenter ac constanter, certe paratissime. Objecta sunt multa, quæ magis, quam prævaricatio, nocuerunt. Quin etiam duo consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læserunt eum testimonio, tamquam apud iudicem, sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus adfuisset: damnatus & in insulam relegatus est. Itaque quum Castam accusarem, nihil magis pressi, quam quod accusator ejus prævaricationis crimine corruisset. Pressi tamen frustra. Accidit enim res contraria & nova, ut, accusatore prævaricationis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos dum hæc aguntur? Indicavimus senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis

tionis interfuit: eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid omiserim rursus: & rursus pæne omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tamquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent, atque ut est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se prædicant, quod illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re vera finis; litteram non addam; etiamsi adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale.

X.

C. PLINIUS SPVRINNAE SVO, ET
COCCIAE, S.

*Quæ de Spurinnæ filio composuerat, parentibus mittit
legenda & emendanda.*

Composuisse me quædam de filio vestro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram, ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacere; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me, (ut mihi ipse dixisti,) quid recitarem, simul audisse credebam. Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paullisper hæsitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem, quæ in aliud volumen cogito reservare.

Ne

Neque enim adfectibus meis uno libello carissimam mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est: cujus famæ latius consulatur, si dispensata & digesta fuerit. Verum hæsitanti mihi, omnia, quæ jam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; simplicius & amicus mihi visum est, omnia, præcipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo, ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore: difficile & vobis: sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Valete.

XI.

C. PLINIUS IVLIO GENITORI
SVO S.

Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se prædicantis, una cum aliis virtutibus laudatur.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum prædicatione circumfert. Equidem quum es-

ferat

sent philosophi ab urbe submoti, fui apud illum in
 suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque
 esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi
 ampliore opus erat, ut æs alienum exsolveret, con-
 tractum ex pulcerrimis causis, mussantibus magnis
 quibusdam & locupletibus amicis, mutuatus ipse,
 gratuitam dedi. Atque hæc feci, quam septem
 amicis meis aut occisis aut relegatis, (occisis, Se-
 necione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico,
 Gratilla, Arria, Fannia;) tot circa me jactis fulmi-
 nibus quasi ambustus, mihi quoque impendere
 idem exitum, certis quibusdam notis augurarer.
 Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut
 ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium.
 Nam & C. Musonium, socerum ejus, (quantum
 licitum est per ætatem) cum admiratione dilexi,
 & Artemidorum ipsum jam tum, quum in Syria
 tribunus militarem, arcta familiaritate complexus
 sum: idque prius nonnullius indolis dedi speci-
 men, quod virum aut sapientem, aut proximum
 simillimumque sapienti, intelligere sum visus.
 Nam ex omnibus, qui nunc se philosophos vocant,
 vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate,
 tanta veritate. Mitto, qua patientia corporis hie-
 mes juxta & æstates ferat, ut nullis laboribus ce-
 dat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat,
 ut oculos animumque contineat. Sunt hæc ma-
 gna, sed in alio: in hoc vero minima, si ceteris vir-
 tutibus comparentur, quibus meruit, ut a C. Muso-
 nio ex omnibus omnium ordinum adsectatoribus

gener adsumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem iucundum, quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. Vereor tamen, ne modum excedat, quem benignitas ejus (illuc enim, unde cæpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

XII.

C. PLINIUS CATILIO SVO S.

Invitatus ad cœnam, qua conditione irurus sit, responder.

Veniam ad cœnam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Cæsar ita reprehendit, ut laudet. Scribit enim, eos, quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, PVTARES NON AB ILLIS CATONEM, SED ILLOS A CATONE DEPREHENSOS. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Vale.

XIII.

XIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

*Panegyricum, Trajano dictum, Voconio Romano
(de quo lib. II. ep. 13.) emendandum mittit, cuius
difficultatem ostendit.*

Librum, quo nuper optimo principi consul gratias egi, mihi exigenti tibi: missurus, etsi non exegisses. In hoc consideres velim, ut pulchritudinem materiae, ita difficultatem. In ceteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit, ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquutioni vacet, in qua satisfacere difficilius est, quam sola aestimatur. Atque utinam ordo saltem, & transitus, & figura simul spectarentur! Nam invenire praclare, enuntiare magnifice, interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero adfectanda sunt semper elata & excelsa. Nam, ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam submittere, quam attollere decet. Sed quid ego haec doctissimo viro? quin potius illud: adnota, quae putaveris corrigenda. Ita enim magis credam, cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognovero. Vale.

XIV.

C. PLINIUS ACILIO SVO S.

Macedonem, servum dominum, a servis suis in balneo oppressum narrat.

Rem atrocem, nec tantum epistola dignam, Larius Macedo, vir pratorius, a servis suis passus est: superbus alioqui dominus & servus, & qui, servisse patrem suum, parum, immo minimum meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repente eum servi circumstant: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus & ventrem, atque etiam (sædum dictu) verenda contundit: & quum exanimem putarent, abjiciunt in fervens pavimentum, ut experirentur, an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extensus fidem peractæ mortis implevit. Tunc demum quasi æstu solutus effertur: excipiunt servi fideiiores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus ægre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis finis obnoxii. Nec est, quod quisquam possit esse securus, quia sit remissus & mitis. Non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc

hæc hæctenus. Quid præterea novi? Quid? Nihil: alioqui subjungerem, nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone succurrit. Quum in publico Romæ lavaretur, notabilis, atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus a servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pæne concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV.

C. PLINIVS PROCULO SVO S.

Roganti Proculo, ut versus suos emendaret; respondet, id libenter se suscepturum esse.

Petis, ut libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni: adhibes preces: adlegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid subsecivi temporis studiis meis subtraham, imperitiam tuis: adjicis, M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum, nec hortandus. Nam & poetice ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo, quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem jam nunc posse rescribere, esse opus pulcrum, nec suppressendum, quan-

tum asstimare licuit ex iis, quæ me præfente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. Legis enim suavissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis restringantur. Hebetentur fortasse, & paullulum retundantur; evelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Alia majora, alia clariora esse, Arria factis & exemplo probat.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum feminarumque illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesternò Fannia sermone. Neptis hæc Arria illius, quæ marito & solatium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Cæcina Patas, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortifere, ut videbatur. Filius decessit, eximia pulcritudine, parè verecundia, & parentibus non minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo, quories cubiculum ejus intraret, vivere filium, atque etiam com-

modiorem esse simulabat. Ac persæpe interroganti, quid ageret puer, respondebat, Bene quievit, libenter cibum sumsit. Deinde quum diu cohibita lacrymæ vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tum se dolori dabat. Satiata, siccis oculis, composito vultu redibat, tamquam orbitatem foris reliquisset. Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pæne divinam, **PAETE, NON DOLET.** Sed tamen ista facienti dicentique gloria & æternitas ante oculos erant: quo majus est sine præmio æternitatis, sine præmio gloriæ abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio, matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat adscensurus navem, Arria milites orabat, ut simul imponeretur. Nempe enim, inquit, daturi estis consulari viro fervulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur: omnia vel sola præstabo. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingensque navigium minimo sequuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, Ego, inquit, te audiam, cujus in gremio Scribonianus occisus est, & vivis? Ex quo manifestum est, ei consilium pulcerrimæ mortis non subitum fuisse. Quin etiam quum Thrasea, gener ejus, deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset, Tu vis ergo

filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum? respondit, Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Pæto, volo. Auxerat hoc responso curam suorum: attentius custodiebatur: sensit, &, Nihil agitis, inquit. Potestis enim efficere, ut male moriar: ne moriar, non potestis. Dum hæc dicit, exsiluit cathedra, adversoque parieti caput ingenti impetu iniegit, & corruit. Refocillata, Dixeram, inquit, vobis, inventuram me, quamlibet duram, ad mortem viam, si vos facilem negassetis. Videntur hæc tibi majora illo, PAETE, NON DOLET, ad quod per hæc perventum est? quum interim illud quidem ingens fama, hæc, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, ALIA ESSE CLARIORA, ALIA MAIORA. Vale.

XVII.

C. PLINIUS SERVIANO SVO S.

Anxius de salute amici ob silentium ejus, monet, ut propediem nuntiet, quid agat.

Rectene omnia, quod jampridem epistolæ tuæ cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam præmium dabo: nuntiet mihi modo, quod opto.

Ipse

Ipse valeo: si valere est, suspensum & anxium vivere, expectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

XVIII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Panegyrici, uberius, quam in senatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

Officium consulatus injunxit mihi, ut reipubl. nomine principi gratias agerem. Quod ego in senatu quum ad rationem & loci & temporis ex more fecissem; bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius & uberius volumine amplecti. Primum, ut imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde, ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam miti. Nam præcipere, qualis esse debeat princeps, pulcrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut & specula lumen, quod sequantur, ostendere; idem utilitatis habet, arrogantia nihil. Cæpi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum, quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset & si valde vacaret, admoniti (numquam porro, aut valde raro, va-

cat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) sædissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adjicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? Studiis malo, quo prope extincta refoventur. At cui materiæ hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in senatu quoque, ubi peti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc & qui recitare, & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentius, quam prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quod res antea tam invisæ quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum iudicium mire probavi. Animadverti enim severissime quæque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse, quod omnibus scripti: nihilominus tamen, tamquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium later. Ac sicut olim theatra male muscos canere docuerunt, ita nunc in spem adducor, posse fieri, ut eadem theatra bene canere muscos doceant. Omnes enim, qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent: ac mihi quidem confido, in hoc genere materiæ latioris stili constare rationem, quum ea potius, quæ pressius & adstrictius, quam illa, quæ hilarius & quasi exultantius scripsi, possint videri accessita & inducta: non ideo tamen
 segnius

fegnius precor, ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo austeris istis severisque dulcia hæc blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te voluptatis absentem & studiorum nomine & meo capere, quantum præsens percipere potuisses. Vale.

XIX.

C. PLINIUS CALVISIO RVFO SVO S.

Consultit, an emat prædia suis agris vicina, propositis in utramque partem rationibus.

Adsumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollicitant, aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulcritudo iungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac pæne iisdem actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantum tueri. Inest huic computationi sumtus supellectilis, sumtus atriensum, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quæ plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas. Contra vereor, ne sit incautum, rem tam magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur, incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iacunditatis soli

cœlique mutatio, ipsaque illa peregrinatio interfit. Jam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi: constat campis, vineis, silvis, quæ materiam & ex ea redditum sicut modicum, ita statum præstant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sapius vendidit pignora: & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vires in posterum exhaust, quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam superest. Ut scias, quanti videantur posse emi, sestertio tricies, non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum & hac penuria colonorum & communi temporis iniquitate, ut redditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? sum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen scenore, nec molestum erit mutuari. Accipiam a focru, cujus arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur; quæ velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usus & providentiæ superest. Vale.

XX.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

In comitiis modum per tabellas suffragandi restitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

Meministine, te sæpe legisse, quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriae vel reprehensionis attulerit? At nunc in senatu sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur: Magni undique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeo desciveramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem loci pudoremque retinebant. Super sunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum, sub quo militaverat, vel eum, cui quaestor fuerat, vel utrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus; illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnumquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores

arguebat. Audiebat senatus gravitate censoria: ita sæpius digni, quam gratiosi, prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit: erat enim novum & subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi famam, conscientiam pauci vereantur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis, quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primum ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnumquam de republica loquerer, cujus materiæ nobis quanto rarior, quam veteribus, occasio, tanto minus omit-tenda est. Et hercule quousque illa vulgaria? **EHO, QUID AGIS? ECQVID COMMODE VALES?** Habeant nostræ quoque litteræ aliquid non humile, nec fordidum, nec privatis rebus in-clusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit: quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivus ex illo benignissimo fonte, decurrunt, quos & haurire ipsi, & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

*Mortem Martialis nuntiat, ejusque ingenium, ab ipso
laudatus, laudat.*

Audio, Valerium Martialem decessisse, & moleste fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & falsis haberet & fellis, nec candoris minus. Prosequutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris, qui sint versiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in libro requires. Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam in Exquilis quærat, adeat reverenter:

*Sed, ne tempore non tuo disertam
Pulsas ebria januam, videto,
Totos dat tetrica dies Minervæ,
Dum centum studet auribus virorum,
Hoc quod secula posterique possint
Arpinis quoque comparare chartis.*

Sg.

*Seras tutior ibis ad lucernas,
 Hæc hora est tua, quum fûrit Lyæus:
 Quum regnat rosa, quum madent capilli,
 Tunc me vel rigidi legant Carones.*

Meritone eum, qui hæc de me scripsit, & tunc dimisi amicissime, & nunc, ut amicissimum, defunctum esse doleo? Dedit enim mihi, quantum maxime potuit, daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari majus, quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna, quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tamquam essent futura. Vale.

LIBER IV.

I.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

*Prosocero adventum suum significat, eodem itinere
 Tiferi templum dedicaturus.*

Cupis post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum, quod cupis; mutuo mehercule. Nam invicem nos incredibile quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque
 adeo

adeo jam farcinulas adligamus, festinaturo, quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora: desectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris vicinum; nomen Tiferinum Tiberinum, quod me pater adhuc puerum patronum cooptavit: tanto majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, profectio- nibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea exstruxi: cujus dedica- tionem, quam sit paratum, differre longius, irre- ligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus for- tasse & sequenti: sed tanto magis viam ipsam cor- ripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire: nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S:

Regulum, morte filii dolorem simulantem, nota- biliter perstringit.

Regulus filium amisit: hoc uno malo indignus, quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui: qui tamen posset recta festari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris existeret. Mancipa-
tum

tum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) fœda & insolita parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita. Amissum tamen luget insane. Habebat puer manulos multos, & vinctos & solutos: habebat canes majores minoresque: habebat lusciniæ, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogam trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Conuenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt, &, quasi probent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque breuiter, quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit: ut est in summa avaritia sumtuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore, & quod vexat, solatium putat. Dicit, se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias senis: quorum alterum, immaturum: alterum, serum est. Unde hoc augurer, quæris? non quia adfirmat ipse, (quo mendacius nihil est,) sed quia certum est, Regulum esse facturum, quidquid fieri non oportet. Vale.

III.

C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio & stilo Græco.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, nemo,) quod sanctitate, quod auctoritate, ætate quoque princeps civitatis; est quidem venerabile & pulcrum: ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summæque gravitati tantum comitatis adjungere, non minus difficile, quam magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipue stilo adsequeris. Nam & loquenti tibi illa Homerici senis mella profluere, & quæ scribis, complere apes floribus & nectare videntur. Ita certe sum adfectus ipse, quum Græca epigrammata tua, quum jambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa! quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græce loqui? Non, medius fidius, ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Græcis, quod illorum lingua scribere malui-

maluisti. Neque enim conjectura eget, quid fermone patrio exprimere possis, quum hoc insititio & inductio tam præelara opera perfeceris. Vale.

IV.

C. PLINIUS SOSSIO SVO S.

Tribunatum semestrem Calvisio Nepoti a Sossio petit.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, disertum, rectum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo, semestri tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem, quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V.

C. PLINIUS SPARSO SVO S.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Aeschinis auditoribus Rhodiis.

Aeschinem, ajunt, petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis utramque clamoribus. Quod tantorum viro-
rum

rum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc adfensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine æmulationis gratia probabatur. An merito, scies, quum legeris librum: cujus amplitudo non finit me longiore epistola præloqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, brevès esse: quo fit excusatus, quod librum ipsum, non tamen ultra causæ amplitudinem, extendimus. Vale.

VI.

C. PLINIUS NASONI SVO S.

Laurentinum, propter studiõrum secretum, reliquis prædiis præfert.

Tusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiat: solum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil quidem ibi possideo præter tectum & hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac jam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa & fructuosa prædia concupiscis, aliquid in hoc litore para. Vale.

VII.

VII.

C. PLINIUS LEPIDO SVO S.

Reguli ingenium & industriam in laudando & ornando filio describit.

Sape tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit: tum eundem librum, in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio, quidquid velis, obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? quamquam minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut *ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ἕκνον φέρει*, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum: & tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario, vertit: ORATOR EST

EST VIR MALVS, DICENDI IMPERITVS. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne, quo tali epistolæ parem gratiam referas? Habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπάραι τὴν Φωνὴν καὶ γιγνηθῶς καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Gratulationi de augurato respondet, causas explicans, cur eo honore præcipue lætetur.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum: jure gratularis. Primum, quod gravissimi principis judicium in minoribus etiam rebus consequi pulcrum est: deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque sacrum plane & insigne est, quod non adimitur venti. Nam cetera, quamquam dignitate prope modum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur. In hoc fortunæ hætenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Julio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter sacerdotes nominabat, tamquam in locum suum cooptaret.

ret. Quod nunc eventus ita comprobavit, ut non fortuitum videatur. Te quidem, ut scribis, ob hoc maxime delectat auguratus meus, quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim, quod honoribus ejus insistam, quem æmulari in studiis cupio. Sed utinam ut sacerdotium, idem & consultatum, multo etiam juvenior quam ille, sum consequutus: ita senex saltem ingenium ejus aliqua ex parte adsequi possim! Sed nimirum quæ sunt in manu hominum, & mihi & multis contigerunt: illud vero ut adipisci arduum, sic etiam sperare nimium est, quod dari nisi a diis non potest. Vale.

IX.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Narrat, Bassum, ex Bithynia repetundarum reum, & se defensum liberatumque esse.

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo laboriosus & adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus: ad senatum remissus, diu pependit: tandemque absolutus vindicatusque est. Titum timuit, ut Domitiani amicus; a Domitiano relegatus est. Revocatus a Nerva, sortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minus acriter, quam fideliter defensus: varias sententias habuit, plures tamen quasi mitiores. Eggit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus & vehemens. Rufo successit Theophanes, unus ex legatis, princeps accusationis & origo. Respondi

ego.

ego. Nam mihi Bassus iniunxerat, ut totius defensionis fundamenta jacerem: dicerem de ornamentis suis, quæ illi & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de conspiratione delatorum, quam in quæstu habebant; dicerem causas, quibus factiosissimum quemque, ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamvis audita gravioribus, non absolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex & incautus quædam a provincialibus, ut amicis, acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam infitari, augentis erat crimen, non diluentis: præsertim quum reus ipse nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, duntaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tamquam recte factum tuerer? Non illi profuissem, sed ipse impudens exstitissem. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut prælia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; su-

pererat sesquihora. Nam quum e lege accusator
 sex horas, novem reus accepisset; ita diviserat tem-
 pus reus inter me, & eum, qui dicturus post erat,
 ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi
 successus actionis silentium finemque suadebat.
 Temerarium est enim, secundis non esse contentum.
 Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labo-
 re deficerent; quem difficilium est repetere, quam
 jungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio
 mea & frigus, ut deposita, & tedium, ut resumpta
 pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussio-
 ne custodiunt, dimissum ægerrime reparant; sic &
 dicentis calor & audientis intentio continuatio-
 ne servatur, intercapedine & quasi remissione lan-
 guescit. Sed Bassus multis precibus, pane etiam
 lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus.
 Parui, utilitatemque ejus pratuli meæ. Bene ces-
 sit: inveni ita erectos animos senatus, ita recentes,
 ut priore actione incitati magis, quam satiati vide-
 rentur. Successit mihi Lucius Albinus tam apte,
 ut orationes nostræ varietatem duarum, contex-
 tum unius habuisse credantur. Respondit Heren-
 nius Pollio instanter & graviter: deinde Theopha-
 nes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, im-
 pudenterissime, quod post duos, & consulares & di-
 fertos, tempus sibi, & quidem laxius, vindicavit.
 Dixit in noctem, atque etiam nocte, inlatis lucernis.
 Postero die egerunt pro Basio Titius Homullus &
 Fronto mirifice: quartum diem probationes occu-
 paverunt. Censuit Babius Macer, consul designa-
 tus,

tus, lege repetundarum Bassum teneri: Cæpio
 Hispo, salva dignitate, iudices dandos. Uterque
 recte. — Quî fieri potest, inquis, quum tam diversa
 censuerint? quia scilicet & Macro, legem intuenti,
 consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem
 munera acceperat: & Cæpio, quum putaret licere
 senatui, sicut licet, & mitigare leges & intendere,
 non sine ratione veniam dedit facto, vetito qui-
 dem, non tamen inusitato. Prævaluit sententia
 Capionis: quinimmo consurgenti ei ad censend-
 um, acclamatum est, quod solent residentibus. Ex
 quo potes æstimare, quanto consensu sit exceptum,
 quum diceret, quod tam favorabile fuit, quum di-
 cturus videretur. Sunt tamen, ut in senatu, ita in
 civitate, in duas partes hominum iudicia divisa.
 Nam quibus sententia Capionis placuit, sententiam
 Macri, ut duram rigidamque, reprehendunt: qui-
 bus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam
 incongruentem vocant. Negant enim congruens
 esse, retinere in senatu, cui iudices dederis. Fuit
 & tertia sententia. Valerius Paullinus adensus
 Capioni, hoc amplius censuit, referendum de
 Theophane, quum legationem renuntiasset. Ar-
 guebat enim multa in accusatione fecisse, quæ illa
 ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed
 hanc sententiam consules, quamquam maximæ
 parti senatus mire probatur, non sunt persequuti.
 Paullinus tamen & iustitiæ famam & constantiæ
 tulit. Misso senatu Bassus, magna hominum fre-
 quentia, magno clamore, magno gaudio exceptus

est. Fecerat eum favorabilem renovata discrimi-
num vetus fama, notumque periculis nomen, & in
procero corpore mæsta & squalida senectus. Ha-
bebis hanc interim epistolam ut *πρόδρομον*: exspe-
ctabis orationem plenam onustamque: & expecta-
bis diu: neque enim leviter & cursim, ut de re
tanta, retractanda est. Vale.

X.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

*Heres cum Sabino factus de libertate servi, quamvis
non plene scripta, ex æquitate censet.*

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit heredes,
Modestum servum suum nusquam liberum esse
jussisse: eidem tamen, sic adscripsisse legatum,
MODESTO, QVEM LIBERVVM ESSE IVSSL.
Quæris, quid sentiam? Contuli cum prudentibus.
Convenit inter omnes, nec libertatem deberi, quia
non sit data; nec legatum, quia servo suo dedit.
Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto
nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa
scripsisse se credidit. Confido, accessurum te sen-
tentiaæ meæ, quum religiosissime soleas custodire
defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus in-
tellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos
honestas, quam apud alios necessitas valet. More-
tur ergo in libertate, sinentibus nobis, fruatur le-
gato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavit
enim, quæ heredes bene elegit. Vale.

XI.

C. PLINIUS MINVTIANO SVO S.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tamquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Prætorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolenter & graviter, QVOS TIBI FORTVNA LVDOS FACIS? FACIS ENIM EX PROFESSORIBVS SENATORES, EX SENATORIBVS PROFESSORES. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus intrasset, (carent enim togæ jure, quibus aqua & igni interdictum est,) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum: LATINE, inquit, DECLAMATVRVS SVM. Dices, Tristia & miseranda: dignum tamen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertum, utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabatque ingenti invidia, destitutus. Nam quum Corneliam, maximam Vestalem, defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur; pontificis

maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere, quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti, quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset. Nam vidua abortu perit. Missi statim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat: **ME CAESAR INCESTAM PVTAT; QVA SACRA FACIENTE, VICIT; TRIUMPHAVIT.** Blandiens hæc, an irridens; ex fiducia sui, an ex contentu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certamquam nocens, ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque descendenti stola, vertit se ac recollegit; quumque ei carnifex manum daret, averfata est, & resiliuit; scædumque contagiū, quasi plane a casto puroque corpore, novissima sanctitate rejecit; omnibusque numeris pudoris, *πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν, εὐσχημόνως προσεῖν.* Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia objiciebatur, quum in comitio virgis caderetur, in hac voce persisterat, **QVID FECI? NIHIL FECL.** Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Cornelia libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur, si comitium & virgas pati nollet, ad confes-

sio-

sionem confugeret, quasi ad veniam: fecit. Lo-
 quitus est pro absente Herennius Senecio tale quid-
 dam, quale est illud, *ἡέρτα Πάτροκλος*. Ait enim,
 EX ADVOCATO NVNTIVS FACTVS SVM.
 RECESSIT LICINIANVS. Gratum hoc Domitia-
 no, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque:
 ABSOLVIT NOS LICINIANVS. Adiecit etiam,
 NON ESSE VEREGVNDIAE EIVS INSTAN-
 DVM: ipsi vero permisit, si qua posset, ex rebus
 suis raperet, antequam bona publicarentur; exsi-
 lium molle, velut præmium, dedit. Ex quo ta-
 men postea clementia divi Nervæ translatus est in
 Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de fortuna
 præfationibus vindicat. Vides, quam obsequen-
 ter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum
 etiam peregrinas tam sedulo scribo, ut altius repe-
 tam. Et sanè putabam te, quia tunc abfuisti, nihil
 aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob in-
 cestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non
 ordinem. Mereor, ut vicissim, quid in oppido tuo,
 quid in finitimis agatur, (solent enim notabilia
 quædam incidere,) perscribas: denique quicquid
 voles, dummodo non minus longa epistola nun-
 tias. Ego non paginas tantum, sed etiam versus
 syllabasque numerabo. Vale.

XII.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

*Marcellini factum laudas, qui defuncti scribæ residuum
salarium apud se subsidere noluerit.*

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi saepe commendas: amabis magis commenda-
bisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum
in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui
forte obtigerat, ante legitimum salarii tempus ami-
sisset, quod acceperat scribæ daturus, intellexit &
statuit subsidere apud se non oportere. Itaque re-
versus, Casarem, deinde, Casare auctore, sena-
tum consuluit, quid fieri de salario vellet. Par-
va, sed tamen quaestio. Heredes scribæ sibi;
praefecti, arario populoque vindicabant. Acta
caussa est: dixit heredum advocatus, deinde po-
puli: uterque percommode. Caelius Strabo ara-
rio censuit inferendum: Babius Macer heredi-
bus dandum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Mar-
cellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abun-
de sufficiat illi, quod est & a principe & a senatu
probatum; gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes
enim, qui gloria famaue ducuntur, mirum in mo-
dum adfensio & laus, a minoribus etiam profecta,
delectat. Te vero Marcellinus ita reveretur, ut ju-
dicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod,
si cognoverit factum suum isto usque penetrasse,
necesse est, laudis suæ spatio & cursu & pere-
grî-

grinatione lætetur. Etenim, nescio quo pacto, vel magis homines juvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO
SVO S.

Municipes suos hortatus, ut scholam instituant, etiam tertiam sumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut præceptores circumspiciat.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentionem jam in finem laxavero, zgre resumam: interim ne quid festinationi meæ pereat, quod sum presens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi, deinde ipsum, quod peto. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ergo, Studes? inquam. Respondit, Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic? Et pater ejus, (erat enim una, atque etiam ipse abduxerat puerum,) Quia nullos hic præceptores habemas, Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis, (& opportune complures patres audiebant,) liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut jucundius morarentur, quam in pa-

tria; aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum? aut minore sumtu, quam domi? Quantulum est ergo, collata pecunia, conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur, impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum, pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc manus meum quandoque ambitu corrumperetur, ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurrere potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentis, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam a me pecuniam [non], nisi dignus, accipiat, si accepturus & ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum, ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infanzia natale solum amare, frequentare consuescant. Atque utinam tam claros præceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant. Hæc putavi altius & quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mi-

mihî foret, si susciperes, quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores, quos sollicitare possimus: sub ea tamen conditione, ne cui fidem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi eligant: ego mihî curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud ceperit, quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Hendecasyllabos, quorum lasciviam excusar, judicio Paterni submittit.

Tu fortasse orationem, ut soles, & flagitas & expectas: at ego, quasi ex aliqua peregrina delicataque merce, lusus meos tibi prodo. Accipies cum hæc epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balneo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque ipsa varietate tentamus efficere, ut aliâ aliis, quædam fortasse omnibus placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos & gravissimos viros, qui talia scripserunt, non modo

lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis absti-
nuisse. Quæ nos refugimus, non quia severiores
(unde enim?) sed quia timidiore sumus. Scimus
alioqui hujus opusculi illam esse verissimam le-
gem, quam Catullus expressit,

Nam castam esse decet pium poetam

Ipsam, versiculos nibil necesse est:

Qui tunc denique habeat salem & leporem,

Si sunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam judicium tuum, vel ex hoc
potes affirmare, quod malui omnia a te pensitari,
quam electa laudari. Et sane quæ sunt commo-
dissima, desinunt videri, quum paria esse cœpe-
runt. Præterea sapiens subtilisque lector debet
non diversis conferre diversa, sed singula expende-
re, nec deterius alio putare, quod est in suo genere
perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore
præfatione vel excusare vel commendare ineptias,
ineptissimum est. Unum illud prædicendum vi-
detur, cogitare me has nugas meas ita inscribere,
HENDECASYLLABI, qui titulus sola metri lege
constringitur. Proinde sive epigrammata, sive
idyllia, sive eclogas, sive (ut multi) poemata, seu
quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego
tantum hendecasyllabos præsto. A simplicitate
tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis,
mihi dicas. Neque est difficile, quod postulo. Nam
si hoc opus nostrum aut potissimum esset aut solum,

605-

fortasse posset durum videri dicere, QVAERE
 QVOD AGAS: molle & humanum est, HABES.
 QVOD AGAS. Vale.

XV.

C. PLINIUS FVNDANO SVO S.

*Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tamquam ejus
 quaestorem futurum, commendat.*

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod
 Asinium Rufum singulariter amo. Est homo
 eximius & bonorum amantiſſimus. Cur enim non
 me quoque inter bonos numerem? Idem Corne-
 lium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate
 complexus est. Proinde si utrumque nostrum pro-
 bas, de Rufo quoque necesse est idem sentias,
 quum sit ad connectendas amicitias vel tenacissi-
 mum vinculum, morum similitudo. Sunt ei libe-
 ri plures. Nam in hoc quoque functus est optimi
 civis officio, quod fecunditate uxoris large frui vo-
 luit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios
 orbitatis pramia graves faciunt: quibus ille despe-
 ctis, avi quoque nomen adsumsit. Est enim avus,
 & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego,
 si, ut ego, propius inspexeris. Hac eo pertinent,
 ut scias, quam copiosam, quam numerosam do-
 mum uno beneficio sis obligaturus: ad quod pe-
 tendum, voto primum, deinde bono quodam
 omine adducimur. Optamus enim tibi omina-
 murque in proximum annum consulatum. Ita nos

virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quaestor, maximus ex liberis Rufi, Asinius Bassus, juvenis, (nescio an dicam, quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia vetat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quamquam credere soles omnia, tantum in illo industria, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut aliquos Basso præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares, quem potissimum eligeres. Nunc vero: sed nihil volo de amico meo arrogantius dicere: hoc solum dico, dignum esse juvenem, quem more majorum in filii locum adsumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi a republ. liberos accipere, quales a natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quaestor patre prætorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quamquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio, & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerumque præcurrit: deinde quod in ea civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimam tempus expectant, non matura, sed fera sunt: in summa, quod rerum, quas adsequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est. Revereatur jam te Bassus

ut consulem: tu dilige eum ut quaestorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici laetitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassium diligamus, ut & illum cujuscumque, & tuum quemcumque quaestorem in petendis honoribus: omni opera, omni labore, gratia sumus iuvaturi; perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitia mea & consularis tua ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adjutor accesseris, cujus senatus & suffragio libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI.

G. PLINIUS VALERIO PAVLLINO
SVO S.

Horretur ad studium, quum sit litteris adhuc honor.

Gaudē meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices, non fuit: tanta stipatione cetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno cum labore, sed majore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidia nostrae pratendamus.

mus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII.

C. PLINIUS GALLO SVO S.

Admonitus a Gallo, Corellia suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quæ prædicat.

Et admones & rogas, ut suscipiam absentis Corellia causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est, honor: cujus nobis hoc major habenda reverentia est, quod jam illo functi sumus. Naturale est enim cuique, ut ea, quæ quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filia, omnia ista frigida & inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem ætas nostra graviolem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus:

nihil a me illi secretum, non jocularē, non seriū, non triste, non lætum. Adolescentulus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris, quamquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adtruxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent, paullisper se intra silentiam tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, Neesse est, inquit, parcius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me facere non sapientissime, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiæ suæ, (ut ipsa solet prædicare.) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornatum. Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri destituisse. Quare ego vero Corelliæ adero promptissime; nec subire offensas recusabo: quamquam non solum veniam me, verum etiam laudem apud illum ipsam, a quo, ut ais, nova lis fortasse, ut femina, intenditur, ar-

bi-

bitror consequuturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius, quam epistolarum angustia sinunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Antonini epigrammata Græca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, convertisse dicit.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine & exprimere tentavi? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, egestate patrii sermonis. Quodsi hæc, quæ sunt Latina, & mea, habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiæ, quæ & a te, & Græcæ, proferuntur? Vale.

XIX.

C. PLINIUS HISPVLLAE SVAE S.

Uxoris ingenium & mores, soceri sorori, quæ educaverat, mirifice laudat & gratias agit.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque ejus, ut tuam, diligas, nec tantum

tum amicitia ejus, verum etiam patris amicitia adse-
 ctum representes; non dubito, maximo tibi gau-
 dio fore, quum cognoveris, dignam patre, dignam
 te, dignam avo evadere. Summum est acumen,
 summa frugalitas: amat me, quod castitatis indi-
 cium est. Accedit his studium litterarum, quod
 ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, le-
 scit, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine, quam
 videor acturus, quanto, quum egi, gaudio adici-
 tur? Disponit, qui nuntient tibi, quem ad sensum,
 quos clamores excitarim, quem eventum judicii tu-
 lerim. Eadem, si quando recito, in proximo, dis-
 creta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis au-
 ribus excipit. Versus quidem meos cantat format-
 que cithara, non artifice aliquo docente, sed amore,
 qui magister est optimus. His ex causis in spem
 certissimam adducor, perpetuam nobis majoremque
 in dies futuram esse concordiam. Non enim ata-
 tem meam, aut corpus, quae paulatim occidunt ac
 senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud deest tuis
 manibus educatam, tuis praecipis institutam: quae
 nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum hone-
 stumque: quae denique amare me ex tua praedica-
 tione consueverit. Nam quum matrem meam pa-
 rentis loco venerarere; me quoque a pueritia statim
 formare, laudare, talenque, qualis nunc uxori meae
 videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias
 agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me tibi
 dederis, quasi invicem delegeris. Vale.

XX.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

*Generaliter de libris Maximi cum laude eorumdem
judicat.*

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid de universis generaliter judicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, & horum utrumque invicem adjumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

C. PLINIUS VELIO CEREALI SVO S.

Helvidias sorores, a partu extinctas, defler.

Tristem & acerbum casum Helvidiarum sororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit. Adficior dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbata. Angor optiorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui

nunc

nunc unus ex tribus liberis superest, domumque, pluribus adminiculis paullo ante fundatam, desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fomento dolor meus adquiescet, si hunc saltem fortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus factus est. Nosti in amore mollitiem animi mei, nosti metus. Quominus te mirari oportebit, quod plurimum timeam, de quo plurimum spero. Vale.

XXII.

C. PLINIUS SEMPRONIO RVFO
SVO S.

Narrat, in consilio Trajani de Viennensium agone Junium Mauricum non minus graviter censuisse, quam antea in cœna Nervæ.

Interfui principis optimi cognitioni, in consilium adsumtus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex cujusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in duumviratu suo tollendum abolendumque curavit. Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter quam diserte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo mature & graviter loquebatur. Quum sententiæ rogarentur, dixit Junius Mauricus, (quo viro nihil firmitus, nihil verius,) non esse restituendum Viennensibus

nensibus agona: adiecit, VELLEM ETIAM RO-
 MAE TOLLI POSSET. Constante, inquit, &
 fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non
 est. Idem apud Nervam imperatorem non minus
 fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Vejento
 proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi
 omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo
 de Catullo Messallino, qui, luminibus orbatus, in-
 genio laevo mala cœcitatatis addiderat. Non vere-
 batur, non erubescere, non miserebatur. Sapius
 a Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cœca
 & improvida ferantur, in optimum quemque con-
 torquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque
 sententiis in commune omnes super cœnam loque-
 bantur: tum ipse imperator, QUID PVTAMVS
 PASSVRVM FVISSE, SI VIVERET? & Mau-
 ricus, NOBISCVM COENARET. Longius abii,
 libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores
 Viennensium infecerat, ut noster hic omnium.
 Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra
 late vagantur. Utque in corporibus, sic in im-
 perio, gravissimus est morbus, qui a capite dif-
 funditur. Vale.

XXIII.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

*Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute usum:
 sibique similem aliquando quietem optat.*

Magnam cepi voluptatem, quam ex communibus
 amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum
 est,

est, & disponere otium & ferre, habitare amœnissime, & nunc terra, nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare: quumque plurimum scias, quotidie tamen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum, qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se reipublica, quamdiu decebat, obtulerit. Nam & prima vitæ tempora & media patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsa leges moment, quæ majorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? quando per ætatem honestum erit imitari istud pulcerrimæ quietis exemplum? quando secessus mei non desidæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV.

C. PLINIUS VALENTI SVO S.

De fragilitate humana queritur, quum nullos in quadruplici judicio, quos juvenis habuerat, socios vidisset.

Proxime quum apud centumviros in quadruplici judicio dixissem, subiit recordatio, egisse me juvenem æque in quadruplici. Processit animus, ut solet, longius: cœpi reputare, quos in hoc judicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant, decesserunt; exfulant alii; huic ætas & valetudo fi-

len-

lentium suavit; hic sponte beatissimo otio fruatur; alius exercitum regit; illum civitibus officiis principis amicitia eximit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitia, & obfuerunt, iterumque profunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, quam videamus, tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare, iisdemque te vel præceptis vel exemplis monere, quibus ipse me moneo: quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

XXV.

C. PLINIUS MESSIO MAXIMO
SVO S.

Narrat evenisse, quod (lib. III. ep. 20.) de tabellaria lege prædixerat: & in scurriliter ludentes invehitur.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. Proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu: in vna vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est

com-

Comprecatus: ille tamen sefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax & urbanus & bellus est? Tantum licentiæ pravis ingeniis adjicit illa fiducia, **QVIS ENIM SCIET?** Poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quo te vertas? quæ remediâ conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ ταῦτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀλλῶ μάλιστα, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Pollicetur, libellos se emendaturum esse, etiam alios additurum.

Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosque curem: faciam. Quid enim suscipere libentius debeo, te præsertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupatissimus, maximæ provinciæ præfuturus, tanti putes, scripta nostra circumferre tecum; quantopere mihi providendum est, ne hæc pars sarcinarum, tamquam supervacua offendant? Adnitar ergo primum, ut comites istos quam commo-

Plinii Epistol.

G

dis.

dissimos habeas: deinde ut reversus invenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

XXVII.

C. PLINIVS FALCONI SVO S.

Commendat Augurini poëmata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

Tertius dies est, quod audiui recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. Poëmata appellat. Multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis ejusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor ejus, aut quod me ipsum laudibus evexit. Nam lemma sibi sumfit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo judicii mei te judicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, & jam explicui.

*Canto carmina versibus minutis,
His, olim quibus & meus Carullus,
Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi priores,
Mavult versiculos, foro relicto,
Et querit, quod amet, putatque amari.
Ille o Plinius, ille quot Catones!
I nunc, 1) qui sapias, amare noli.*

Vi.

1) al. quisquis amat, a. n.

Vides, quam acuta omnia, quam apta, quam expressa? Ad hunc gustum totum librum re-promitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama juvenem, & temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino: quorum alteri adfinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere conjecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum,

γινώσκων, ὅτι

Τοιαῦτος ἐστὶν ἕκαστος, οἷσπερ ἤδεται ζυνών.

Vale.

XXVIII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Cornelii Nepotis & T. Cassii imagines pro Herennii bibliotheca fieri postulat.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassii: petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo: primum, quia desideriiis meis amicissime obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremo, quod patriam tuam, omnesque, qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissim-

tissimum adsumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

XXIX.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Voconium Romanum monet, ut ad judicandum veniat, ne multam committat.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, prætor, acer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes prætores tam severi. Falleris. Nam vel instituire vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX.

C. PLINIUS LICINIO SVO S.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cujus causam & ipse inquit, & inquirendam commendat.

Attuli tibi ex patria mea pro muusculo quaestionem, altissima ista eruditione dignissimam.

Fons

Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur
 cœnatiuncula manu facta: ibi paullulum retentus
 in Larium lacum decedit. Hujus mira natura: ter
 in die, stasis auctibus ac diminutionibus, crescit
 decrescitque. Cernitur id palam, & cum summa
 voluptate deprehenditur. Juxta recumbis & ve-
 sceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissi-
 mus) potas: interim ille certis dimensisque mo-
 mentis vel subtrahitur vel adfurgit. Annulum, seu
 quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim, ac no-
 vissime operitur: detegitur rursus, paullatimque de-
 feritur: si diutius observes, utrumque iterum ac
 tertio videas. Spiritusne aliquis occultior os fon-
 tis & fauces modo laxat, modo includit, prout in-
 latus occurrit, aut decessit expulsus? Quod in
 ampullis ceterisque generis ejusdem videmus acci-
 dere, quibus non hians, nec statim patens, exitus.
 Nam illa quoque, quamquam prona & vergentia,
 per quasdam oblustantis animæ moras crebris quasi
 singultibus sistunt, quod effundunt. An quæ
 Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione
 aut impellitur aut resorbetur, hac modicus hic hu-
 mor vicibus alternis supprimitur vel egeritur?
 An ut flumina, quæ in mare deferuntur, adversan-
 tibus ventis, obvioque æstu retorquentur, ita est
 aliquid, quod hujus fontis excursum per momenta
 repercutiat? An latentibus veris certa mensura,
 quæ dum colligit quod exhauferat, minor rivus
 est & pigrior: quum collegit, agilior majorque
 profertur? An, nescio quod, libramentum abdi-
 tum

rum & coecum, quod quum exinanitum est, suscitatur & elicit fontem: quum repletum, moratur & strangulat? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod efficitur. Vale.

LIBER V.

I.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

Narrat, quæ, heres Gratilla factus, cum filio ejus exheredato egerit.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. (Cur amplissimo gratius?) Pomponia Gratilla, exheredato filio Assudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, prætorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque præjudicio juvarem: eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam, Non convenire moribus meis, aliud palam, aliud agere secreto. Præterea, Non esse satis honestum, dare & locupletari & orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exheredatum mihi liquer-

queret. Ad hoc ille, Rogo cognoscas. Cuncta-
 tus paullum, Faciam, inquam: neque enim video,
 cur ipse me minorem putem, quam tibi videor.
 Sed jam nunc memento, non defuturam mihi con-
 stantiam, si ita fides duxerit, secundum matrem
 tuam pronuntiandi. Ut voles, ait: voles enim,
 quod æquissimum. Adhibui in consilium duos,
 quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Co-
 rellium & Frontinum. His circumdatus, in cubi-
 culo meo sedi. Dixit Curianus, quæ pro se puta-
 bat. Respondi paucis ego, (neque enim aderat
 alius, qui defunctæ pudorem tueretur,) deinde
 secessi, & ex consilii sententia, Videtur, inquam,
 Curiane, mater tua justas habuisse causas irascendi
 tibi. Post hoc ille cum ceteris subscripsit centum-
 virale iudicium, mecum non subscripsit. Appete-
 bat iudicii dies: coheredes mei componere &
 transigere cupiebant: non dissidentia causæ, sed
 meru temporum. Verebantur, quod videbant mul-
 tis accidisse, ne ex centumvirali iudicio capitis rei
 exirent. Et erant quidam in illis, quibus objici
 & Gratillæ amicitia & Rustici posset: rogant me,
 ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem
 Concordiæ. Ibi ego, Si mater, inquam, te ex
 parte quarta scripsisset heredem, num queri pos-
 ses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse,
 sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te,
 quam quarta, remaneret? Igitur sufficere tibi de-
 bet, si, exheredatus a matre, quartam partem ab
 heredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo.

Scis, te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniaque me usucepisse: sed ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur, utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientia modo, verum etiam fama. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus, quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum, quam mecum, loqui soleo: deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat. Vale.

II.

C. PLINIUS FLACCO SVO S.

Gratias agit pro turdorum dono.

Accepi pulcerrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem sollicitiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

III.

C. PLINIUS ARISTONI SVO S.

Reprehensus quorundam sermonibus, quod versus lasciviores scribat recitetque; se aliorum exemplo ruetur.

Cum plurima officia tua mihi grata & jucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versuculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate judiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo: Facio nonnumquam versuculos, severos parum, facio comædias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & sotadicos intelligo: aliquando præterea rideo, jocor, ludo: utque omnia innoxia remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existimationem, ut, qui nesciunt, talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque auctores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, sinant, quorum non seria modo, verum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis deceat, quod

decurt M. Tullium, Cajum Calvum, Asinium Pol-
 lionem, Marcum Messallam, Quintum Horten-
 sium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum,
 Quintum Scævolum, Ser. Sulpitium, Varronem,
 Torquatum, (inmo Torquatos,) C. Memmium,
 Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, &
 proxime Verginium Rufum, &, si non sufficiunt
 exempla privata, divum Julium, divum Augu-
 stum, divum Nervam, T. Cæsarem? Neronem
 enim transeo, quamvis sciam, non corrumpi in
 deterius, quæ aliquando etiam a malis; sed hone-
 sta manere, quæ sæpius a bonis fiunt. Inter quos
 vel præcipue numerandus est P. Virgilius, Corn.
 Nepos, & prius Ennius, Acciusque. Non quidem
 hi senatores: sed sanctitas morum non distat ordi-
 nibus. Recito tamen, quod illi an fecerint, nescio:
 etiamsi illi iudicio suo poterant esse contenti, mihi
 modestior conscientia est, quam ut satis absolutum
 putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi
 causas sequor: primum quod ipse, qui recitat, ali-
 quanto acrius scriptis suis, auditorum reverentia,
 intendit: deinde, quod, de quibus dubitat, quasi ex
 consilii sententia statuit. Multa etiam a multis ad-
 monetur: &, si non admoneatur, quid quisque
 sentiat; perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum
 motu, murmure, silentio; quæ satis apertis notis
 iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo,
 si cui forte eorum, qui interfuerunt, curæ fuerit ea-
 dem illa legere, intelliget, me quædam aut com-
 mutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudi-
 cio,

cio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque ita hoc disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV.

C. PLINIUS VALERIANO SVO S.

Avaritiam Nominati caussidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, sefellit.

Res parva, sed initium non parvæ. Vir prætorius Sollers a senatu petiit, ut sibi institueret in agris suis nundinas permitteretur: contradixerunt Vicentinorum legati; adfuit Tuscilius Nominatus; dilata causa est. Alio senatu Vicentini sine advocato intraverunt: dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote prætore, quem docuissent; responderunt, Quem prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisset; responderunt, Sex millibus nummum. An rursus aliquid dedissent; dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit, ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissime serpunt. Erexī aures tuas. Quam diu nunc oportet, quam blande roges, ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hac ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

V.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Fannii obitum luget tum ob alias causas, tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis imperfectum reliqueras.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod anavi hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus. Angit me super ista casus ipsius. Decessit veteri testamento: omisit, quos maxime diligebat: prosequutus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: & jam tres libros absolverat, subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abruptat. Cajus quidem Fannius, quod accidit, multo ante præsensit. Visus est sibi per nocturnam quie-

quietem jacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita, ut solebat: mox imaginatus est venisse Neronem, in toro resedisse: promississe primum librum, quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse; idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; & sic interpretatus est, tamquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito, te quoque eadem cogitatione terreri pro istis, quæ inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitatur, ut mors quam paucissima, quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI.

C. PLINIUS APOLLINARI SVO S.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis æstacion acturo, rimuerat, & salubritatem hujus villæ, & commoditatem exponit.

Amavi curam & sollicitudinem tuam, quod, quum audisses me ætate Tuscos meos petiturum, ne facerem suafisti, dum putas insalubres. Est sane gravis & pestilens ora Tuscorum, quæ per litus extenditur. Sed hi procul a mari recesserunt: quin etiam Apennino, saluberrimo montium, subiacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem, cæli, regionis situm, vil-

læ amœnitatem: quæ & tibi auditu, & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum est hieme frigidum & gelidum, myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore latantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam profert: interdum, sed non sapius quam sub urbe nostra, necat. Aestatis mira clementia. Semper aër spiritu aliquo movetur; frequentius tamen auras, quam ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum; audias fabulas veteres, sermonesque majorum: quumque veneris illo, putes alio te seculo narum. Regionis forma pulcherrima: imaginare amphitheatrum aliquod immensum; & quale sola rerum natura possit effingere. Lata & diffusa planities montibus cingitur; montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio: inde cædunt silvæ cum ipso monte descendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facile usquam saxum, etiam si quærat, occurrit) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque messem serius tantum, sed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt; quarum a fine imoque quasi marginæ, arbuta nascuntur; prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum primum profecatur, adfurgit, ut nono demum sulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper

per & molles, & quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur; sed ubi aquæ plurimum, palus nulla; quia devexa terra quidquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros fecat; navium patiens, omnesque fruges devehit in urbem, hieme duntaxat & vere; æstate submittitur, immensique fluminis nomen arenti alveo deferit, auctumno resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulcritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocumque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sita, prospicit quasi ex summo, ita leniter & sensim clivo fallente confurgit, ut quum ascendere non putes, sentias ascendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras, quantilibet sereno & placido die, non tamen acres & immodicas, sed spatio ipso lassas & infractas. Magna sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab hora sexta, hibernum, aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, & pæne dixerim, liquidus. Ambit hunc ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiform-

tiformem, humilesque & retonfas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus operit & subtrahit. Pratum inde non minus natura, quam superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaque alia prata & arbuta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xystum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, & quod profilit villæ, hac adiacentis hypodromi nemus comasque prospicit. Contra mediam fere porticum diata paullum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis intumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, & subiecta platanis leni adspergine fovet. Est in hac diata dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit: junctaque quotidiana amicorum cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quæ porticus, adspicit. Est & aliud cubiculum a proxima platanis, viride & umbrosum, marmore excultum podio tenuis: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imitata pictura, cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent jucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante piscinam; quæ fenestris fervit ac subjacet, strepitu visuque jucunda. Nam ex edito defiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hieme tepidissimum, quia plurimo sole per-

fun-

funditur. Coharet hypocauston, &, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria; in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rursus adstringi, si peniteat teporis. Frigidariae cellae connectitur media, cui sol benignissime praesto est; caldariae magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duae in sole, tertia a sole longius, a luce non longius. Apodyterio superpositum est sphaeristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul a balineo scae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diatras tres. Harum alia areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diversaeque caeli partes ut prospectus habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hypodromum, vineas, montes intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diatra, quae villa hypodromum adnectit. Haec facies, hic visus a fronte. A latere aetiva cryptoporticus in edito posita; quae non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis aequae vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scae convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus

ju.

jucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vinea praebent. Subest cryptoporticus, subterranea similis; aestate incluso frigore riget, contentaque aere suo, nec desiderat auras, nec admittit. Post utramque cryptoporticum, unde triclinium definit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, aestiva. Hac adeuntur diatae duae, quarum in altera cubicula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amenitatemque tectorum longe praecedit hypodromus: medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illa hedera vestiuntur, utque summae suis, ita ima alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbraeque platanorum suam confert. Rectus hic hypodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutaturque faciem: cupressis ambitur & tegitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curyamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viae plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, litteris interdum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metula surgunt, alternis inserta sunt poma: & in
 ope-

opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio
 medium in spatium brevioribus utrimque platanis
 adornatur. Post has acanthus hinc in se lubricus
 & flexuosus, deinde plures figuræ, pluraque nomi-
 na. In capite stibadium candido marmore, vitæ pro-
 tegitur. Vitæ quatuor columellæ Carystiæ sub-
 eunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium
 pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipi-
 tur, gracili marmore continetur, atque ita occulte
 temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustato-
 rium, graviorque cœnatio, margini imponitur; le-
 vior navicularum & avium figuris innatans circuit.
 Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa
 in altum in se cadit, junctisque hiatibus & absor-
 betur & tollitur. E regione stibadii adversum cu-
 biculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum
 accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in vi-
 ridia prominet & exit: alia viridia superioribus in-
 ferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox
 diatula refugit quasi in cubiculum idem atque
 aliud. Lectus hîc, & undique fenestræ, & tamen
 lumen obscurum umbra premente. Nam latissi-
 ma vitis per omne tectum in culmen nititur & ad-
 scendit. Non secus ibi, quam in nemore, jaceas:
 imbrem tantum, tamquam in nemore, non sentias.
 Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur.
 Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore,
 quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsam, ju-
 vant. Fonticuli sedilibus adjacent, per totum hy-
 podromum inductis fistulis strepunt rivi, &, qua
 ma-

manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc, interdum simul omnia, juvantur. Vitasse jam dudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, sæpius posses. Præterea indulsi amori meo. Amo enim, quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiã tibi vel iudiciũ meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere: sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid arcessit atque attrahit. Vides, quot versibus Homerus, quot Virgilius arma, hic Aeneæ, Achillis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis (conferamus), quum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi; ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc, quod excessi. Habes causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. Nam super illa, quæ

retali, altius ibi otium & pinguius, eoque securius, nulla necessitas togæ, nemo arcessitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritati regionis, ut purius cælum, ut aër liquidior, accedit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis, quos eduxeram mecum, (venia sit dicto,) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

VII.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Saturninus Plinium heredem instituerat & rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, est secundum leges republ. heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

Nec heredem institui, nec præcipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicæ nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus adspicias, irritum: si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem jurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior jure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. An, cui de meo festertium undecies contuli, huic quadringentorum millium

lium paullo amplius tertiam partem ex adventitio denegem? Scio, te quoque a iudicio meo non abhorre, quum eandem rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proxime decuriones contrahantur, quid sit juris, indices, parce tamen & modeste; deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre, sicut præcepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego scribere publice superfedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII.

C. PLINIUS CAPITONI SVO S.

Admonitus, ut historiam scriberet, respondet, sibi idem stetisse, causasque consilii ita exponit, ut discrimen simul orationis & historia ostendat.

Suades, ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt, & ego volo, non quia commode facturum esse confido, (id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia mihi

mihi pulcrum imprimis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeatur; aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor & cupido sollicitat: res homine dignissima, præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si *qua me quoque possim tollere humo*, (Id enim voto meo sufficit: illud supra votum) *victorque virtum volitare per ora. Quamquam o!* Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim & carmini parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoque modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & qualibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur: me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint. Cur ego cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc, quod reliquum est studii, addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quidquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, Potes simul & rescribere actiones, & componere historiam. Utinam! sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevi-

cesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc
 demum, quid præstare debeat orator, adhuc tamen
 per caliginem, video. Quid si huic oneri novum
 accesserit? Habet quidem oratio & historia multa
 communia, sed plura diversa in his ipsis, quæ
 communia videntur. Narrat sane ipsa; narrat
 hæc, sed aliter. Huic pleraque humilia & fordi-
 da, & ex medio petita; illi omnia recondita,
 splendida, excelsa conveniunt. Hanc sapius ossa,
 muscoli, nervi; illam tori quidam & quasi jubæ
 decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, in-
 stantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulce-
 dine, placet. Postremo alia verba, alius sonus,
 alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thu-
 cydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα: quorum alte-
 rum oratio, alterum historia est. His ex causis
 non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diver-
 sa, quod maxima, confundam misceamque, ne
 tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod
 hic debeo. Ideoque interim veniam, ne a forensi-
 bus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen
 jam nunc cogita, quæ potissimum tempora adgre-
 diamur. Vetera & scripta aliis? parata inquisitio,
 sed onerosa collatio; intacta & nova? graves of-
 fensa, levis gratia. Nam præter id, quod in tan-
 tis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam lau-
 danda: tum si laudaveris, parcus: si culpaveris,
 nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc
 restrictissime feceris. Sed hæc me non retardant:
 est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præ-
 stru-

struss, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus cunctationis & moræ justa ratio nascatur. Vale.

IX.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Dolet, Valentem graviter jacere: molestius fert, Avitum decessisse.

Varie me adfecerunt litteræ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea, quod recitaturum statim, ut ego venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet; quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest, quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in navi, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt quum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt. Jam quod in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consequuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam scripsit! quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si

Plinij Epistol.

H

fre-

frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistola faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X.

C. PLINIUS ANTONINO SVO S.

Versus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles, & ad plures edendos hortatur.

Cum versus tuos æmuloꝝ, tum maxime quam sint boni experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in pejus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Tranquillum hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur: ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut rumpe jam moras, aut cave, ne eosdem illos libellos, quos

quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, convicio scizantes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est: nec jam splendet lima, sed atteritur. Patere, me videre titulum tuum; patere audire, describi, legi, vanire volumina Tranquilli mei. Aequum est, nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII.

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Prosocerum laudat, quod porticum dedicaverit, & in portarum ornatum pecuniam promiserit.

Accepi litteras tuas, ex quibus cognovi, speciosissimam te porticum sub tuo filiique tui nomine dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promisisse, ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi æ quocumque excoli jucundum, a te vero latissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum, tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promissisti, inchoes
H 2
aliud.

aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cujus pulcritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII.

C. PLINIUS SCAURO SVO S.

Orationem, paucis amicis recitatam, judicio Scauri subjicit.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine incendar; altera, ut admonear, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli, quod petebam: inveni, qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quædam emendanda annotavi. Emendavi librum, quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explicabit: quem jam nunc oportet ita consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim, quid de universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua accesserit. Vale.

XIV.

C. PLINIUS VALERIANO SVO S.

Causa & judicium Tusculi, epist. IV. hujus libri indicarum, quem exitum habuerit, pernarat.

Et tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scripturam me tibi, quem habuisset eventum postula.

latio Nepotis circa Tusculium Nominatum. Inductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante. Etenim legati Vicentinorum non modo non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa defensionis, non fidem sibi in advocatione, sed constantiam defuisse; descendisse ut acturum, atque etiam in curia visum; deinde sermonibus amicorum perterritum recessisse; monitum enim, ne desiderio senatoris, non jam quasi de nudinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis, tam pertinaciter, præsertim in senatu, repugnaret: alioqui majorem invidiam, quam proxime, passurus. Erat sane prius, tamen a paucis, acclamatum exeunti. Inde subjunxit preces multumque lacrymarum: quin etiam tota actione, homo in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari magis (id enim & favorabilius & tutius) quam defendi videretur. Absolutus est sententia designati consulis Afranii Dextri, cujus hæc summa: Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si causam Vicentinorum eodem animo, quo susceperat, pertulisset: quia tamen in hoc genus culpæ non fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse convinceretur, liberandum: Vicentinis, quod acceperat, redderet. Adfererunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium censuit: & quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata lege de senatu habendo, ju-

rare cœgit, e republica esse, quod censuisset. Cui, quamquam legitimæ postulationi, a quibusdam reclamatum est. Exprobare enim cersenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum & gravem, quæ questus est vanire advocaciones, vanire etiam prævaricationes; in lites coiri: & gloriæ loco poni ex spoliis civium magnos & statos reditus. Recitavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat, quod in causis agendis non modo pacatione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem, quæ sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen, si prohiberi publice videas, quod numquam tibi ipse permiseris. Erit fortasse, immo non dubie, hujus propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum per ludum ac jocum dicitant. Vale.

XV.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

*Cornutum curatorem via factum esse, vel ideo la-
zatur, quia tum amicitia semper, tum collegio
non semel conjuncti fuerint. Addit de suis in
villa hospiribus.*

Secefferam in municipium, quum mihi nuntia-
tum est, Cornutum Tertullum accepisse Aemi-
lia viæ curam. Expressere non possum, quanto
sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine.
Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitio-
ne longe remotus, debeat tamen ei jucundus esse
honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis
me delectat mandatum mihi officium, postquam
par Cornuto datum video. Neque enim augeti
dignitate, quam æquari bonis, gratius. Cornuto
autem quid melius? quid sanctius? quid in omni
genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius?
Quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui
optima & meritissima fruitur, sed longis magnis-
que experimentis. Una diligimus, una dileximus
omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmu-
landos tulit: quæ societas amicitiarum artissim-
a nos familiaritate conjunxit. Accessit vincu-
lum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut
scis, collega, quasi voto petitus, in præfectura ara-
rii fuit: fuit & in consulatu. Tum ego, qui vir,
& quantus esset, altissime inspexi, quum sequerer

ut magistrum, ut parentem vererer: quod non tam ætatis maturitate, quam vitæ, merebatur. His ex causis ut illi, sic mihi gratulor: nec privatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hic, nuntius deprehendit. Eram cum profocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam invitus & cursim (aliis enim chartis, alii sum litteris initiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor angustiis comæatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quam in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Mortem Fundani filia lugeat, & Marcellinum, ut patrem consoletur, monet.

Triffissimus hæc tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil unquam festivius, amabilius, nec modo longiore vita, sed prope immortalitate, dignius vidi. Non dum annos quatuordecim impleverat, & jam illi
ani-

anilis prudentia, matronalis gravitas erat: & tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut illa patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos & amanter & modeste complectebatur! ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores, pro suo quemque officio, diligebat! quam studiose, quam intelligenter læsitabat! ut parce custoditeque ludebat! qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia novissimam valetudinem tulit! medicis obsequabatur, sororem, patrem adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat. Duravit hic illi usque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures gravioresque nobis causas relinqueret & desiderii & doloris. O triste plane acerbumque funus! o morte ipsa mortis tempus indignius! Jam destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies, jam nos vocati. Quod gaudium quo mœrore mutatum est! Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, quum audivi, Fundanum ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) præcipientem, quod in vestes, margaritas, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura & unguenta & odores impenderetur. Est quidem ille eruditus & sapiens, ut qui se ab ineunte ætate altioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quæ audit sæpe, quæ dixit, aspernatur; expulsisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Et talis est pietas, cui ignoscas: laudabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Ami-

fit enim filiam, quæ non minus mores ejus, quam os vultumque referebat, totumque patrem mira similitudine exscriperat. Proinde si quas ad eum de dolore tam justo litteras mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet medii temporis spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, & clementer ad motis acquiescit. Vale.

XVII.

C. PLINIUS SPVRINNAE SVO S.

Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque illius pietate laudata, nobiles adolescentes erudiri optat.

Scio, quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat 1) ἑρωτοπαίγιον, eruditam sane luculentamque materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, sublimibus etiam verbis, ut poposcit locus. Apte enim & varie nunc attollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissima,

VO.

1) Al. κατωσερισμῶν er. f.

vocem verecundia; multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne plura: (quamquam libet plura, quo sunt pulciora de juvene, rariora de nobili:) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus stimulus monendi, laudibus incitavi, pergeret qua cepisset, lumenque, quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium eminuit. Dii faciant, ut talia tibi sapius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile & effœtum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulcrum, nisi imagines habeant; quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, &, quod amorum gloriæ satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Macro de secessus amœnitate gratularur.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, felicior antequam felicissimus fieret.

Ego in Tuscis & venor & studeo, quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius, capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

*Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo libero commo-
det valetudinis recuperanda causa.*

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo & Homericum illud, πατήρ δ' ὡς ἥπιος ἦεν, & hoc nostrum, PATERFAMILIAS. Quodsi essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto major humanitas exhibenda est, quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, litteratus, & ars quidem ejus, & quasi inscriptio, comædus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur & cithara perite, ultra quam comædo necesse est. Idem tam commode orationes & historias & carmina legit, ut hoc solum didicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis seires, quam multa unus mihi & quam jucunda ministeria præstaret. Accedit huc longa jam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim a natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat, quam carendi metus, quem

quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Aegyptum missus a me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Quae ex causa destinavi eum mittere in praedia tua, quae Forojulii possides. Audivi enim te saepe referentem, esse ibi & aërem salubrem, & lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus pateat; offerant etiam sumtibus ejus, si quid opus erit: erit autem opus modico. Est enim tam parcus & continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficit eunti in tua. Vale.

XX.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Se Varenum, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, defendisse narrat.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatum & postularant & acceperant. Inducti in senatum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus petiit, ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est.

Egi ego pro Vareno, non sine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei: liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus & adversis caret. Respondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, ut illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non invenuste solet dicere, ALIVD ESSE ELOQVENTIAM, ALIVD LOQVENTIAM. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; hæc vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis, atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Varenii silentio præteriiit. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis & accusatoribus, quæ petebant, & reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec satis usitatam, justam tamen. Quare justam, non sum epistola exsequuturus, ut desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud

Τὴν γὰρ αἰοιδὴν μᾶλλον ἐπιλείψω ἄνθρωποι,

Ἦπιε ἀκρότεροι νεωτάτη ἀμφιπέληται,

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate præcerpam. Vale.

XXI.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

*Centumvirale iudicium, senatusconsulto a prætore pro-
ducto, dimissum dilatumque fuisse, & varios homi-
num sermones sequutos, nuntiat.*

Descenderam in basilicam Juliam, auditurus, quibus proxima comperendnatione respondere debebam. Sedebant iudices, decemviri venerant, obversabantur advocati; silentium longum, tandem a prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies, me gaudente, qui numquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequuturum se, quæ senatusconsulto continerentur. Suberat edicto senatusconsultum: hoc OMNES, QUIDQUID NEGOTII HABERENT, IVRARE PRIVS QUAM AGERENT, jubebantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISSISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vanire advocaciones & emi vetabantur.

tur. Peractis tamen negotiis, permittebatur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus praetor, qui centumviralibus praesidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, **INVENIMVS, QVI CVRVA CORRIGERET. QVID? ANTE HVNC PRAETORES NON FVERVNT? QVIS AVTEM HIC EST, QVI EMENDET PVBLICOS MORES?** Alii contra, **RECTISSIME FECIT INITVRVS MAGISTRATVM: IVRA COGNOVIT: SENATVS-CONSVLTA LEGIT: REPRIMIT FOEDISSIMAS PACTIONES: REM PVLERRIMAM TVRPISSIME VAENIRE NON PATIVR.** Tales ubique sermones: qui tamen alterutram in partem ex eventu praevalent. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

LIBER VI.

I.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

Tironem hortatur, ut ex Piceno in urbem redeat, quia impatienter desideretur.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam: postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commonent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius carcas. Quidquid in causa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar an mihi, quum sine me Romæ cœperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

II.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

De increbescente brevitare forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, ut Regulam non tam desideret, quam reprehendat.

Soleo nonnumquam in judiciis quærere Marcum Regulam, nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo

ergo quæro? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistram circumlineabat; dextrum, si a petitore; alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut illud superciliū transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione, sed tamen a magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim jucundius, quam sub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? Sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; melius, si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nonnumquam eum quærere. Nam postquam obiit ille, increbuit passim & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis justiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydris præcipita-

mus

mus causas, quam diebus explicari solebant?
 O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas,
 quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties
 iudico, quod sæpius facio quam dico, quantum
 quis plurimum postulat, aquæ do. Etenim teme-
 rarium existimo, divinare quam spatiosa sit causa
 inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum
 ignores: præsertim quum primam religioni suæ
 iudex patientiam debeat, quæ pars magna iustitiæ
 est. At quædam supervacua dicuntur? etiam;
 sed satius est & hæc dici, quam non dici necessaria.
 Præterea, an sint supervacua, nisi quum audieris,
 scire non possis. Sed de his melius coram, ut de
 pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque in more
 communi soles emendari cupere, quæ jam corri-
 gere difficile est. Nunc respiciamus domos no-
 stras. Ecquid omnia in tua recte? in mea novi
 nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona, quod
 perseverant; & leviora incommoda, quod ad-
 suevi. Vale.

III.

C. PLINIVS VERO SVO S.

*Vero agellum, nutrici dono datum, colendum com-
 mendat.*

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meæ
 donaveram, colendum suscepisti. Erat, quum
 donarem, centum millium nummum: postea, de-
 crescente redivo, etiam pretium minuit, quod
 nunc te curante reparabit. Tu modo memineris,
 com-

commendari tibi a me non arbores & terram (quamquam hæc quoque) sed münulculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quæ accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV.

C. PLINIUS CALPURNIAE SVAE S.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum uxore in Campaniam secedere, indeque ut saepe litteras mittat, monet.

Numquam sum magis de occupationibus meis questus; quæ me non sunt passa aut proficiscentem te, valetudinis causa, in Campaniam prosequi, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquirereres, & qui denique secessus voluptates, regionisque abundantiam inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Est enim suspensum & anxium, de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentia, tum infirmitatis tuæ ratio, incerta & varia sollicitudine exteret. Vereor omnia, (imagino omnia,) quæque natura metuentium est, ea maxime mihi, quæ maxime abominor, fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero. Vale.

V.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Licinium Nepotem & Iubentium Celsum in causa Varenii inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

Scripseram tenuisse Varenium, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto disseruit, finitamque causam retractavit. Addidit etiam, petendum a consulibus, ut referrent, sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi testibusque denuntiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt, quibus hæc ejus oratio, ut fera & intempestiva & præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Iubentius quidem Celsus prætor, tamquam emendatorem senatus, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus; neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quæ dici ab ipsis moleste tuli: quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; &

nunc,

nunc, quasi stimulant & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines jurgaturi id ipsum invicem scirent, tamquam convenissent. Vale.

VI.

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Rogât Fundanum, ut se, pro Julio Nasone petitorum, adjuvet.

Si quando, nunc præcipue cuperem esse te Romæ, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Naso: petit cum multis, cum bonis; quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, & exerceor spe, atque adficio metu, & me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium, quæ decurri, candidatus. Meretur hanc curam longa mei caritate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia; neque enim potuit esse per meam aetatem: solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus: ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego
fre.

frequentabam, Quintilianum & Niceten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus & gravis, & qui prodesse filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, omiſſa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipſi enitendum & laborandum eſt. Quod quidem ſemper, quaſi provideret hoc tempus, ſedulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum ſibi judicare permiſit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi ſollicite adſiſtit, adſidet recitanti: primus etiam & cum maxime naſcentibus opusculis meis intereſt, nunc ſolus, ante cum fratre; cujus nuper amiſſi ego ſuſcipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim & illum immatura morte indigniſſime raptum, & hunc optimi fratris adjumento deſtitutum, ſoliſque amicis relictum. Quibus ex cauſſis exigo, ut venias, & ſuffragio meo tuum jungas. Permultum intereſt mea, te oſtendere, tecum circuire. Ea eſt auctoritas tua, ut putem, me efficaciſſe tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrampe, ſi qua te retinent. Hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas poſtulat. Suſcepi candidatum, & ſuſcepſiſſe me notum eſt: ego ambio, ego periclitor. In ſumma, ſi datur Naſoni quod petit, illius honor; ſi negatur, mea repulſa eſt. Vale.

VII.

C. PLINIVS CALPVRNIAE SVAE S.

Respondet uxori, in Campania commoranti, se non minori desiderio illius teneri, quam illam sui.

Scribis, te absentia mea non mediocriter adfici, unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo colloces. Gratum est, quod nos requiris, quod his fomentum adquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque idem in manus quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam ejus litteræ tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

VIII.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Attilium Prisco in causa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam cum Plinio colat; tum a propria virtute, adperso metu vindicandi damni, quia factissimus sit.

Attilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantiss.

tissimus amor, adolescentuli cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam latissima prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quam sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tribunatum plebis initari vereretur, idque indicasset mihi, respondi:

Ὁὐ τις ἡμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χροῖνι δευκομένου,

Σοὶ κοίλης παρὰ νηυσὶ βαρεῖας χεῖρας ἐποίησε.

Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere. Iterum dices, Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est heres Maximus noster, quem & ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitia, cures, ut Attilio meo salva sit non fors modo, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quæstibus sustinetur; nullus illi, nisi ex frugalitate, redditus. Nam studia, quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura, quia reparare, quod amiseris, gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum; sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nosti facetias hominis, quas velim attendas, ne in bilem & amaritudi-

Plinii Epistol.

I

dī.

dinem vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam vindicabo: sed non tamquam pro mea, hoc est, gravius, irascar. Quamquam quid denuntiationibus & quasi minis ago? Quin potius, ut cæperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi, quam illud mihi. Vale.

IX.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Respondet Tacito Nasonem commendanti.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid, si me ipsum? Fero tamen & ignosco. Eundem enim commendassem tibi, si, te Romæ morante, ipse abfuissem. Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen, censeo, alios roges; ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

X.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Conqueritur, Verginio Rufo, viro numquam satis laudato, post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum.

Quum venissem in focrus meæ villam Alfiensem, quæ aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mihi

mihî locus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quocumque me contulisset, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidisse pœnituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui: sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud & immortale factum versibus inscriberetur,

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI
VINDICE QVONDAM
IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI,
SED PATRIAE.

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia præsumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiozem ipsius claritas facit. Vale.

XI.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

*Latatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse,
& nomen ac famam ex studiis petere.*

O diem lætum! adhibitus in consilium a præfecto urbis, audiui ex diverso agentes summæ spei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Sali-
natorem & Numidium Quadratum, egregium par,
nec modo temporibus nostris, sed litteris ipsis or-
namento futurum. Mira utrique probitas, con-
stantia salva, decorus habitus, os planum, vox vi-
rilis, tenax memoria, magnum ingenium, judi-
cium æquale: quæ singula mihi voluptati fue-
runt: atque inter hæc illud, quod & ipsi me, ut
rectorem, ut magistrum intuebantur, & iis, qui
audiebant, me æmulari, meis instare vestigiis vi-
debantur. O diem (repetam enim) lætum, no-
tandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim
aut publice lætius quam clarissimos juvenes no-
men & famam ex studiis petere, aut mihi opta-
tius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar
esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo ca-
piam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes,
qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam
me velint. Vale.

XII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

*Prosoceri binis responder, commendatitiis, & castigato-
riis, quamquam his immeritis.*

Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vestio Prisco, quantum plurimum potuero, præstabo, præsertim in arena mea, hoc est, apud centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius memini. Ex illis enim vel præcipue sentio, quanto perere me diligas, cum sic exegeris mecum, ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, quum summo studio curassem, quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor, (numquam enim cessabo,) convicium facias. Quod & ego intelligam a summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Causam Bithynorum adversus Varenum, jam sum ex lib. IV, 9. & V, 20. notam, narrare pergit.

Uⁿquamne vidisti quemquam tam laboriosum & exercitum, quam Varenum meum? cui, quod summa contentione impetraverat, defendendum & quasi rursus petendum fuit. Bithyni senatusconsultum apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminati: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui ipsum senatusconsultum apud senatum accusaret. Respondit Fronto Catius graviter & firme: senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quæ petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æstima, quantum non in ipsa pugna certaminis maneat, cuius quasi prælusio atque præcursorio has contentiones excitavit. Vale.

XIV.

XIV.

C. PLINIUS MAURICO SVO S.

Adventum in villam Maurici promittit sub conditione.

Sollicitas me in Formianum: veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare & litus, sed te, otium, libertatem sequor: alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere: mei certe stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum & merum velit. Vale.

XV.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Passieni exemplo, ab Faboleño interpellati, monet, recitaturis sanæ mentis auditores adhibendos esse.

Mirificæ rei non interfuisti: ne ego quidem: sed me recens fabula exceptit. Passienus Paullus, splendidus eques Romanus, & inprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi: est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, PRISCE IVBES? Ad hoc Jabolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus) EGO VERO NON IVBEO. Cogita, qui risus hominum, qui joci. Est omnino Priscus dubiæ

sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice responderet: quo magis, quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicitè recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Avunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago: nam video, morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcerrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbis memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit; multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero, quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis libris & tuis erit. Quo libentius suscipio, deponco etiam, quod injungis. Erat Miseni, classemque imperio præfens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine &

& specie. Ufus ille sole, mox frigida; gustaverat jacens, studebatque: poscit soleas, ascendit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes (incertum procul intuentibus, ex quo monte; Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cinerum sustulerat. Magnum propiusque noscendum id eruditissimo viro visum. Jubet Liburnicam aptari: mihi si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat: Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinæ classiarum imminenti periculo exterriti, (nam villa ea subjacebat, nec ulla nisi navibus fuga,) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Non vertit ille consilium, sed quod studioso animo inchoaverat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse non Retinæ modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc, unde alii fugiunt; rectumque cursum, recta gubernacula in periculum tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Jam navibus cinis insiderat, quo propius accederet, cali-

dior & densior; jam pumices etiam, nigrique & ambusti & fracti igne lapides: jam vadum subitum, ruinaque montis litora obstantia, cunctatusque paullum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti, **FORTES**, inquit, **FORTVNA IVVAT**: Pomponianum pete. Stabiis erat, direntus sinu medio. Nam sensim circumactis curvatisque litoribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & quum cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naves, certus fugæ, si contrarius ventus resedisset: quo tunc avunculus meus secundissimo inventus complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: utque timorem ejus sua securitate leniret, deferri se in balineum jubet; lotus accubat, cœnat, idque hilaris, aut, quod est æque magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis latissimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis, qui limini observabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diata adibatur, ita jam cinere, mixtisque pumicibus operta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque, qui pervigilarant, reddit.

In

In commune consultant, an intra tecta subsistant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam levium exesorumque, punicum casus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in litus, & e proximo adspicere, ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super abjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus fervis duobus adsurrexit, & statim concidit, ut ego coniecto, crassiore caligine spiritu obstructo, clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interæstuans erat. Ubi dies redditus, (is ab eo, quem novissime viderat, tertius,) corpus inventum est integrum, illæsum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud, quam de exitu ejus, scire voluisti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque

statim, quum maxime vera memorantur, audiveram, vere persecutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatur, quosdam, eruditos sibi visos, recitanti amico nullum signum lætitiæ dedisse.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo minus apud te, quia non contigit coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo aut tres, ut sibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique adsurrexerunt, saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta sapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne invideris: nam, qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia, nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri, quem præcedis vel exæquas. Equidem omnes,
qui

qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, & quæ eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud judicas tu: quamquam quis uno re reverentior hujus operis, quis benignior aestimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Promittit, Firmanorum se causam acturum esse.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam causam: quod ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam advocacionis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam quum familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præsidium ornamentumque tibi sumseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis exsiteris. Vale.

XIX.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Pretium agrorum crevisse scribit, quia candidati tertiam patrimonii partem in prædia Italica iussi sint impendere.

Scis tu accessisse pretium agris, præcipue suburbanis? Causa subitæ caritatis, res multis agitata sermonibus, præximis comitiis honestissimas voces senatui expressit: CANDIDATI NE CONVIVENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECVNIAS DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homullus deinde noster, usus vigilanter hoc consensu senatus, sententiæ loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque providentiâ sua occurreret: occurrit. Nam sumtus candidatorum, sædos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quæ solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurfant ergo candidati certatim: quidquid venale audiunt, emittant; ut sint quoque plura venalia efficiunt. Proinde, si pœnitet te Italico-
rum prædiorum, hoc vendendi tempus tam her-
cu-

cule, quam in provinciis comparandi; dum iidem
 candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO
SVO S.

*Narrat, quæ ex Vesuvii incendio, cum matre Miseni
 relictus, pertulerit.*

Ais, te adductum litteris, quas exigenti tibi de
 morte avunculi mei scripsi, cupere cogno-
 scere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus
 abruperam) non solum metus, verum etiam casus
 pertulerim.

Quamquam animus meminisse horret, . . .

Incipiam.

Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis
 (ideo enim remanseram) impendi: mox balineum,
 cœna, somnus inquietus & brevis. Præcesserat
 per multos dies tremor terræ minus formidolosus,
 quia Campaniæ solitus: illa vero nocte ita inva-
 luit, ut non moveri omnia, sed everti crederen-
 tur. Irrumpit cubiculum meum mater: surge-
 bam invicem, si quiesceret, excitaturus. Rele-
 dimus in area domus, quæ mare a tectis modico
 spatio dividebat. Dubito constantiam vocare an
 imprudentiam debeam: agebam enim duodevicesi-
 mum annum. Posco librum Titi Livii, & quasi
 per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excer-
 po.

po. Ecce, amicus avunculi, quī nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius & quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus testis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium suo præfert, ingentique agmine abeuntes premit & impellit. Egressi testa consistimus. Multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula, quæ produci jusseramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem facta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se resorberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certe processerat litus, multaque animalia maris in siccis arenis detinebat. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritus tortis vibratisque diffusibus rupta, in longas flammarum figuras dehiscibat: fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum vero ille idem ex Hispania amicus, acrius & instantius, Si frater, inquit, tuus, si tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus incerti, nostræ consuleremus. Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo auferitur:

nec multo post, illa nubes descendere in terras,
 operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat:
 Miseni quod procurrat, abstulerat. Tum mater
 orare, hortari, jubere, quoquo modo fugerem:
 posse enim juvenem, se & annis & corpore gra-
 vem bene morituram, si mihi causa mortis non
 fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non fu-
 turum: deinde manum ejus amplexus, addere gra-
 dum cogo: paret ægre, incusatque se, quod me
 moretur. Jam cinis, adhuc tamen rarus: respli-
 cio; densa caligo tergis imminebat, quæ nos tor-
 rentis modo infusa terræ sequebatur. Deslecta-
 mus, inquam, dum videmus, ne in via strati, co-
 mitantium turba in tenebris obteramur. Vix con-
 federamus, & nox, non quasi illunis aut nubila,
 sed qualis in locis clausis lumine extincto: audires
 ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamo-
 res virorum: alii parentes, alii liberos, alii conju-
 ges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi
 suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui
 metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos
 manus tollere; plures, nusquam jam deos ullos,
 æternamque illam & novissimam noctem mundo
 interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis men-
 tis que terroribus vera pericula auferent. Aderant,
 qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed
 credentibus nuntiabant. Paulum reluxit; quod
 non dies nobis, sed adventantis ignis indicium vi-
 debatur: & ignis quidem longius subsistit: tene-
 bræ rursus, cinis rursus multus & gravis: hunc
 idem-

identidem adfurgentes excutiebamur: operi alio-
 qui, atque etiam oblisi pondere essemus. Possem
 gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum
 fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum
 omnibus, omnia mecum perire, misero, magno
 tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem
 illa caligo tenuata quasi in famum nebulamve de-
 cessit: mox dies vere, sol etiam effulsit, luridus
 tamen: qualis esse, quum deficit, solet. Occursan-
 tant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, al-
 toque cinere, tanquam nive, obducta: Regressi
 Misenum, curatis utcumque corporibus, suspen-
 sam dubiamque noctem spe ac metu exegimus:
 metus prævalebat. Nam & tremor terræ perse-
 verabat, & plerique lymphati terrificis vaticinatio-
 nibus & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis
 tamen ne tunc quidem, quamquam & expertis pe-
 riculum, & expectantibus, abeundi consilium,
 donec de avunculo nuntius. Hæc, nequaquam
 historia digna, non scripturus leges, & tibi, scili-
 cet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola
 quidem videbuntur. Vale.

XXI:

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

*Verginii Romani probitatem & doctrinam, - præsertim
 in comædia scribenda, laudat.*

SVM ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut
 quidam, temporum nostrorum ingenia despi-
 cio.

io. Neque enim quasi lassa & effœta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audiî Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio, an noris hominem, quamquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit mimijambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod absolutum non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comœdia, sed non tamquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, infectatus est vitia, fœtis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, si semel sumseris. Vale.

XXII.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

Tironem, provinciam sortitum, exemplo Bruttiani, a familiari suo accusati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

Magna res acta est omnium, qui sunt provinciis præfuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum comitem suum in multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut, quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: sui in consilio: egit uterque pro se; egit autem captivum, & κατὰ νεφέλαια, quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana familiaritas, & querendi de eo, quem sic amasset, necessitas indicabatur. Enumeravit crimina fœda manifestaque: ille, quum diluere non posset, ita regessit, ut, dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ fervo, interceperat commentarios, intercideratque, ac per summum nefas utebatur adversus amicum crimine suo. Fecit pulcerrime Cæsar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogavit. Damnatus & in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimonium redditum, quem quidem etiam constantiæ gloria secuta est. Nam defensu expeditissime, accusavit vehementer; nec minus

acer,

acer, quam bonus & sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitam provinciam pramone-rem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem; qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam jucundum est vindicari, quam decipi miserum. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS TRIARIO SVO S.

Causæ defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Ruso adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

Impense petis, ut agam causam pertinentem ad curam tuam, pulcram alioquin & famosam: faciam, sed non gratis. Quis fieri potest, inquis, ut non gratis tu? Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque etiam pacifcor, ut simul agat Cremutius Ruso. Solitum hoc mihi, & jam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos juvenes ostendere foro, assignare famæ. Quod, si cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter natales ipsius, vel propter eximiam mei caritatem: quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obliga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias ages. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magnitudini causæ suffecturum. Est indolis optima,

ma, brevi producturus alios, si interim provectus fuerit a nobis. Neque enim cuiquam tam clarum statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Famam in factis conditionem facientium sequi, exemplo municipis feminæ; quæ marito dux & comes mortis fuerat, ostendit.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem enim facta claritate vel obscuritate facientium aut tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur. Navigabam per Larium nostrum, quum senior amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex hoc, (inquit) aliquando municeps nostra cum marito se præcipitavit. Causam requisivi. Maritus ex diutino morbo circa velanda corporis, ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quemquam fidelius iudicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata est, ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abjecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ factis, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

De Robusto, qui peregre profectus disparuerat, promittit se quaesitum esse: ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum usque commune iter peregrisse, deinde nusquam comparuisse: petis, ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor, ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti quadraginta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram; nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen arcessamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quaerit. Dii faveant, ut sic inveniatur ipsum, quemadmodum jam, cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI.

C. PLINIUS SERVIANO SVO S.

Gratulatur Serviano, quod patricio viro filiam destinasset.

Gaudeo, & gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patricia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus, litteratus, etiam disertus: puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effuse, (ita officiis, ita reverentia meruit,) judico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibi que, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest, ut avum te quam maturissime similiam sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXVII.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

Rogantem designatum consulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo suo, quid faciendum: addit & novam ex novis rebus materiam.

Rogas, ut cogitem, quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio,

tio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus
 ejus larga materia: tamen quod malo quidem, in-
 dicabo, si prius habitationem meam ostendero.
 Dubito, num idem tibi suadere; quod mihi, de-
 beam. Designatus ego consul, omni hac, etsi
 non adulatione, specie tamen adulationis, absti-
 nui: non tamquam liber & constans, sed tam-
 quam intelligens principis nostri: cujus videbam
 hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex
 necessitate decernerem. Recordabar etiam, plu-
 rimos honores pessimo cuique delatos; a quibus
 hic optimus separari non alio modo magis pote-
 rat, quam diversitate censendi: quod ipsum dissi-
 mulatione & silentio non præterii, ne forte non
 judicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc
 tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec
 conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid
 vel non faciendi, vera ratio, cum hominum ipso-
 rum, tum rerum etiam ac temporum conditione
 mutatur. Nam recentia opera maximi principis
 præbent facultatem nova, magna, vera censendi:
 quibus ex causis, ut supra scripti, dubito, an idem
 nunc tibi, quod tunc mihi, suadeam. Illud non
 dubito, debuisse me in parte consilii tui ponere,
 quod ipse fecissem. Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Excusationem Pontii admittit: fructus, quos miserat, moderandos in posterum, denunziat.

Scio, quæ tibi causa fuerit impedimento, quo minus præcurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbè quidem, accepi tamen. Nam me tui, ut ita facerem, rogabant; & verebar, ne & mihi & illis irascereris, si non fecissem: in posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denunciavi, si rursus tam multa attulissent, omnia relatuos. Dices, oportere me tuis rebus ut meis uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX.

C. PLINIUS QVADRATO SVO S.

Quietum monet tum Thraseæ dicto, tum suo exemplo, quæ causæ agendæ sint.

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, &, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc sæpe referebat, præcipere solitum, suscipiendas esse causas aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum per-

pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime & constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad hæc ego genera caussarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras & illustres. Aequum enim est agere nonnumquam gloria & famæ, id est, suam causam. Hos terminos, quia me consulisti, dignitati ac verecundiæ tuæ statuo. Nec me præterit, usum & esse & haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, litteris nullis, ut bene agerent, agendo consequutos. Sed & illud, quod vel Pollionis, vel tamquam Pollionis accepi, verissimum experior: Commode agendo factum est, ut sæpe agerem: sæpe agendo, ut minus commode: quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec vero Isocrati, quo minus haberetur summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediebatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, quum voles, dicere; dicas, quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Nonnumquam necessitati, quæ pars rationis est, parui. Egi enim quasdam, a senatu jussus, quæ tertio in numero fuerunt ex illa Thraseæ divisione, hoc est, ad exemplum pertinentes. Adfui Bæticiis contra Bæbium Massam. Quæsitum est, an danda esset inquisitio: data est. Adfui rursus iisdem

querentibus de Cæcilio Classico. Quæsitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: pœnas luerunt. Accusavi Marium Priscum: qui, lege repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cujus severitatem immanitate criminum excefferat: relegatus est. Tuitus Julium Bassum, ut incustoditum nimis & incautum, ita minime malum: iudicibus acceptis in senatu remansit. Dixi proxime pro Vareno, postulante, ut sibi invicem vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum jubeam, quæ me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Profoceri villa durum & laboriosum hominem præficiendum esse suadet.

Debemus, me hercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cujus diligentia & cura hic hilares, isthic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen, quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissime læsa sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed hujus generis, cujus & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: rusticorum autem prædio-

diorum administratio poscit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura fordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit, ignoro; velle plurimum, credo, Vale.

XXXI.

C. PLINIUS CORNELIANO SVO S.

Quid Centumcellis in secessu principis, quo evocatus fuerat, peractum sit egregie, amico enarrat, simulque loci situm & munitionem describit.

Evocatus in consilium a Cæsare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quam principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes iudicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxia popularitatis: inde invidia, & ab dissimillimis delator immisus: itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est Galitta, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituro, & suam & mariti dignitatem centurionis amore maculaverat: maritus legato consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar, exeuissis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod

nisi duorum esse non poterat, reliqua pars ultionis; sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat. Quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, quasi contentus æmulum removisse. Admonitus, ut perageret accusationem, peregit invitus, sed illam damnari, etiam invito accusatore, necesse erat: damnata, & Juliæ legis pœnis relicta est: Cæsar & nomen centurionis, & commemoracionem disciplinæ militaris sententiæ adjecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se videretur. Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus & vario rumore jactata de Julii Tironis codicillis, quos ex parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini Sempronius Senecio, eques Romanus, & Eurythmus, Cæsaris libertus & procurator. Heredes, quum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant, ut susciperet cognitionem: susceperat. Reversus diem dixerat: &, quum ex heredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcerrime dixerat, **NEC ILLE POLYCLETUS EST, NEC EGO NERO.** Indulserat tamen petentibus dilationem; cujus tempore exacto, confederat auditurus. A parte heredum intraverunt duo: omnino postularunt, ut omnes heredes agere cogèrentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permetteretur. Loquutus est Cæsar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis & Eurythmi dixisset,

fet, suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur:
 NON CVRO, inquit, AN ISTI SVSPICIONI-
 BVS RELINQVANTVR: EGO RELINQVOR.
 Dein, conversus ad nos, *Ἐπίστανθε*, quid facere de-
 beamus? isti enim queri volunt, quod sibi licuerit
 non accusare. Tum ex consilii sententia iussit de-
 nuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut sin-
 guli approbarent causas non agendi, alioqui se vel
 de calumnia pronuntiaturum. Vides, quam ho-
 resti, quam severi dies, quos jucundissimæ remis-
 siones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœ-
 næ: erat modica, si principem cogites: interdum
ἀνθοῦμετρα audiebamus; interdum jucundissimis
 sermonibus nox ducebatur. Summo die abeunti-
 bus nobis (quam diligens in Cæsare humanitas!)
 xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitio-
 rum, consilii honor, suavitas simplicitasque con-
 victus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pul-
 cerrima cingitur viridissimis agris: imminet litori,
 cujus in sinu quam maximus portus, velut amphithe-
 atrum. Hujus sinistrum brachium firmissimo
 opere munitum est: dextrum elaboratur. In ore
 portus insula adfurgit, quæ illatum vento mare ob-
 jacens frangat, tutumque ab utroque latere decur-
 sum navibus præstet. Adfurgit autem arte visen-
 da. Ingentia saxa latissima navis provehit: con-
 tra, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent,
 ac senium, quodam velut aggere, construuntur.
 Eminent jam & apparet faxenim dorsum: impactos-
 que fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus
 illic

illic fragor, canumque circa mare. Saxis deinde pilæ adiciuntur, quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS QUINTILIANO SVO S.

Nubenti Quintiliani filia dono offert L. millia nummum.

Quamvis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum necessitatem quamdam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen,) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, & tamquam parens alter puellæ nostræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a verecundia tua sola mediocritate manusculi impetrari posse considerem, ne recufares. Vale.

XXXIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Triumphat oratione sua, pro Accia apud centumviros habita, cujus artes detegit, & cum Demosthena pro Ctesiphonte an conferri possit, amici iudicium exquirat.

Tollite cuncta, inquit, cæptosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferi jube, & accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. Num superbius potui? revera, ut inter meas pulcram. Nam mihi satis est certare mecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ & exempli raritate, & iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta prætorio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur, ingens utrimque advocatio, & numerosa subsellia; præterea densa circumstantium corona latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua femina, qua viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio imminabant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Sequutus est varius eventus. Nam duobus consiliis

vicinus, totidem victi sumus. Notabilis profusus res & mira; eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem, sed non ut casus videretur. Victa est noverca: ipsa heres ex parte sexta. Vitus Suberinus; qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum ut ex epistola scires, quæ ex oratione non poteras: deinde (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videris: quam, sit licet magna, non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non audeam nisi tibi dicere) elata, multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acris illis & erectis frequens necessitas computandi, ac pæne calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; & in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ventis famus vecti. In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas *ἡ* *ἰνὰ* *τὴν* *Κρησιφάντος* esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat: dolet autem pantheras sardius advenisse.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronensibus nostris promisisti; a quibus olim amaris, suspicaris, ornaris. Inde etiam uxorem carissimam tibi & probatissimam habuisti; ejus memoriæ ut opus aliquod, ita maxime funebre debebatur. Præterea, tanto consensu rogaberis, ut negare non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coëmeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed licet cessaverint illæ, tempestate detentæ, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod, quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

LIBER VII.

I.

C. PLINIUS RESTITUTO SVO S.

Aegrotantem amicum hortatur, ut valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet, non indulgendum appetitui, sed medicis obtemperandum esse.

Terret me hæc tua! tam pertinax valetudo, & quamquam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in moribus tuis liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo; ipse certe sic agere sanus cum meis soleo. Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideratum vel pudore vel pœnitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicatum, ut solent alii, quæ negantur. Quin etiam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexi manum, utque me tangeret, dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Postea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer: mussantesque medicos repente vidissem,

causam

sam requisivi. Responderunt, posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspitione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri, placide leniterque dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus, ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi scripsi, primum ut te non sine exemplo monerem, deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam adstringerer, quam me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II.

C. PLINIUS IVSTO SVO S.

Promittit aliquid scriptorum suorum, quum æstas transmissa fuerit.

Quemadmodum congruit, ut simul & adfirmes, te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis possunt? Patiar ergo, ætatem inquietam vobis exercitamque transcurrere; & hieme demum, quum credibile erit, noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III.

C. PLINIVS PRAESENTI SVO S.

Amicum a longo secessu in urbem revocat.

Tantane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Justa causa longioris absentiae, non perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quam vales? dormies quamdiu vales? quousque calcei nusquam? toga feriat? liber totos dies? Tempus est, te revifere molestias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates istae fatietate languescant. Saluta paullisper, quo fit tibi jucundius saluari. Terrere in hac turba, ut te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, sed intermittere volo. Ut enim, si caenam tibi facerem, dulcibus cibus acres acutosque miscerem, ut obtusus illis & oblitus stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundissimum genus vitae nonnullis interdum quasi acoribus condias. Vale.

IV.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Miranti, qui Plinius, severus homo, hendecasyllabos scripserit, poetica sua studia ab ultima etate recenser.

Ais, legisse te hendecasyllabos meos: requiris etiam, quemadmodum cœperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Numquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam scripsi. Qualem? inquis. Nescio, tragœdia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando & heroico; hendecasyllabis nunc primum, quorum hic natalis, hæc causa. Legebantur in Laurentino mihi libri Asinii Galli de comparatione patris & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum: dein, quum meridie (erat enim æstas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus; cœpi reputare, maximos oratores hoc studii genus, & in oblectationibus habuisse & in laude posuisse. Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam defuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:

Quam

*Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
 Ausus de Cicerone dare est palmamque decusque,
 Lascivum inveni lusum Ciceronis, & illo
 Spectandum ingenio, quo seria condidit, & quo
 Humanis salibus, multo varioque lepore
 Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
 Nam queritur, quod fraude mala frustratus
 amantem*

*Paucula cœnato sibi debita suavia Tiro
 Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
 Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores?
 Nullumque in medium timidi damus? atque fatemur
 Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
 Blanditias, & furta novas addentia flammæ?*

Transi ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus: deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere, nec pœnitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; a Græcis quoque, quos Latine hujus libelli amor docuit, nunc cithara nunc lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? quamquam poetis furere concessum est; & tamen non de meo, sed de aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posterum quoque aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V.

C. PLINIUS CALPYRNIAE SVAE S.

Magno se uxoris desiderio teneri significat.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenerar. In
caussa amor primum; deinde, quod non con-
suevimus abesse. Inde est, quod magnam partem
noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod
interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diæ-
tam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes du-
cunt: quod denique æger & mæstus, & similis
excluso, a vacuo limine recedo. Unum tempus
h'is tormentis caret, quo in foro & amicorum
litibus conteror. Aestima tu, quæ vita mea sit,
cui requies in labore, in miseria curisque sola-
tium est. Vale.

VI.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

*Bithynot decreto accusationem Vareni (lib. V. ep. 20.)
omississe narrat, invitis legatis, quibus Plinius brevi-
ter respondit, quod consultius interdum putat, quam
multa loqui, idque exemplo alio probat.*

Rara & notabilis res contigit Vareno, sit licet ad-
huc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut
temere inchoatam, omisisse narrantur. Narrantur
dico? adest provinciæ legatus: attulit decretum
consilii ad Cæsarem, attulit ad multos principes
viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Per-
stat

fiat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc a Consulibus postulabat, ut Varens exhibere rationes cogeretur. Adhitebam Varens jam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset, ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos retulissent; Scietis, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis. Contra Nigrinus, Ad quem missi sunt? Ego, Ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rursus ille: Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi, quod est melius in causa, liquere. Tum legatus Polyæus causas abolitæ accusationis exposuit, postulavitque, ne cognitioni Cæsaris præjudicium fieret. Respondit Magius: iterumque Polyæus. Ipse raro & breviter interloquutus, multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quam dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitibus reus vel magis silentio, quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quamquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) libertos ejus, eosdemque coheredes suos, falsi & venificii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Julium Servianum. Defenderam reos ingenti quidem cætu. Erat enim causa notissima; præterea utrimque

ingenia clarissima. Finem cognitioni quæstio imposuit; quæ secundum reos dedit. Postea mater adiit Principem: affirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi adferret. Aderat matri Julius Africanus, nepos Julii oratoris: quo audito Passienus Crispus dixit, Bene, me hercule, bene: sed quo tam bene? Julius nepos, juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, adsignatumque tempus impleisset, Rogo, inquit, Serviane, permittas mihi unum versum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu responsurum, intuerentur, Respondissem, inquam, si unum illum versum Africanus adiecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse. Non facile me repeto tantum consequutum adfersum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quod pro Vareno hæcenus non tacti. Consules, ut Polyænus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine injunget. Vale.

VII.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Gaudet Saturnini & Prisci conjunctione, & hunc ad se reverti satiatum otio, cupit.

Et proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihi-que amicissimi adeo cohæsistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque præcipuam se voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutæ caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes; si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatius ad nos reverti. Vale.

VIII.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Eandem lætitiã, de qua superiori epistola, significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

Exprimere non possum, quam jucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge ut cœpisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatẽ ex amicitia
ejus

ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac præcipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX.

C. PLINIUS PVSCO SVO S.

Quærenti amico rationem exercendi stili præscribit.

Quæris, quemadmodum in secessu, quo jamdiu fruëris, putem te studere oportere. Utile imprimis, & multè præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quæ legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & iudicium acquiritur. Nihil obfuerit, quæ legeris hæctenus, ut rem argumentumque teneas, quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si nonnulla tu; magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta, contentio: quamquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumfisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse. Poteris &

quæ

quæ dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire; alia interscribere, alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque: postremo, novavelut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio, nunc tibi esse præcipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stilum suaserim. Ut enim terræ variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo, interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historicæ modo, sed prope poeticæ descriptionis necessitas incidit; & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine remitti, non dico continuo & longo, (id enim perfici nisi in otio non potest,) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo (Cur enim te ad versus non versibus adhorter?)

Ut laus est ceræ, mollis cedensque sequatur

Si doctos digitos, iussa que fiat opus;

Et nunc informet Martem, castamque Minervam,

Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;

Utque

Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,

Sæpe etiam flores vernaque prata juvant;

Sic hominum ingenium flecti ducique par artes

Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique, quæ in vita, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem, quæ aliis carminibus, utilitas, quod metri necessitate devincti, soluta oratione latamur, & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse, quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi, quæ legenda arbitrarer: quamquam dixi, quum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cujusque generis auctores diligenter eligere. (Ajunt enim, **MVLTVM LEGENDVM ESSE, NON MVLTA.**) Qui sint hi, adeo notum provocatumque est, ut demonstratione non egeant: & alioqui tam immodice epistola me extendi, ut dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum, quod cæperas, scribis. Vale.

X.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Eventum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

Quia ipse, quum prima cognovi, jungere extrema, quasi avulsa, cupio; te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyano, inde a Magio. Finitis actionibus Cæsar, Neutra, inquit, pars de mora queretur. Erit mihi curæ, explorare provinciæ voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus provinciæ, quod damnasse dicitur, placeat, agatque pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Vale.

XI.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Proscero miranti, cur venditionem hereditatis, a liberto infra pretii modulum factam, non retractaret, respondet, quibus causis id ratum haberet.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego jusseram proscribi, non expectata auctione, pro meo quincunce ex septingentis millibus Corelliæ addixerit. Adjicis, posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quaeris,

ris, an, quod gessit, ratum servem. Ego vero ser-
 vo: quibus ex causis accipe: cupio enim & tibi
 probatum, & coheredibus meis excusatum esse,
 quod me ab illis, majore officio jubente, secerno.
 Corelliam cum summa reverentia diligo; primum,
 ut sororem Corellii Rufi, cujus mihi memoria sacro-
 sancta est; deinde, ut matri meae familiarissimam.
 Sunt mihi & cum marito ejus, Minutio Fusco,
 optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio ma-
 xima: adeo quidem, ut pratore me ludis meis
 praesederit. Hæc, quum proxime isthic fui, in-
 dicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium no-
 strum possidere: ego illi ex prædiis meis, quod
 vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis
 maternisque: his enim cedere ne Corelliae quidem
 possum. Igitur quum obvenisset mihi hereditas,
 in qua prædia ista, scripsi ei venalia futura. Has
 epistolas Hermes tulit, exigentique, ut statim
 portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides,
 quam ratum habere debeam, quod libertus meus
 meis moribus gessit? Superest, ut coheredes æ-
 quo animo ferant, separatim me vendidisse, quod
 mihi licuit omnino vendere. Nec vero coguntur
 imitari meum exemplum. Non enim illis eadem
 cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utili-
 tatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII.

C. PLINIUS MINVCIO SVO S.

Libellum postulatam sero mittens, per jocum se excusat, aliosque jocos inspergit.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, mihi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi, nescio, utique disperdendi (*ὑμῶν γὰρ κακότερηλοι*) optima quæque, si detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione, ut meis, utar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo quod adnotatum invenies, & superscripto aliter explicitum. Nam, quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius & elatius; non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humiliter & pejus, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide, ut mihi viaticum reddas, quod impendi, data opera cursore dimisso. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse, cujus pretium reposceris. Vale.

XIII.

C. PLINIUS FEROCI SVO S.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

Eadem epistola & studere te & non studere significat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec distinctius, quod sentio, enuntiem. Negat enim te studere, sed est tam polita, quæ nisi a studente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidiam & otium perficis. Vale.

XIV.

C. PLINIUS CORELLIAE SVAE S.

Negat, se majus pretium pro agris accepturum, quam quod libertus ex septingentis constituerat.

Tu quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, ut accipi jubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias, patiarisque, me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Quid agat, exponit, & rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

Requiris, quid agam? Quo nostri, distringor officio: amicis deservio: studeo interdum; quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia, quam quæ velis, agere, moleste ferrem, nisi ea, quæ agis, essent honestissima. Nam & reipublicæ servire negotiis, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium jucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noveram, gratissimum, experior, quum tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Tironem se facile inducturum significat, ut ex via ad Fabatum declinet, & vindicta, quos jusserit, liberet.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, & privati mihi & publicis necessitudinibus implicatum. Simul militavimus, simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure præ-

præcessit; ego illum in prætura sum consequutus, quum mihi Cæsar annum remisisset. Ego in vil-
 las ejus sæpe fecessi; ille in domo mea sæpe con-
 valuit. Hic nunc præconsul provinciam Baticam
 per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido,
 facile me impetraturum, ut ex itinere descedat ad te.
 Si voles vindicta liberare, quos proxime inter ami-
 cos manumisisti, nihil est, quod verearis, ne sit hoc
 illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non
 erit longum mea causa. Proinde nimiam vere-
 cundiam pone, teque, quid velis, consule. Illi
 tam jucundum (est) quod ego, quam mihi, quod
 tu jubes. Vale.

XVII.

C. PLINIVS CELERI SVO S.

*Orationes quoque perinde ac carmina & historias reci-
 tari posse, contra quosdam reprehensores defendit.*

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod sæpe jam
 dixi, ut, si quid me fugit, ut certe fugit, ad-
 monear. Quo magis miror, quod scribis, fuisse
 quosdam, qui reprehenderent, quod orationes
 omnino recitarem: nisi vero has solas non putant
 emendandas. A quibus libenter requisierim, cur
 concedant (si concedant tamen) historiam debere
 recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritæque
 componitur: cur tragediam, quæ non audito-
 rium, sed scenam & actores: cur lyrica, quæ non

lectorem, sed chorum & lyram poscunt. At horum recitatio usu jam recepta est: non ergo culpan-
 dus ego, sed ille qui cœpit; quamquam orationes
 quoque & nostri quidam, & Græci læsitaverunt.
 Supervacuum tamen est recitare, quæ dixeris:
 etiam, si eadem omnia iisdem omnibus, si statim
 recites: si vero multa inferas, multa commutes;
 si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post
 tempus, adsumas, cur minus probabilis sit causa
 recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile
 est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat. Jam
 hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad ratio-
 nem non recitandi. Nec vero ego dum recito,
 laudari; sed dum legor, cupio. Itaque nullum
 emendandi genus omitto: ac primum, quæ scripsi,
 mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tri-
 bus lego, mox aliis trado adnotanda; notasque eo-
 rum, si dubito, cum uno rursus aut altero pen-
 sito; novissime pluribus recito, ac, si quid mihi cre-
 dis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligen-
 tius, quanto sollicitius, intendo. Optime autem
 reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo
 sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo,
 quamlibet docto, uno, tamen minus commoveris,
 quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum
 surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis,
 tum commutata, non dico plurima, sed omnia
 cupis? Utique, si latior scena, & corona diffu-
 sior. Nam illos quoque sordidos pullatosque re-
 veremur. Nonne, si prima quæque improbari
 pu-

putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, AD POPVLVM PROVOCO: atque ita ex populi vel silentio vel adfensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique & tamquam singulos observem, & tamquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recituros cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non pœnitet me consuetudinis meæ, quam utilissimam experior: adeoque non deterreor fermunculis istorum, ut ultro te rogem, monstras aliquid, quod his addam. Nihil enim curæ meæ satis est. Cogito, quam sit magnum, dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & sæpe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Caninio rogatus suadet, ut quam Comensibus in epulum pecuniam promiserat, ita disponat, ut ipse suam in alimenta ingenuorum.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honeſta conſultatio, non expedita ſententia. Numeres reipublicæ ſummam? Verendum eſt, ne dilabatur. Des agros? ut publici, negligentur. Equidem nihil commodius invenio, quam quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum promiſeram, agrum ex meis, longe pluris, actori publico mancipavi: eundem veſtigiali impoſito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublicæ forſ in tuto, nec reditus incertus, & ager ipſe propter id, quod veſtigiali large ſupereurrit, ſemper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donaſſe videor, erogaviſſe, quum pulcherrimi agri pretium neceſſitas veſtigialis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre; multoque diligentius muneri ſuo conſulere, quam facultatibus. Vale.

XIX.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Fanniam, cujus valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

Angit me Fanniæ valetudo. Contraxit hanc dum adfidet Junia, virgini Vestali, sponte primum, (est enim adfinis,) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. Insident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio: animus tantum & spiritus viget, Helvidio marito, Thrasea patre dignissimus, reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius! quæ sanctitas! quanta gravitas! quanta constantia! bis maritum sequuta in exsilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam, quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter Metio Caro, an rogasset, respondit: Rogavi; an commentarios scripturo dedisset: Dedi; an sciente matre: Nesciente. Postremo nullam vocem, cedentem periculo, emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quamquam ex necessitate &

metu temporum abolitos, SC. publicatis bonis servavit, habuit, tulitque in exilium, exilii causam. Eadem quam jucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam veneranda! Erit sane, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus, quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas, quæ leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsæque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis adsequentur, ut hæc non novissima occiderit? Me quidem illud etiam adfligit & torquet, quod matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ feminae matrem, rursus videor amittere, quam hæc, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & rescisso vulnere adficiet. Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis: habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verteret, de metu non querar. Vale.

XX.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Taciti librum, a se notatum, remittit; in suo libro vicem expectat, & amicitia illius, studiorumque ac famæ societate delectatur.

Librum tuum legi, & quam diligentissime potui, adnotavi, quæ commutanda, quæ eximenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere adfuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc a te librum meum cum adnotationibus tuis exspecto. O jucundas, o pulcras vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines, ætate propemodum æquales, non nullius in litteris nominis, (eogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico,) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu fama gloriaque floreres, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo & esse & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia: sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis sermo, una nominamur; quod de te loquentibus statim occurro. Nec desunt, qui utrique nostrum præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungi-

mur. Nam mihi primus, quia tibi proximus: quin etiam in testamentis debes adnotasse, nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus: eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quae omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

XXI.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, & pro gallina iocabundus gratias agit.

Pareo, collega carissime, & infirmitati oculorum, ut iubes, consulo. Nam & huc, testo vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, & non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbræ, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condisco. Balineum adsumo, quia prædest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita adsuevi, & nunc custos adest. Gallinam, ut a te missam, libenter accepi: quam satis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguisissimam vidi. Vale.

XXII.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Aperte commendat, cui non nominato tribunatum impetraverat.

Minus miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicam metum conferres tribunatum, quum scieris, quis ille qualisque. Possum autem jam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamentum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Prosocerum monet, ut domi proconsulem expectet, nec obviam ei procurrat.

Gaudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis: sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam

intra cubicali limen, expectes. Etenim quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Numidia mortem nuntiat, & ex heredibus nepotem, ejusque educationem laudat.

Numidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit heredes, ex bestie nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo: adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma, omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit: intra quartum & vicesimum annum maritus, &, si deus adnuisset, pater. Vixit in contubernio aviae delicatae severissime, & tamen obsequentissime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effusius, quam principi feminae conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi spectabat: nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, solere se, ut feminam in illo otio sexus, laxare animum lusu calculorum, solere spectare pan-

tomimos suos: sed quum factura esset alterutrum,
 semper se nepoti suo præcepisse, abiret, studeret-
 que: quod mihi non amore ejus magis facere,
 quam reverentia videbatur. Miraberis, & ego mi-
 ratus sum. Proximis sacerdotalibus ludis, produ-
 ctis in commissione pantomimis, quum simul thea-
 tro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi: Scis,
 me hodie primum vidisse saltantem aviæ meæ liber-
 tum? Hæc nepos. At, hercule, alienissimi homi-
 nes in honorem Quadratillæ (pudet me dixisse
 honorem) per adulationis officium, in theatrum
 cursitabant, exsultabant, plaudebant, mirabantur:
 ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis
 reddebant; qui nunc exiguissima legata, theatralis
 operæ corollarium, accipient ab herede, qui non
 spectabat. Quorsum hæc? quia soles, si quid in-
 cidit novi, non invitus audire: deinde, quia ju-
 cundum est mihi, quod ceperim gaudium, scri-
 bendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctæ,
 honore optimi juvenis: lætor etiam, quod domus
 aliquando C. Cassii, hujus, qui Cassianæ scholæ
 princeps & parens fuit, serviet domino non mino-
 ri. Implebit enim illam Quadratus meus, ut
 decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, cele-
 britatem, gloriamque reddet, quum tantus ora-
 tor inde procedet, quantus juris ille consultus.
 Vale.

XXV.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Junioris docet.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit & subtrahit famæ! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius præsent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo, quod scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciæ integerrimæ functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium prætulit. Hunc ego, invitatus hospitio, ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam intuebar, de his loquuturus, in quibus illum versari putabam: & cæperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam terfa omnia! quam Latina! quam Græca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos & quasi rusticos verear. Idem suadeo tibi. Sunt enim, ut in castris, sic etiam in litteris nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

XXVI.

XXVI.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales sani perseveremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

Nuper me cujusdam amici languor admonuit, optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus fervit, non appetit honores, opes negligit, & quantulumcumque, ut relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihi que præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros infirmi. Vale.

XXVII.

C. PLINIUS SVRAE SVO S.

An aliquid spectra sint, ita quarit, ut exemplis Curtii Rufi, & Athenodori philosophi, cum domesticorum suorum adfirmare videatur.

Et mihi discendi, & tibi docendi facultatem otium præbet. Igitur perquam velim scire, esse

esse aliquid 1) phasmatum, & habere propriam figuram
 numenque aliquod putes, an inania & vana ex me-
 tu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam,
 imprimis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Ru-
 fo. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam
 comes haerens: inclinato die spatiabatur in por-
 ticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior
 puleriorque: perterrito, Africam se, futurorum
 praenuntiam, dixit: iturum eum Romam, hono-
 resque gesturum, atque etiam cum summo impe-
 rio in eandem provinciam reversurum, ibique mor-
 riturum. Facta sunt omnia. Praeterea accedenti
 Carthaginem, egredientique navem, eadem figura
 in litore occurrisset narratur. Ipse certe implicitus
 morbo, futura praeteritis, adversa secundiis augura-
 tus, spem salutis, nullo suorum desperante, pro-
 jecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non
 minus mirum est? quod exponam, ut accipi:
 Erat Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis
 & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, &
 si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius
 primo, deinde e proximo reddebatur: mox appa-
 rebat idolon, senex macie & squalore confectus,
 promissa barba, horrenti capillo, cruribus compe-
 des, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde
 inhabitantibus tristes diraeque noctes per metum
 vigilabantur: vigiliam morbus, & crescente for-
 midine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque,
 quamquam abscesserat imago, memoria imaginis
 oculis inerrabat, longiorque causis timoris timor

1) al. phantasmata.

erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit: ubi cepit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi metus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stilam, sed obfirmare animum, auribusque pratendere: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, jam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra, ut paullulum exspectaret, manu significat, rursusque ceris & stilo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem, quod prius, innuentem: nec moratus, tollit lumen, & sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem; desertus herbas & folia concepta signum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, ut illum locum effodi jubeant.

In-

Inveniuntur ossa inserta catenis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exesca reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur; domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem adfirmantibus credo: illud adfirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quemdam intoro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile sequutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera ta-

men

men fortius, ne me suspensum incertumque dimit-
tas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubi-
tare definerem. Vale,

XXVIII.

C. PLINIUS SEPTICIO SVO S.

*Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet;
amore se & benignitatis officio tuerur.*

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tamquam
amicos meos ex omni occasione ultra modum
laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid
enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt ta-
men isti, qui amicos meos melius me norint? Sed
ut norint, quid invident mihi felicissimum erro-
rem? Ut enim non sint tales, quales a me præ-
dicantur, ego tamen beatus, quod mihi videntur.
Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam confe-
rant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos
sæos iudicium vocant: mihi numquam persuade-
bunt, ut meos amari a me nimium putem. Vale.

XXIX.

C. PLINIUS MONTANO SVO S.

*Pallantis liberti monumentum videt cum indigna-
tione.*

Ridebis, deinde indignaberis, si legeris, quod
nisi legeris, non potes credere. Est via Ti-
burtina intra primum lapidem (proxime adnotavi)
mo-

monimentum Pallantis, ita inscriptum: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem numquam sum miratus, quæ sæpius a fortuna, quam a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta, quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere ausus est, & recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris proderet. Sed quid indignor? Ridere fatius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quamquam Demosthencis amicus comparaverit.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimæ spei amisisti, cuius & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? quum sis omnium officiorum observantissimus, quumque omnes, quos probas, effusissime diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur. (non delectant.) Sunt enim, qui me aut iudicem, aut arbitrum faciant.

aiant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus
 meis post longum tempus suo jure abutuntur. In-
 stat & necessitas agrorum locandorum perquam
 molesta. Adeo raram est invenire idoneos con-
 ductores. Quibus ex causis precario studeo: stu-
 deo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed
 quum lego, ex comparatione sentio, quam male
 scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui
 libellos meos de ultione Helvidii, Orationi De-
 mosthenis *vana Medis* confers: quam sane, quum
 componerem illos, habui in manibus, non ut
 æmularer, (improbum enim ac pæne furiosum,)
 sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut di-
 versitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut
 causæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudium Pollionem Cornuto commendat.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc
 ipso, quod cupit: deinde, quod ipse te diligit.
 Neque enim fere quisquam exigit istud, nisi qui
 facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac
 pæne ultra modum (si quis tamen ultra modum)
 verecundus. Hunc, quum simul militaremus, non
 solum, ut commilito inspexi. Præerat alæ millia-
 riæ: ego jussus a legato consulari rationem ala-
 rum & cohortium excutere, ut magnam quorum-
 dam sædamque avaritiam, & negligentiam pa-
 rem,

rem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit; numquam secundis rebus intumuit, numquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paullisper cum magna sua laude intermisit & posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor adsumtus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuisse! Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulcrum istud, & raritate ipsa probandum, quum plerique hætenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehende, immo & invita, ac sic ama, tamquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior cœpit. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Tironem proconsulem ad Fabarum divertisse, plurimosque manumissos liberasse, unice latatur.

Delector, jucundum tibi fuisse Tironis mei adventum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, unice lato. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen juvat, quod adjicis, me teque & gratiarum actione & laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδίστου ἀκούσιμα ἔπαινος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Rogat, ut Tacitus historiis suis actionem contra Bæbium Massam inserat, cujus materiam recenset.

Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inseri cupio. Nam si esse nobis curæ foret, ut facies nostra ab optimo quoque artifice exprimatur: nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor prædicatorque contingat?

Plinii Epistol.

M

De-

Demonstro itaque, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum mihi futurum, si factum meum, cujus gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris. Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Baticae contra Babium Massam: damnatoque Massa, censuerat, ut bona ejus publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulationibus vacaturos, convenit me: &, Qua concordia, inquit, injunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adaeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent. Respondi: Quum simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita. Et ille: Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, & hoc recenti: ipse & natus ibi, & quaestor in ea fui. Tum ego: Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut, si qua ex hoc invidia erit, non tua tantum sit. Venimus ad consules, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum conticueramus, & Massa questus, Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implese, impietatis reum postulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo praevagationem objecerit, quod non & me reum postulavit. Quae vox & statim excepta, & postea multo sermone celebra-

brata est. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat his, quæ recte in publico fierent,) missis ad me gravissimis litteris, non mihi solum, verum etiam seculo est gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simile antiquis contigisset. Hæc, utcumque se habent, notiora, clariora, majora tu facies: quamquam non exigo, ut excedas actæ rei modum. Nam nec historia debet egredi veritatem, & honeste factis veritas sufficit. Vale.

L I B E R VIII.

I.

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ex itineris astu quosdam suorum, lectorem maxime, in morbum incidisse, sollicite significat, nec veram spem abjicit.

Iter commode explicui, excepto quod quidam ex meis adversam valetudinem fervescentibus æstibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille serâ nostra, ille deliciæ, exasperatis faucibus pulvere, sanguinem rejecit. Quam triste hoc ipsi, quam acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia, inhabilis studiis fuerit. Quis deinde libellos meos sic leget? sic amabit? quem aures meæ

sic sequentur? Sed diù lætiora promittunt. Stetit sanguis, resedit dolor. Præterea continens ipse, nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubritas cœli, secessus, quies, tantum salutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Vindemiæ emtoribus, quod fructus spem fefellerat, remisisse de pretio, & inde laudem consequutum esse nuntiat.

Alii in prædia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, sed non satis æquum. Mihi autem egregium in primis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas summas emtionibus occupaverant, separatim consului. Nam & me magis juverant, & majus ipsi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris, quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octavam, addidi decimam ejus summae, quæ decem millia excefferat.

Ve-

Vereor, ne parum expresserim; apertius calculos ostendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octavam, & quinque millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis, qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio hæc, seu facilitas stetit: sed fuit tanti. Nam regione tota & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, expertus non esse apud me, Ἐν δ' ἔῃ τιμῇ ἢ μὲν κακός, ἢ δὲ καὶ ἐσθλός.

III.

C. PLINIUS SPARSO SVO S.

Lætatur, placuisse librum suum, quem miserat, & de oratione, quam misurus erat, idem vel majus sperat.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis

adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile, utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quæque absolutissima videri: & ideo jam nunc contra istum librum faueo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicaturus tecum, ut primum diligentem tabellarium inuenero. Erexì expectationem tuam; quam vereor, ne destituat oratio in manus sumta. Interim tamen, tamquam placituram (& fortasse placebit) expecta. Vale.

IV.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Bellum Dacicum scripturo stimulos addit: & de flectendis barbaris nominibus consilium dat.

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poetica, & (quamquam in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flumina, novos pontes fluminibus injectos, infessa castris montium abrupta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem nihil desperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex inuicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immentum, etiam tuo ingenio, quamquam altissime adsurgat, & amplissimis operibus increseat. Nonnullus & in illo labor, ut barbara & fera nomina, inprimis regis ipsius,

ipsius, Græcis versibus non resultent. Sed nihil est, quod non arte curaque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero, & mollia vocabula & Græcæ ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audientia, præsertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde jure vatum, invocatis diis, & inter deos ipso cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela; ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poetice cum poeta? Illud jam nunc paciscor; prima quæque ut absolveris, mitte, immo etiam antequam absolvas; sic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carptim, ut contexta; perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & a me æstimabuntur ut cæptâ; spectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quæ nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius & incautius miseris. Vale.

V.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Macrinum uxoris sanctissima obitu gravissimum vulnus accepisse, apud Geminium dolet.

Grave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine jurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo præstitit, cum ipsa summam mereretur! Quot quantasque virtutes, ex diversis ætatibus sumtas, collegit & miscuit! Habet quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quod amisit. Nam fruendis voluptatibus creseit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æque ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI.

C. PLINIUS MONTANO SVO S.

Adulatorium senatusconsultum de Pallante liberto Claudii perstringit indignabundus.

Cognovisse jam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monimentum Pallantis sub hac inscriptione: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SES-
TER-

TERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS
 HONORE CONTENTVS FVIT. Postea mihi
 visum est pretium curæ, ipsum SC. quarere. In-
 veni tam copiosum & effusum, ut ille superbissimus
 titulus, modicus atque etiam demissus videretur.
 Conferant se, non dico illi veteres, Africani, Achai-
 ci, Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllæ,
 Pompeji; (nolo progredi longius;) infra Pallantis
 laudes jacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt,
 putem, an miseros? Dicerem urbanos, si sena-
 tum deceret urbanitas. Miseros ergo? sed nemo
 tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, &
 procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut aut
 per suam aut per publicum dedecus procedere vel-
 let in eâ civitate, in qua hic esset usus potentissi-
 mæ dignitatis, ut primus in senatu laudare Pallan-
 tem posset? Omitto, quod Pallanti servo præ-
 toria ornamenta offeruntur, quippe offeruntur a
 servis: mitto, quod censent, non exhortandum
 modo, verum etiam compellendum ad usum au-
 reorum annulorum. Erat enim contra majestatem
 senatus, si ferreis prætorius uteretur. Levia hæc
 & transeunda; illa memoranda, quod **NOMINE
 PALLANTIS SENATVS**, nec expiata postea cu-
 ria est: **PALLANTIS NOMINE SENATVS
 GRATIAS AGIT CAESARI; QVOD ET IPSE
 CVM SVMMO HONORE MENTIONEM E-
 IVS PROSEQVTVS ESSET, ET SENATVI
 FACVLTATEM FECISSET TESTANDI ER-
 GA EVM BENEVOLENTIAM SVAM.** Quid

enim senatui pulcrius, quam ut erga Pallantem fatis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, SINGVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIÆ FRVCTVM MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipublicæ credas. Adstruitur his, QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET, QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQVE CVSTODIS PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum senatus; hoc præcipuum gaudium populi; hæc liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestione contingeret. Jam quæ sequuntur, VOLVISSE QVIDEM SENATVM CENSERE, DANDVM EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CEDENDVM SENATVI. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur; Pallas rogaretur, ut senatui cederet: ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publice oblati: arrogantius fecit, quam si accepisset. Senatus tamen
id

id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: SED QUVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DANDVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTERTIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELIQVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLANTIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNARE, IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pallantem velut intercedentem senatusconsulto, moderantemque honores suos, & sestertium centies quinquagies, ut nimium, recusantem, quum praetoria ornamenta, tamquam minus, recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim libertus patrono, quem in senatu rogat. Imaginare senatum, usquequaque testantem, merito libenterque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; & perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestertium centies quinquagies Pallas ex aerario referret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit; in hoc praecipue non obsequunturi, si in ulla se putasset fas esse non obsequi. Finem existimas?

Mane dum, & majora accipe. VTIQUE, QUVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLUSTRARI VBIQVE, ET MAXIME IIS LOCIS, QUIBUS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI RERVM EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDIVM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE IIII. CALEND. FEBRVARI, QVAE PROXIME FVISSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORICATAM DIVI IVLII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, in quo legenda praesentibus, legenda futuris proderentur. Placuit ære signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Ineisa & insculpta sunt publicis æternisque monumentis prætoria; sic, quasi fœdera antiqua; sic, quasi sacrae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius, quid dicam, nescio; ut vellent in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtinere: egregiam quidem pulcramque rationem, ut

ex-

exemplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis ceteri provocarentur. Ea honorum vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberto, promitti servis videbant. Quam juvat, quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tamquam illis vixerim, pudet! Non dubito, similiter adfici te. Scio, quam sit tibi vivus & ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me (quamquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

A Tacito rogatus, ut librum suum tamquam magister corrigeret, ita promittit, quod is petierat, ut hyperbaton titulum deprecetur.

Neque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus, (sic enim scribis,) sed ut discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo,) librum misisti. Non potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exseramque in librum tuum

jus, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Clitumni fontis & fluvii naturam mirabilem perscribit.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (& puto nondum; alioqui narraffes mihi,) vide; quem ego (pænitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis adfurgit, antiqua cupressu nemorosus & opacüs. Hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus & vitreus, ut numerare jactas sripes & relucentes calculos possis. Inde non loci devexitate, sed ipsa sui copia & quasi pondere, impellitur. Fons ad hæc, & jam amplissimum flumen atque etiam navium patiens; quas, obvias quoque & contrario nisu in diversa tendentes, transmltit & perfert: adeo validus, ut illa, qua properat ipse, quamquam per solum planum, remis non adjuvetur: idem agerrime remis contisque superetur adversus. Jucundum utrumque per jocum ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare. Ripæ fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas, viridi imagini adnumerat.

Ri-

Rigor aquæ certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet templum, priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse, amictus ornatusque prætexta. Præfens numen, atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa sunt circa sacella complura, totidemque dei simulacra: sua cuique veneratio, suum nomen; quibusdam vero etiam fontes. Nam præter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illum locum divus Augustus dono dedit, publice præbent; & hospitium. Nec desunt villæ, quæ sequuntæ fluminis amœnitatem, margini insistant. In summa, nihil erit, ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis: quamquam tu vero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX.

C. PLINIUS VRSO SVO S.

Queritur, quod propter negotia non possit studiis operam dare.

Olim non librum in manus, non stilum sumsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, jucundum tamen, nihil

hil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec fecedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deferatur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa praecipiant. Vale.

X.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO
SVO S.

Abortum uxorem fecisse, proSOCERO cum spe fecunditatis significat, tristi quamquam experimento probata.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quaedam, custodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias, senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negaverint, ut servarint neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiore hanc ipsa, quamquam parum prospere explorata, fecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere primum ad ho-

nones iter, & audita latius nomina, & non subitas
 imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc
 nostrum dolorem gaudio mutant. Vale.

XI.

C. PLINIUS HISPULLAE SVAE S.

*Hispulla, soceri sorori, eadem narrat, quæ patri illius,
 profocero suo, epistola præcedente.*

Quum adfectum tuum erga fratris filiam cogito,
 etiam materna indulgentia molliorem; in-
 telligo prius tibi, quod est posterius, nuntiandum,
 ut præsumta lætitia sollicitudini locum non relin-
 quat: quamquam vereor, ne post gratulationem
 quoque in metum redeas; atque ita gaudeas peri-
 culo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, per-
 horrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddi-
 ta, incipit refici, transmissumque discrimen con-
 valescendo remetiri. Fuit alioqui in summo disci-
 mine (impune dixisse liceat) fuit nulla sua culpa,
 ætatis aliqua. Inde abortus, & ignorati uteri tri-
 ste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi
 desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepte
 solari; memento tamen, dilatum magis istud,
 quam negatum, quum salva sit, ex qua sperari
 potest. Simul excusa patri tuo casum, cui para-
 tior apud feminas venia est. Vale.

XII.

XII.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Unum diem excusat Minutiano, Capitonem auditurus, ejus laudem prædicat.

Hunc solum diem excusô. Recitaturus est Titinius Capito: quem ego audire, nescio magis debeam, an cupiam. Vir est optimus, & inter præcipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum: ipsarum denique litterarum jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recitantibus præbet: auditoria non apud se tantum, benignitate mira frequenter: mihi certe, si modo in urbe est, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non referre, quanto honestior causâ referendæ. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti ad vadimonia mea: nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti, in quo obligari ego, ne dicam solo, certe maxime possum? Quodsi illi nullam diem, nulla quasi mutua officia deberem: sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo & maximo, & in summa severitate dulcissimo, vel honestate materis. Scribit exitus illustrium virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exsequias

celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, feris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII.

C. PLINIUS GENIALI SVO S.

Genialem felicem prædicat, quod docto patre utatur, & quo institui & exemplum capere possit.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendum: simul ita institui, ut verum dicere adluescas. Vides quem sequi, cujus debëas implere vestigia. O te beatum! cui contigit vivum, atque idem optimum & conjunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV.

C. PLINIUS ARISTONI SVO S.

Aristoni jurisconsulto questionem senatoriam, quamquam peracta re, explicandam proponit.

Quam sis peritissimus & privati juris & publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in senatu proxime, necne: non ut in præteritum, (serum enim,) verum

ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices: Cur quæris, quod nosse debebas? Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quamdam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere, quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accensî cogimur quædam facere ante, quam nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut a majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quæ facienda; mox ipsi, ac per vices quasdam, tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adsuescerent: inde honores petitori adstabant curiæ foribus, & concilii publici spectatores ante, quam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas referentibus, quod censentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum; quod silentii tempus, quis dicendi modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, in-

inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla,
 nullis militibus verecundia, nusquam imperium,
 nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, at-
 que etiam in contrarium versa, postremo obli-
 scenda magis, quam tenenda. Iidem prospeximus
 curiam; sed curiam trepidam & elinguem: quum
 dicere, quod velles, periculosum; quod nolles, mi-
 seram esset. Quid tunc disci potuit; quid didi-
 cisse juvat, quum senatus aut ad otium summum,
 aut ad summum nefas vocaretur? & modo ludi-
 brio, modo dolori retentus, numquam seria, tristia
 saepe censeret? Eadem mala jam senatores, jam
 participes malorum, multos per annos vidimus,
 tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum
 quoque hebetata, fracta, contusa sunt. Breve
 tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius
 tempus) quo libet scire, quid simus; libet exer-
 cere, quod sumus. Quo justius peto; primum
 ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde
 medearis scientia tua, cui semper fuit curæ, sic
 jura publica, ut privata; sic antiqua, ut recentia;
 sic rara, ut assidua, tractare. Atque ego arbitror,
 illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio fre-
 quens nihil esse ignotum patiebatur, genus qua-
 sitionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum, aut
 etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusatio, si
 forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id
 quoque docere, quod in obscuro est, an didiceris.
 Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, in-
 certum sua an suorum manu, scelere an obsequio,
 per-

perempti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert;) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse, nisi singulae. Quid enim commune habet, occidere & relegare? Non hercule magis, quam relegare & absolvere: quamquam propior aliquanto est sententiae relegantis, quae absolverit, quam quae occiderit. Utraque enim ex illis vitam relinquit, haec adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una sedebant, & temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, ut tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus induciis duae jungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali supplicio adficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum quidem, qui libertos relegandos, servos supplicio adficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam: hunc autem, qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tamquam ibi; sic peracta re, tamquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quae
que

que tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, per
 otium jungere. Fingamus, tres omnino iudices
 in hanc causam datos esse: horum uni placuisse,
 perire libertos; alteri, relegari; tertio, absolvi:
 utrumne sententiæ duæ, collatis viribus, novissi-
 mam periment, an separatim unaquæque tantum-
 dem, quantum altera, valebit? nec magis poterit
 cum secunda prima connecti, quam secunda cum
 tertia? Igitur in senatu quoque numerari, tam-
 quam contrariæ, debent, quæ tamquam diversæ
 dicuntur. Quodsi unus atque idem & perdendos
 censeret & relegandos, num ex sententia unius &
 perire possent & relegari? num denique omnino
 una sententia putaretur, quæ tam diversa conjun-
 geret? Quemadmodum igitur, quum alter pu-
 niendos, alter censeat relegandos, videri potest una
 sententia, quæ dicitur a duobus: quæ non vide-
 retur una, si ab uno diceretur? Quid? lex non
 aperte docet, dirimi debere sententias occidentis
 & relegantis, quum ita discessionem fieri jubet:
 QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM;
 QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM
 ITE, QVA SENTITIS? Examina singula ver-
 ba & expende, QVI HAEC CENSETIS, hoc est,
 qui relegandos putatis: IN HANC PARTEM, id
 est, in eam, in qua sedet, qui censuit relegandos.
 Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte
 remanere eos, qui interficiendos arbitrantur. QVI
 ALIA OMNIA; animadvertis, ut non contenta
 lex dicere ALIA, addiderit OMNIA. Num er-
 go

go dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non consul etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum sollemnibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa, quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius: oportet tamen eos, qui (morte) puniunt, & qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari; scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certaminæ: & ex duabus sententiis eam, quæ superior exierit, tertia expectat. Quid? quod, prima sententiâ comprobata, ceteræ perimuntur. Qua ergo ratione potest esse [non] unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea dissentient ab eo, cui paullo ante consenserint. Sed quid ego similis docenti, quum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam; nihilominus tamen quæro, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is, qui ulti-

num supplicium fumerum esse censebat. Nescio, an jure, certe æquitate postulationis meæ victus, omiſſa ſententia ſua, acceſſit releganti: veritus ſcilicet, ne, ſi dividerentur ſententiæ, (quod alioqui fore videbatur,) ea, quæ abſolvendos eſſe censebat, numero prævaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus ſingulis, erant. Tum illi quoque, qui auctoritate ejus trahebantur, tranſeunte illo, deſtituti, reliquerunt ſententiam ab ipſo auctore deſertam, ſequutique ſunt quaſi tranſugam, quem ducem ſequebantur. Sic ex tribus ſententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertia expulſa, quæ quum ambas ſuperare non poſſet, elegit, ab utra vinceretur. Vale.

XV.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Excusat se, quod multa volumina legenda miſiſſet, quoniam propter graciles vindemias illi vacare intellexerat.

Oneravi te tot pariter miſſis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia ſcripſeras tam graciles iſtic vindemias eſſe, ut plane ſcirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit ſcribere, quæ legas, ſit modo, unde chartæ emi poſſint: quæ ſi ſcabræ bibulæve ſint, aut non ſcribendum, aut neceſſario, quidquid ſcripſerimus boni malive, delebimus. Vale.

Plinii Epistol.

N

XVI.

XVI.

C. PLINIUS PATERNO SVO S.

De morbis & morte servorum queritur, additis solatiis, quibus se quomodocumque sustentet.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen: unum facilitas manumittendi; (videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdididi;) alterum, quum permitto servis quoque quasi testamenta facere, eaque, ut legitima, custodio. Mandant rogantque, quod visum: pareo ocius. Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam servis respublica quaedam & quasi civitas domus est. Sed quamquam his solatiis adquiescam, debilitor & frangor eadem illa humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permitterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri; nec ignoro, alios hujusmodi casus nihil amplius vocare, quam damnum; eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio; homines non sunt. Hominis est enim adfici dolore, sentire; resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere. Verum de his plura fortasse, quam debui, sed pauciora, quam volui. Est enim quaedam etiam dolendi voluptas; præsertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII.

XVII.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Exundationem Tiberis & Anienis narrat, rogans ut sibi nuntietur, si quid simile in Transpadana accidisset.

Num istic quoque immite & turbidum cœlum? Hic assidua tempestates, & crebra diluvia, Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis alte superfunditur. Quamquam fossa, quam providentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, & permista devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus annium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quarit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem supellestem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hic soluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber

assiduus, & dejecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monumenta. Multi ejusmodi calibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid simile istic, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissime sollicitudini meae consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa, an exspectes: nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS RVFINO SVO S.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatissimis, testamentum fecerat honestissimum, posthabitis captatoribus, & scriptis unice, quos pietas jubebat.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum se captandum praeuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam
niam

niam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, inmemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo, uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori: neque enim reliquisse opes filia, sed reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancía, perosus generum suum Domitium Lucarum, (frater est Tulli,) sub ea conditione filiam ejus, neptem suam, instituerat heredem, si esset manu patris emissa. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem, emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invivissimis, a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen adsumsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hereditas Afri, ut reliqua cum fratre quaesita, transmittenda erant filia:

fratris : a quo Tullus ex asse heres institutus, præ-
 latusque filia fuerat, ut reconciliaretur. Quo lau-
 dabilius testamentum est, quod pietas, fides, pu-
 dor scripsit: in quo denique omnibus adfinitati-
 bus, pro cuiusque officio, gratia relata est, relata
 & uxori. Accepit amœnissimas villas, accepit
 magnam pecuniam uxor optima & patientissima:
 ac tanto melius de viro merita, quanto magis est
 reprehensa, quod nupsit. Nam mulier natalibus
 clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua,
 mater olim, parum decore sequuta matrimonium
 videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse
 tædio posset uxori, quam juvenis sanusque duxisset.
 Quippe omnibus membris extortus & fractus
 tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo qui-
 dem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (scœ-
 dum miserandumque dictu) dentes levandos fri-
 candosque præbebat. Auditum est frequenter ab
 ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis
 suæ, se digitos servorum suorum quotidie lingere.
 Vivebat tamen, & vivere volebat, sustentante ma-
 xime uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in
 gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fa-
 bulas urbis. Jam sunt venales tabulæ Tulli: ex-
 spectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut am-
 plissimos hortos eodem, quo emerat, die instruxerit
 plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi
 pulcerrimorum operum in horreis, quæ negligebantur.
 Invicem tu, si quid istic epistola dignum,

ne gravare scribere. Nam quum aures hominum novitate latentur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Infirmirate & moribus suorum turbatus solatium in litteris quarit, & librum emendandum mittit.

Et gaudium mihi et solatium in litteris; nihilque tam latum, quod his latius; nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque & infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatus, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quæ præstant, ut adversa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum judicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, ut scriberem, potui; ut vacuo animo lætoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX.

C. PLINIUS GALLO SVO S.

Miranda lacus Vadimonis denarrat.

Ad quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est; seu quod differimus, tamquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacumque de causa, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus: quæ si tulisset Achaja, Aegyptus, Asia, aliave qualibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita, perfecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audivi pariter & vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina prædia suâ inspicerem. Hæc perambulantî mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Pervenî ad ipsum. Lacus est in similitudinem jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior pressior: sulphuris odor, saporque medicatus: vis, qua fracta solidantur: spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat.

Nulla

Nulla in hoc navis, (sacer enim est) sed innascent
 insulæ herbida, omnes arundine & junco tecta,
 quæque alia fecundior palus, ipsaque illa extre-
 mitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus:
 cunctis margo derasus, quia frequenter vel litori
 vel sibi illisæ terunt terunturque. Par omnibus
 altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ
 humili radice descendunt. Hæc ab omni latere
 perspicitur: eadem aqua pariter suspensa & mersa.
 Interdum junctæ copulatæque & continenti simi-
 les sunt: interdum discordantibus ventis digerun-
 tur: nonnumquam destituta, tranquillitate, singu-
 læ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut cym-
 bulæ onerariis, adhaerescunt; sæpe inter se majores
 minoresque quasi cursum certamenque desumunt;
 rursus omnes in eundem locum appulsæ, qua ste-
 terunt, promovent terram, & modo hac, modo il-
 lac, lacum reddunt auferantque; ac tum deum,
 quum medium tenere, non contrahunt. Constat,
 pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in ex-
 tremam ripam, procedere solere, nec prius intel-
 ligere mobile solum, quam litore abrepta, quasi
 illata & imposta, circumfusum undique lacum pa-
 vent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis
 se descendisse sentire, quam senserint ascendisse.
 Idem lacus in flumen egeritur; quod ubi se paul-
 lister oculis dedit, specu mergitur, alteque condi-
 tum meat: ac, si quid, ante quam subduceretur,
 accepit, servat & profert. Hæc tibi scripsi, quia
 nec minus ignota quam mihi, nec minus grata

credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

*Graviora se studia distinguere lufibus, exemplo recitari
poëmatum libri ostendis.*

Ut in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lufibus jocisque distinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum opportunissimum elegi; utque jam nunc adfuescerent & ab otiosis & in triclinio audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocaui. Forte accidit, ut eo die mane in advocatorem subitam rogarer: quod mihi causam præloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus, quamquam & amicis, & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me et in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus, qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo: hoc adensus audientium exegit: &

& tamen ut alii transeunt quædam, imputantque, quod transeant; sic ego nihil prætereo, atque etiam non præterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & fortasse reverentius? Sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut tædium non pertimescat. Alioqui quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causâ? Delicatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire, quam facere. Non dubito, cupere te, pro cetera mei caritate, quam maturissime legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum; quæ causâ recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nosti. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mōra solet) deteriora facta, quasi nova rursus, & rescripta, cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur, quæ manent. Vale.

XXII.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Exemplo nonnullius, quem reticet, illos reprehendit, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invidiant; & gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ul-

N 6

lius,

lius, nihil magis quam lenitas deceat. Atqui ego optimum & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tamquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tamquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: QVI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? Quidam nuper. Sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id, quod improbo, infectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscumque, sileatur; quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII.

C. PLINIUS MARCELLINO SVO S.

Dolorem ex obitu Aviti, ædilitatis candidati, conceptum, cum laude ingenii morumque illius exponit.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjunctus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me

di.

diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotus quisque vel aetate alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avitus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua eruditio, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo, quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit! quem legatum tribunus ita & intellexit, & cepit, ut ex Germania in Pannoniani transeuntem, non ut commilito, sed ut comes adfectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quæstor consulibus suis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam usui fuit! Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit! Quod vel maxime dolorem meam exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuosa preces, & honor, quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumtus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consultationes. Adficior adolescentia ipsius, adficior necessitudinum casu. Erat illi grandis nata parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paullo ante sustulerat.

Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modo designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, (ignaram avi) ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod absens, & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi, ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

XXIV.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Maximum, ad Achajam ordinandam missum, admonet, ut antiquitatis reverentia humaniter civitates tractet.

Amor in te meus cogit, non ut præcipiam, (neque enim præceptore eges,) adnoneam tamen, ut, quæ scis, teneas & observes, aut scias melius. Cogita, te missum in provinciam Achajam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, litteræ, etiam fruges, inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est *), ad homines maxime liberos, qui jus a natura datum, virtute, meritis, amicitia, fœdere denique, & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ
in

*) ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos,

in homine venerabilis, in turribus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque: nihil ex cujusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram, quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides a medicis, quamquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias, quod esse desierit. Absit superbia, asperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit? Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas; manet amor: ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? Quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio eversione, libertas servitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quæsturæ tuæ fama, quam ex Bithynia opti-

mam

mam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, pratura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne in longinquam provinciam, quam suburbanam; ne inter servientes, quam liberos; ne forte, quam judicio missus; ne rudis & incognitus, quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris; quum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere, quam non adlequi laudem. Hæc velim credas (quod initio dixi) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quamquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excesserim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

I.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Maximum hortatur, ut libros, contra Plantam vivum compositos, festinet edere, ne post mortem ejus inchoasse videantur.

Sæpe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime
emitt-

emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva fit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud:

Ὅχι ὅσων φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tamquam viventem adhuc, editur, si editur, statim. Igitur, si quid aliud in manibus, differ: interim hoc perface, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur: sed jam videatur & tibi; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat, & temporis ratio præcidit. Vale.

II.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Longas & crebras epistolas flagitant, excusat se, quod materia deficiat.

Facis jucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, plerumque frigidis, negotiis, quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec mate-

teria plura scribendi dabatur: neque enim eadem nostra conditio, quæ M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium, & ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas litteras mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, justam excusationem: quam tamen dubito, an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Bonam mansuramque famam omnibus aliis rebus antehonit.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonæ mansuræque famæ præsumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos, pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: & illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video
mul:

multos, misera simul & ingrata imagine industria, ad vilitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie tecum, ut desinam tecum, si dissenties tu; quamquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Excusat orationem, quam mittit, tamquam in universitate longissimam, brevissimam in partibus.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecumque inceperis, ubicumque desieris, quæ deinceps sequentur, & quasi incipientia legere, & quasi coherentia: meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V.

C. PLINIUS TIRONI SVO S.

Aequitate Tironis erga provinciales letatur.

Egregie facis, (inquier enim, & perseverere,) quod justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus

ribus amari, ut simul a principibus diligere. Ple-
rique autem, dum verentur, ne gratia potentium
nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque et-
iam malignitatis famam consequuntur. A quo
vitro tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi
non possum, quo minus laudem, similis monenti,
quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum
dignitatumque custodias: quæ si confusa, turbata,
permista sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius.
Vale.

VI.

C. PLINIUS CALVISIO SVO S.

*Rider vanitatem Circensium ludorum, & illorum tem-
pus studiis impendit.*

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos
jucundissima quiete transmissi. Quemadmo-
dum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant;
quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor.
Nihil novum, nihil varium, nihil quod non femel
spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia
virorum tam pueriliter identidem cupere curren-
tes equos, insistentes curribus homines videre. Si
tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte
traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent pan-
no, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque
certamine, hic color illuc, ille huc transferatur;
studium favorque transibit, & repente agitadores
illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum
cla-

clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in litteris colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Villas suas ad Larium lacum, & in iis ædificaciones describit.

Aedificare te scribis, bene est. Inveni patrocinium. Aedifico enim jam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in litore plures villæ meæ, sed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxi, more Bajano, lacum prospicit: altera, æque more Bajano, lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam; hanc, appellare comœdiam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc quod quasi focculis, sustinetur. Sua utriusque amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum sinum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatium.

tiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac pæne etiam lectulo, ut e navicula, jacere. Hæ mihi causæ utrique, quæ desunt, adstruendi, ob ea, quæ supersunt. Etsi quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

C. PLINIUS AVGVRINO SVO S.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, & tamen laudat.

Si laudatus a te laudare te cœpero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu, quæ de amicis, optime scribis; & ego, quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX.

C. PLINIUS COLONI SVO S.

Eidem Coloni erga defunctum amicum laudat, præsertim quod dignus ille fuerat.

Unice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amissi caritatem desiderio extendas; non ut plerique, qui tantum vi-

ven.

ventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, hercule, is fuit Quinctianus, quem diligere deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Jam illi quanta probitas in ore! quanta in sermone cunctatio! quam pari libra gravitas comitasque! quod studium literarum! quod iudicium! qua pietate cum dissimillimo patre vivebat! quam non obstabat illi, quominus vir optimus videretur, quod erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum exulcero? Quamquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo fileri velis; a me præsertim, cujus prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Quod studiis & venationi non conveniat, illa sola in secessu tractari significat.

Cupio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est; delicate tamen, at in secessu & æstate. In via plane nonnulla le-

vio.

viora, statimque defendenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo feruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Materiam scribendi promittit rogatus, & sua scripta trans Alpes legi lætatur.

Epistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa, quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi, venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutam existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Quædam filiis remittenda, nec semper utendum severitate, exemplo monet.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digresso, Heus tu, numquamne fecisti, quod a patre corripì posset? Fecisti? dico. Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII.

C. PLINIUS QVADRATO SVO S.

Quæ circa Helvidii ultionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos de Helvidii ultione composui; tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique

Plinii Epistol.

O

ordi-

ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulcramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potuerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca; altera, mater novercae. Sed non ita me jura privata, ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, dumtaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverat simul & oppresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum jam satis ille primus impetus deferbuisset, & languidior in dies ira ad justitiam redisset, quamquam tum maxime tristis, amissa nuper uxore: mitto ad Antejam, (nupta haec Helvidio fuerat,) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, maritum tuum non inultum pati: nuntia Arriae & Fanniae (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriae meae favorim, ut vobis

societatem ejus invidiam. Perfert Anteja mandata: nec illa morantur. Opportune Senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem providentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus, ne vetaret: (erat enim cunctantior cautiorque:) sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo, quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in senatum; jus dicendi peto; dico paullisper maximo adsensu. Ubi cœpi crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine), undique mihi reclamari. Alius: SCIAMVS, QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS; alius: QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS? alius: SALVI SIMVS, QVI SV-PERSVMVS. Audio imperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint homines, quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissime consul: SECUNDE, SENTENTIAE LOCO DICES, SI QVID VOLVERIS. PERMISERIS, inquam, QVOD VSQVE ADHVC OMNIBVS PERMISISTI. Resido: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter incauteque progressum, corripit, revocat, monet, ut de-

fistam. Adjecit etiam: Notabilem te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter: Quid audes? cur ruis? quibus te periculis objicis? quid presentibus confidis, incertus futurorum? Lacesis hominem jam praefectum ararii, & brevi consulem; praeterea, qua gratia, quibus amicitiiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec ego: Omnia praecipere, atque animo mecum ante peregi: nec recuso, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vestius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: Iniquissimum esse, querelas dolentium excludi; ideoque Arriae & Fanniae jus querendi non auferendum; nec interesse, cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus: Datum se a consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre ejus & vitrico; nunc quoque non sustinere de-

deserere officii sui partes: in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone: Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriæ & Fanniæ, nominatus ab amicis suis: nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me: confurgo: utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstrepitur: adeo quidem, ut diceret: **ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AVXILIVM TRIBVNORVM.** Et statim Murena tribunus, **PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME VEIENTO, DICERE.** Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta discessione, mittit senatum: ac pæne adhuc stantem tentantemque dicere Veionem relinquit. Multum ille

de hac (ita vocitabat) contumelia questus est Homérico versu,

ὦ γέρον, ἢ μάλα δὴ σε νέοι τεύρασι μαχηταί.

Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me complecteretur, exoscularetur, certatimque laude cumularret, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum invidia liberasssem, qua flagrabat apud ordines alios, quod se verus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Hæc acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caesar ad senatum non remisit: obtinui tamen, quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planeque factum est, quod dixeram in fine: REDDAT PRAEMIVM SVB OPTIMO PRINCIPE, QVOD A PESSIMO ACCEPIT. Postea actionem meam, utcumque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum, (sed non tamquam fortuitum,) quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberrasse, tamquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane hæc, adfirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam: si modo epistolam cogitas libris, quos legisti, non minorem. Sed impudens tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

XIV.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Tacitum hortatur ad parandam scriptis immortalitatem.

Nec ipse tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbum,) sed studio, sed labore, & reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris & silentio protulit. Vale.

XV.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Se etiam in villa querelis rusticorum inquietari conqueritur.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam meos, lego. Nam & meos invitus. Retraeto enim actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum est. Rationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiæ hactenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribere. Vale.

XVI.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Non venari se propter vindemias, quamquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto deveclurum, significat.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exigua. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Val.

XVII.

C. PLINIUS GENITORI SVO S.

Ferendos esse aliorum mores, ut isti nostros quoque ferant, acroamatum in conviviis exemplo monet.

Accepi tuas litteras, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo? quia nequaquam me, ut inexpectatum festivumve delectat, si quid molle a cinædo, petulans a scurræ, stultum a morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea, quibus ego & tu capimur

pimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comædus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne memoriam turbet.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quam oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX.

C. PLINIUS RVFONI SVO S.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit: & Frontinum laudat, qui monumentum sibi fieri vetuerat, ac utrumque ad gloriam, sed diversa via, contendisse ostendit.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO
 QVI VINDICE QVONDAM
 IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI,
 SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius
 rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino mo-
 nimentum sibi fieri: meque ad extremum, quid
 de utroque sentiam, consulis. Vtrumque dilexi;
 miratus sum magis, quem tu reprehendis, adeoque
 miratus, ut non putarem satis umquam laudari pos-
 se, cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes
 ego, qui magnum aliquod memorandumque fece-
 runt, non modo venia, verum etiam laude dignis-
 simos iudico, si immortalitatem, quam meruere,
 sectantur, victurique nominis famam supremis et-
 iam titulis prorogare nituntur. Nec facile quem-
 quam, nisi Verginium invenio, cujus tanta in præ-
 dicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse
 sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque,
 semel omnino, me audiente, provectum, ut de re-
 bus suis hoc unum referret, ita secum aliquando
 Cluvium loquutum: Scis, Vergini, quæ historiæ
 fides debeat; proinde si quid in historiis meis leg-
 is aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic il-
 lum: Cluvi, næ tu ignoras, ideo me fecisse, quod
 feci, ut esset liberum vobis scribere, quæ libuisset.
 Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in
 quo tibi parcior videtur, & pressior, comparemus.
 Vetuit exstrui monimentum: sed quibus verbis?

IM-

IMPENSA MONIMENTI SUPERVACVA EST; MEMORIA NOSTRI DURABIT, SI VITA MERVIMVS. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam fui, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris? Quamquam non habeo propositum, illum reprehendendi, sed hunc tuendi: cujus quæ potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus, quem prætulisti? Meo quidem iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX.

C. PLINIUS VENATORI SVO S.

Latatur epistola, qua libros suos laudatos vidit: & de vindemiis nuntiat.

Tua vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra, perinde ac nos ames. Ipse, quum maxime, vindemias, graciles quidem, uberores tamen, quam expectaveram, colligo; si colligere est, nonnumquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præfunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI.

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.

Adde epist. xxiv. hujus libri.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tamquam tuis, hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quum iræ causa justissima est. Amasti hominem, & spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te sinas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, districte minatus, numquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Passieni ægritudine dolet, ejusque genus, mores, & ingenium laudar.

Magna me sollicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, & quidem plurimis justissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; præterea in litteris veteres æmulator, exprimit, reddit: Propertium inprimis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumseris, leges opus tersum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime: omnia denique tamquam singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam litteris ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale,

XXIII.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Lætatur, doctorum nomine se in primis & Tacitum intelligi.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique confurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: numquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum. Hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinius? Expressere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi litterarum propria, non hominum, litteris redduntur; quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui Rufinus, demonstrans me, Vides hunc? Multa deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quod illum anus Attica ita demonstravit, Οὐτός ἐστι

Ἀμφοτέρως! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor, ne jactantior videar, quum de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV.

C. PLINIUS SABINIANO SVO S.

Gratias agit Sabiniano, quod precibus pro liberto locum dederit: & ut sine deprecatore in posterum placabilis sit, monet.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te talem video, ut in ira regi possis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas, Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Ex castris sollicitatus de carminibus, missurum esse finit rerum actu, pollicetur.

Quereris de turba castrensi negotiorum, & tamquam summo otio perfruare, lusus & in-

ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen dstringit: quo finito aliquid earumdem Camænarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Veterum exemplo probat, oratorem sublimia magis & fere præcipitia, quam humilia semper & depressa decere.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte, **NIHIL PECCAT, NISI QVOD NIHIL PECCAT.** Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferrî, ac sæpe accedere ad præceps. Nam plerumque altis et excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapsus: sed his non labentibus nulla, illis nonnulla laus, etiam si labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam
nihil

nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque ca-furi videntur. Sunt enim maxime mirabilia, quæ maxime insperata, maxime periculosa, utque Græci magis exprimunt, *παράβολα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido & quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis adnotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audentia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet & exstat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

Βράχε δ' εὐρέϊα χθάν,

Ἄμφι δ' ἐσάλπιγγε μέγας ἄρανός.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαῖόσι ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέοντες,

Ἐς μισγύγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc & immania, an magnifica & cœlestia. Nec nunc

nunc ego me his familia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita infans; sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec angustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μικροὶ, καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες. Et rursus: ἐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, ἐδὲ πλίθοις ἐγώ. Et statim: ἐκ ἐν μὲν θαλάττης τὴν Εὐβοίαν προῦβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς. (ὅστιν ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὰς θεὰς ἐκείνων μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcerrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid hæc breviora superioribus, sed audacia patria, Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι δρασυνομένῳ καὶ πολλῷ φέροντι κατ' ὕμῶν. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὡς περ ἔτος ἐχύσῃ, ἢ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταῖσμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ δέλυσε. Simile his: Ἀπειρονοισμένοι ἅπανσι τοῖς ἐν τῇ πόλει δίκαιοι γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τὸν εἰς ταῦτα ἔλεον προῦδωκας Ἀριστογῆτον, μᾶλλον δὲ ἀνήρηκας ὄλας, μὴ δὴ πρὸς ἑς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ προσβολῶν ἐπέπλησας, πρὸς τὰς ἐρμίζας. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τιςι τὸν αἰεὶ βεβλόμενον εἶναι πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβειν. ἀδε-

νῆς μὲν γὰρ ἐστὶ πᾶς ὁ πονηρὸς, καθ' ἑαυτόν. Et dein-
 ceeps: Τάτῳ δ' ἐδένα ὄρᾳ τῶν τέπων τέτων βίασιμον
 ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπόκηματα, Φάραγγας, βάραι-
 θρα. Nec satis: εἰδὲ γὰρ τὰς προγόνους ὑπολαμβάνω
 τὰ δικασήρια ταῦτα οἰκοδομήσαι, ἵνα τὰς τοιαύτας ἐν
 αὐτοῖς μοχεύητε, ἀλλὰ τὸναντίον, ἵν' ἀνείργητε, καὶ κο-
 λάζητε, καὶ μηδεὶς ζήλοϊ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας. Adhuc:
 Εἰ δὲ κἀπηλὸς ἐστὶ πονηρίας, καὶ παλιγκάπηλος, καὶ
 μεταβολεύς. Et mille talia; ut præteream, quæ
 ab Aeschine θανάματα, non ῥήματα, vocantur. In
 contrarium incidi. Dices, hunc quoque ob ista
 culpari. Sed vide quanto major fit, qui repre-
 henditur ipso reprehendente; & major ob hæc
 quoque. In aliis enim vis, in his granditas ejus
 elucet. Num autem Aeschines ipse iis, quæ in
 Demosthene carpebat, abstinuit? χρῆ γὰρ (ὡ ἄν-
 δρες Ἀθηναῖοι,) τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ
 τὸν νόμον· ὅταν δ' ἐτέρων μὲν Φωνὴν ἀφῆν ὁ νόμος,
 ἐτέρων δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρῆ δίδοναι τὴν
 ψῆφον, ἐ τῇ τῷ λέγοντος ἀναισχυντίας. Alio loco:
 ἔπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι
 πρὸς τῷ κλέματι γράψας τὰ πέντε τάλαντα, τὰς πρέ-
 σβεις, ἀξίων τὰς ὤρειτας μὴ ἡμῖν ἀλλὰ Καλλιᾶ διδόναι·
 ἔτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελῶν τὸν κομπόν, καὶ τὰς τριήρας,
 καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τῷ ψηφίσματος, ἀνέγνωδι. Iterum
 alio: καὶ μὴ ἔατε αὐτὸν εἰς τὰς τῷ παρανόμῳ λόγῳ πε-
 ρίσεσθαι. Quod adeo probavit, ut repetat, ἀλλὰ
 ἐγκαθήμενοι καὶ ἐεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαίετε
 αὐτὸν εἰς τὰς τῷ παρανόμῳ λόγῳ, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτῶ
 τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε. An illa custoditius pressius-
 que?

que? σὺ δὲ ἔλασσοειῖς, καὶ μᾶλλον σοὶ μέλει τῶν αὐθιγῶν λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. *Altius illa: ἐκ ἀποπέμψησθαι τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς λησὴν τῶν πρυμμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλεοντα τιμωρήσασθαι, & alia.* *Exspecto, ut quædam ex hac epistola, ut illud, GVBERNACVLA GEMVNT, &, DIIS MARIS PROXIMVS, iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quæ adnotaveras, incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.*

XXVII.

C. PLINIUS LATERANO SVO S.

Historiæ reverentiam haberi, exemplo monstrat.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reservaverat: ecce amici cujusdam orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi, quæ fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit, quod rogabatur: sinebat fides.

Li.

Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manserit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda, quæ differuntur. Vale.

XXVIII.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Tribus epistolis responder: quartam, curiosius scriptam, accepisse se negat.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales a te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, litteræ tuæ perferantur: statim præstiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse. Communis hæc mihi tecum, quamquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa, quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum, ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evolaturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis.

Tertia

Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiorem, quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. Multa enim postea inserui. Adjicis, alias te litteras curiosius scriptas misisse: an acceperim, quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (num parcius possum?) centesimas computabo. Vale.

XXIX.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Diffusus perfectioni in uno scribendi genere, se vario, merendæ veniæ caussa, exercet.

Ut fatius, unum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confusus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, litteris durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Quæ vera liberalitas sit, docet.

Laudas mihi, & frequenter præfens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, sit tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est: si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI.

C. PLINIUS SARDO SVO S.

Laudat Sardi librum, & laudatus in illo ipse, gratias agit.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, idemtidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percipiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabilia visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabilia erant. Vale.

XXXII.

C. PLINIUS TITIANO SVO S.

Quid agat amicus, quærit: & delicatum otium suum festive narrat.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est, otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tamquam delicatus; hoc, tamquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII.

XXXIII.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Mira de Hipponensî delphino narrat.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictâ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides; tametsi quid poetæ cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut litus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circumire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tamquam miraculum adspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed

Plinius Epistol.

P

can.

cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exsilit, mergitur, variosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innutritos mari, subiret timendi pudor: accedunt, & adludant, & adpellant: tangunt etiam, pertretantque præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque, agnoscere se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextra laevaue simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto religione prava superfudisse unguentum, cujus illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria repetisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu, & mora, modica republica novis sumtibus atterebatur. Postremo locus
ipse

ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quamquam non est opus adfingas aliquid aut adstruas: sufficit, ne ea, quæ sunt vera, minuantur. Vale.

XXXIV.

C. PLINIUS TRANQUILLO SVO S.

Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse pergat recitare, an liberto legendos tradat.

Explica æstum meum. Audio, me male legere, duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus, & mutus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum sibi missum, quum vacaverit, lecturum esse promittit: & ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

Librum, quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum litteris ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

C. PLINIVS FVSCO SVO S.

Quam vite rationem & studiorum in secessu seu villa teneat, exponit.

Quaris, quemadmodum inter Auscis diem æstate disponam. Evigilo, quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante, tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio & tenebris animus alitur. Ab iis, quæ avocant, abductus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo,

mo, sed animum oculis sequor, qui eadem, quæ mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, & die admissio, quæ formaveram dicto; abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies fuisset, in xystum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor & dicto; vehiculum adscendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut jacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Græcam Latinamve clare & intente, non tam vocis causa, quam stomachi, lego; pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambulo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, comædi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, & quamquam longissimus, dies cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius,) equo gestor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. Venor aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur

& colonis (ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum mihi agrestes querelæ litteras nostras & istæ urbana opera commendant. Vale.

XXXVII.

C. PLINIUS PAVLLINO SVO S.

Excusat se, quod propter prædiorum locationem calendis Januariis Paullino, consulatum inituro, non possit adesse.

Nee tuæ naturæ est, translaticia hæc & quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: præsertim quum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in qua mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augefcentibus vitiis, & medendum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum justius genus redditus, quam quod terra, calum, annus refert. Ad hoc, magnam

magnam fidem, acres oculos, numerosas manus
poscit: experiendum tamen, & quasi in veteri
morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt.
Vides, quam non delicata me causa obire primum
consulatus tui diem non sinat: quem tamen hic
ut præsens votis, gaudio, gratulatione celebrabo.
Vale.

XXXVIII.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

*Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius
meritis inductus.*

Ego vero Rufum nostrum laudo: non quia tu,
ut ita facerem, petiisti, sed quia est ille dignissi-
mus. Legi enim librum omnibus nameris ab-
solutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius
adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli ju-
dicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

C. PLINIUS MVSTIO SVO S.

*Aedem Cereris refecturus, marmora & signum sibi
emi rogat.*

Aruspicum monitu reficienda est mihi ædes Ce-
reris in prædiis in melius & in majus. Ve-
tus sare & angusta, quum sit alioqui stato die fre-
quentissima. Nam Idibus Septembribus magnus
e regione tota coit populus, multæ res aguntur,

multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si ædem quam pulcerrimam exstruxero, addidero porticus: illam ad usum deæ, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, ejus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit, quod videatur istine esse repetendum: nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratium, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Cui vitæ studiorumque rationem astivam, quam in secessu teneat, epist. XXXVI. perscripserat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

Scribis, pergratas tibi fuisse litteras meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Lau-

rentino hieme permutem. Nihil, nisi quod meridiano somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur; & si agendi necessitas instat, quæ frequens hieme, non jam comædo vel lyristæ post cænam locus; sed illa, quæ dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur. Habes ætate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, autumnum, quæque inter hiemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum adquireunt. Vale.

LIBER X.

*In quo Epistolæ Plinii ad Trajanum
Imperatorem; & Trajani ad
Plinium.*

I.

C. PLINIVS TRAIANO.

*Trajano, imperium morte Nervæ consequuto,
gratulatur.*

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes

tuas ad gubernacula reipublicæ, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II.

C. PLINIVS TRAIANO.

Jure trium liberorum donatus, principi gratias agit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris; tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III.

C. PLINIVS TRAIANO.

A Trajano petit, ut Voconium in senatorium ordinem promoveat.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex caussis & a divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringentis, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professâ fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita a nobis. Nam & fundos emancipavit, & cetera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Quum sit ergo finitum, quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia sub signo apud te fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem, & adoptionem a vitrico meruit. Auget hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, Domine, ut me ex-

optatissimæ mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) adfectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari judicijs tuis possim.

IV.

C. PLINIVS TRAIANO.

Medico suo civitatem Romanam: Antonia libertis feminis jus Quiritium petit.

Proximo anno, Domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten adsumsi: cujus sollicitudini & studio, tuæ tantum indulgentiæ beneficio, referre gratiam possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jam pridem defuncta est. Item rogo, des jus Quiritium libertis Antonia Maximillæ, ornatissimæ feminæ, Helia & Antonia Harmeridi. Quod a te, petente, patrona, peto.

V.

C. PLINIVS TRAIANO.

Alexandrinam etiam civitatem Harpocrati datam letatur, cui litteras ad præfectum Aegypti, sibi licentiam occursum longioris petit.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistolæ tuæ, ex quibus
bus

bus cognovi, te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran νομῆς μεμφοτικῆς, indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime imperator, ut mihi ad Pompejum Plantam, præfectum Aegypti, amicum tuum, sic, ut promissisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Medici propinquis civitatem, & aliis jus Quiritium petit.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Postumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuæ, indulseris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chryssippo Mithridatis, uxorique Chryssippi, Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chryssippi, Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in liberos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas jus Quiritium L. Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII.

C. PLINIUS TRAIANO.

Præturam amico, Accio Suræ, petit.

Scio, Domine, memoriæ tuæ, quæ est benefa-
ciendi tenacissima, preces nostras inhære-
re: quia tamen in hoc quoque sæpe indulxisti, admo-
neo simul & impensè rogo, ut Accium Suram
prætura exornare digneris, cum locus vacet. Ad
quam spem alioqui quietissimum hortatur & na-
taliū splendor, & summa integritas in pauper-
tate, & ante omnia, felicitas temporum, quæ bo-
nam conscientiam civium tuorum ad usum indul-
gentiæ tuæ provocat & attollit.

VIII.

C. PLINIUS TRAIANO.

Sacerdotium sibi a Trajano Plinius petit.

Quum sciam, Domine, ad testimonium laudem-
que morum meorum pertinere, tam boni
principis iudicio exornari: rogo, dignitati, ad
quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum,
vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris,
ut jure sacerdotii precari deos pro te publice pos-
sim, quos nunc precor pietate privata.

IX.

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriam Trajano gratulatur.

Victoriae tuae, optime imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae, & tuo nomine & republicae gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur & augeatur.

X.

C. PLINIVS TRAIANO.

Servilii adventum in Nicomediensem urbem nuntiat.

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII. calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae expectationis sollicitudine liberavit.

XI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rosianum principi commendat.

Rosianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia junxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam praestat, ut publicae necessitudinis pignora privatis cumulet officiis.

Ro-

Rogo ergo, ut ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus meis faveas; cui & si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his, quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorum me in laudando facit, quod spero, tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem ejus nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me ex ornata quæstoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

XII.

C. PLINIUS TRAIANO.

Gratias agit Trajano, quod Cælium ex consulari in Bithyniam missurus sit.

Difficile est, Domine, exprimere verbis, quantum perceperim lætitiã, quod & mihi & focru meæ præstitisti, ut ad finem consulatus Cælium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII.

XIII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Tabellarium regis Sauromatæ ad Trajanum mittis.

Scriptis mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosporo venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis ex Lycornæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire deberes.

XIV.

C. PLINIVS TRAIANO.

Diplomate se tabellarium Sauromatam iuvisse significat.

Rex Sauromates scripsit mihi, esse quædam, quæ deberes quam maturissime scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV.

C. PLINIVS TRAIANO.

Excusat, quod legatum regis Sauromatæ non reuenerit.

Legato Sauromatæ regis, quum sua sponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, Domine, non putavi. Primum quod incertum adhuc erat, quando liberatus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebar in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosporo, usque in adventum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præsertim quum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI.

C. PLINIVS TRAIANO.

Callidromum, multorum variante fortuna servum, Traiano mittit.

Apuleius, Domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quemdam nomine Callidromum, quum detineretur a Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuam, perductumque ad ma-
gi-

gistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque a Susago in Mœsia, & a Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me, quum eadem narrasset, mittendum ad te putavi. Quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut giebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cujus est aposphragisma, quadriga.

XVII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Procuratorem Caesaris testimonio prosequitur.

Maximum, libertum & procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

XVIII.

C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Bassum laudat apud Trajanum.

Gabium Bassum, Domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque
in-

inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, ea fide, quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo: cujus disciplinae debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, a quibus justitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide, quam tibi debeo.

XIX.

C. PLINIVS TRAIANO.

Filium commilitonis sui, & ipsum acrem militem, commendat.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Crevit postea caritas ipsa mutuae vetustate amicitiae. Itaque & quieti ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus excaussis necessitudines ejus inter meas numero, & filium in primis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium merue-

ruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continuent.

*Incipiunt Plinii & Trajani Epistolæ
mutuæ.*

XX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se Trajano, quod præfectus ærario patrocinium Afris negaverit, & rursus jubente senatu præstiterit.

Ut primum me, Domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocacionibus, quibus alioqui numquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa, quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam hujus muneris, & impetravi: sed quum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in senatus potestate, pateremurque nomina nostra in urnam conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, opto, ut existimes constare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI.

XXI.

TRAIANVS PLINIO S.

Et civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat, præstando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Gracias agit pro impetratis, quæ epist. IV. rogaverat, & Alexandrinam quoque civitatem iatraliptæ suo petit.

Ago gratias, Domine, quod & jus Quiritium libertis necessariæ mihi femina, & civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios, ceterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque ejus jam pridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit, ut tibi pro eodem homine sæpius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, & Romanam. Annos ejus & censum

(ne

(ne quid rursus indulgentiam tuam moraretur)
libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutio-
nem principum, non temere dare proposui:
sed cum Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem
Romanam impetraveris, huic quoque petitioni
tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomen sit,
notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad
Pompejum Plantam, præfectum Aegypti, amicum
meum, mittam.

XXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

*Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum
suarum causa, tum ut templum exstruat, in quo
principum imagines ponantur.*

Quam divus pater tuus, Domine, & oratione
pulcherrima & honestissimo exemplo omnes
cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab
eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris
per plures successiones traditas mihi, quales acce-
peram, custodiebam, permetteret in municipium
transferre, adjecta sua statua. Quodque ille mihi
cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim
decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in
que

quo templum pecunia mea extruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem presentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus, quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meae dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio, quum alioqui CCCC excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præsens, inire non possum. Debebo ergo, Domine, indulgentiæ tuæ & pietatis meae celeritatem, & status ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, quum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

stituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout
loca suaserint.

XXVIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

*Nuntiat, se tandem in provinciam venisse, & rationes
excutere, propter quas mensorem ex urbe petit.*

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, us-
que Ephesum expertus, ita inde, postquam
vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, at-
que etiam febriculis, vexatus Pergami substiti.
Rursus, quum transissem in orarias naviculas, con-
trariis ventis retentus, aliquando tardius, quam spe-
raveram, id est, xv calend. Octobres, Bithyniam
intravi. Non possum tamen de mora queri, cum
mihi contigerit, quod erat auspiciatissimum, nata-
lem tuum in provincia celebrare. Nunc reipubl.
Prusensium impendia, reditus, debitores excutio:
quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium in-
telligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis a
privatis detinentur: præterea quædam minime
legitimis sumtibus erogantur. Hæc tibi, Domine,
in ipso ingressu meo scripsi. Quintodecimo cal.
Oct. Domine, provinciam intravi, quam in eo ob-
sequio, in ea erga te fide, quam de genere humano
mereris, inveni. Dispice, Domine, an necessa-
rium putes, mittere huc mensorem. Videntur
enim non mediocres pecuniæ posse revocari a cu-
ra-

ratoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, litteris tuis. Provinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestam sit, illis electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerumpublicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

*Consultit, custodia per publicos servos adservandæ sint,
an per milites.*

Rogo, Domine, consilio me regas hæsitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod

usque adhuc factum) an per milites, ad servare custodias debeam. Vered̄r enim, ne & per servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distingat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentia causa fit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI.

TRAIANVS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine, quæ isti provinciae est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed & illud hæreat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cur nondum a Basso supernumerarios milites revocaverit, significat.

Gabius Bassus, præfectus oræ Ponticæ, & reverentissime & officiosissime, Domine, venit ad me,

me, & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, præcepisse te, ut ex cohortibus, quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Et mihi scribit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quod quæris, scripsisse me, ut notum haberes, his litteris subijci jussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est: & quantum fieri potest, evrandum, ne milites a signis absint.

XXXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Prusensium nomine balineum rogat exstrui.

Prusenses, Domine, balineum habent & fordium & vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen æstimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere

re posse. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam revocare a privatis & exigere jam cœpi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti, parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & seculi tui nitor postulat.

XXXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Si instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere: modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes.

XXXVI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De militibus, libertis Caesaris relinquendis, consulit.

Maximus, libertus & procurator tuus, Domine, præter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio ejus relinquendos existimavi: præsertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII.

XXXVII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparationem frumentorum, Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, & totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Consulit de pœna servorum inter tirones repertorum.

Sempronius Cælianus, egregius juvenis, repertos inter tirones, duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinæ militaris firmatoremque, consulerem de modo pœnæ. Ipse enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, præsertim quum pertineat ad exemplum.

Q 4

XXXIX.

XXXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt; animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

XL.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Querit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministris publicis se immiscuerunt.

Salva magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum jus mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera penarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem,

fem,

sem, diu multumque hæsitavi, quid facere deberem. Nam & reddere pœnæ post longum tempus plerosque jam senes, &, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a republ. pasci otiosos, inutile; non pasci, etiam periculofum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consularem, in suspenso reliqui. Quæres fortasse, quemadmodum evenerit, ut pœnis, in quas damnati erant, exsolventur: & ego quæsi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen, qui dicerent deprecantes, jussu proconsulum legatorumque dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI.

TRAIANVS PLINIO S.

Memineris, idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad pœnam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt: sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati

Q 5

sunt,

sunt, hos oportebit pœnæ suæ reddi: si qui vestustiores invenientur, & senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quæ non longe a pœna sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicomediensè incendium narrat, & institutionem collegii fabrûm commendat.

Quum diversam partem provinciæ circumirem, Nicomediæ vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quamquam via interjacente, Gerusiam & Ison, absumsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat, otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico siphos, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda. Et hæc quidem, ut jam præcepi, parantur. Tu, Domine, dispice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL; ego attendam, ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concessio in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui; sed meminimus, provinciam istam, & præcipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen ex quacumque causa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetariæ, quamvis breves, fient. Satius itaque est comparari ea, quæ ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipsi inhibeant; ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

XLIV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Vota pro principis salute suscepta & soluta nuntiat.

Sollemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscipimus, Domine, pariter & solvimus, precati deos, ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV.

TRAIANVS PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex litteris tuis.

Q 6

XLVI.

XLVI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Aquæductum, Nicomediæ frustra inceptum, perfici posse scribit, si ex urbe aquilex mittatur.

In aquæductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS. xxx. ccc. xxviii, qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdidērunt. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducī, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim & facilius & vilius. Et in primis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat, quod accidit. Ego illud unum adfirmo, & utilitatem operis & pulcritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII.

TRAIANVS PLINIO S.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgressurum. Sed,
me

me Dius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdidierint, ne, quum inter se gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Nicensium & Claudiopolitanorum ædificationibus consulit.

Theatrum, Domine, Niceæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, festertium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor, ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, an sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturæ ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmæ mihi quam sumtuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra caveam: quæ nunc omnia differuntur cessante eo, quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longe numerosius laxiusque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum

utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sane æmulus ejus, a quo opus inchoatum est, adfirmat, parietes (quamquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint cæmento medii facti, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam ædificant, & quidem ex ea pecunia, quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, dispecturum, utrum sit utilius post sumtum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re præsentis optime deliberabis & constitues: mihi sufficet indicari, cui sententiæ accesseris. Tunc autem a privatis exigere opera tibi curæ sit, quum theatrum

(pro

(propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi; ideo forsitan Nicenses majore animo constructionem ejus adgressi sunt; sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolitanis circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat: modo ne existimes, brevius esse, ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sunt.

L.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Suadet, ut lacus Nicomedensis cum mari fossa conjungatur.

Intuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus æternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulcritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ & sumtu modico & labore usque ad viam navibus, inde, magno labore, majore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit: at hæc pro re non desunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate: certa que spes, omnes libentissime adgressuros opus omnibus fructuosum. Superest, ut
tu

tu libratores vel architectos, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiorem esse contendunt. Ego per eadem loca inuenio fossam a rege percussam: sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi a te, quæ tantum cœperant reges.

LI.

TRAIANVS PLINIO S.

Potest nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat: certe, quantum aquarum, & unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratores, et ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De sumtu Byzantium, in legationem ad principem quotannis facto, consulit.

Requirenti mihi Byzantium reipublicæ impendia, quæ maxima fecit, indicatum est,
Do-

Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumtus levaretur, & impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Mæsiæ præest, publice salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, Domine, rogo, ut, quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Mæsiæ præses, si minus illum sumtuose coluerint.

LIV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

Diplomata, Domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quamdiu velis, rogo scribas, meque hæsitacione liberares. Vereor enim,

enim, ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent; ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam desiderari possint.

LVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

An Apamæorum rationes, quod putabant contra privilegia esse, inspiciendæ sint, consulit.

Quum vellem Apamææ, Domine, cognoscere publicos debitores, & redditum, & impendia; responsum est mihi, cupere quidem universos, ut a me rationes coloniæ legerentur; numquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicam administrare. Exegi, ut, quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo quæritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implese officii mei partes videar.

LVII.

LVII.

TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisset inspectione rationum suarum, quum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse facturum.

LVIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Consulit, an ædes Matris Magnæ transferri possit.

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo, quod nunc maxime surgit. Ego, quum quærerem, num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX.

LIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam, quæ est accommodatior: nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis, quæ sit nostro jure,

LX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii solemniter celebratum esse nuntias.

Diem, Domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris latitia, celebravimus, precati deos, ut te generi humano, cujus tutela & securitas saluti tuæ innisa est, incolumem florentemque præstarent. Præimus, & commilitonibus jusjurandum more sollempni præstantibus, & provincialibus, qui eadem certarunt pietate, jurantibus.

LXI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex litteris tuis.

LXII.

LXII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De usu publicæ pecuniæ consultit.

Pecuniæ publicæ, Domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor, ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur, qui velint debere, rei publicæ præsertim, duodenis assibus, quanti a privatis mutuuntur. Dispice ergo, Domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes; & si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicæ caveant: quod, quamquam invitis & recusantibus, minus acerbum erit, levioere usura constituta.

LXIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuatur, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum, qui mutuabuntur, tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitia nostrorum temporum.

LXIV.

LXIV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De relegatis imperatorem consulit.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos adfirmaverunt, editumque recitaverunt: qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur. Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Julio Basso proconsule: ego, quia sciebam, acta Bassi rescissa, datumque a senatu jus omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adiiisset, docuissetque proconsulem: negavit. Per quod effectum est, ut te consulere, an reddendum eum pænæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos,

si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & edictum, item decretum Bassi his litteris subjeci.

LXV.

TRAIANVS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publico Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, & mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum causas hujus facti a Calvo requisiero. Qui a Julio Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat, se injuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vincus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficit, eum pœnæ suæ restitui, quam contumacia elusit.

LXVI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

Quum citarem judices, Domine, conventum petere cœpit, ut philosophus. Fuerunt, qui dicerent, non modo liberandum eum judicandi necessitate, sed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque pœnæ, quam fractis vinculis evafisset.

fisset. Recitata est sententia Velli Paulli proconsulis, qua probatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum a se Domitiano datum, & epistolas ejus ad honorem suum pertinentes, & decretum Prusensium. Addebat his & litteras tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia a Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consularem de eo, quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea, quæ sunt utrimque recitata, his litteris subjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENCENTIVM MAXIMVM.

Flavius Archippus philosophus impetravit a me, ut agrum ei DC circa Prusiam, patriam suam, emi juberem, cujus reditu suos alere posset. Quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

Archippam philosophum, bonum virum, & professioni suæ, etiam majoribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis, quæ verecunde a te desideraverit.

EDICTVM DIVI NERVAE.

QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORVM EDICIT, NEC SPETANDVS EST IN IIS BONVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST, QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEAE PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE TAMEN ALIQVAM GAVDIIS PVBLICIS ADFERAT HAESITATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECESSARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DVBITANTIENS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGRET PRECIBVS. ET QVI NON HABENT, ME, QVEM FORTVNA IMPERII VULTV MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVL.
LIVM IVSTVM.

Quum rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoata consummataque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Archippi & accusatrici libellos mittit principi.

Flavius Archippus per salutem tuam æternitatemque petit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici ejus facerem, a qua & ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres, quid statuendum putares.

LXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus, quam tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatius est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim quum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis, qui

qui ignorabant, quid de illo Paullus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis obijciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furia Primæ accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

LXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rursus de lacu Nicomedensium cum mari committendo scribit, seu respondet ad epist. LI.

Tu quidem, Domine, providentissime vereris, ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re præsentis invenisse videor, quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur, ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, advecta fossa, onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget; & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ullo detrimento, lacui tantum aquæ, quantum nunc portat, adfundet. Præterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, augebunt illud.

illud, quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit & reprimet quidquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verum & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque librador, quem plane, Domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, ut libratorem quam maxime idoneum mitteret.

LXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa provisâ habeas, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod præcipue res ipsa suaferit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI.

LXXI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De libere natis, expositis, & in servitute educatis, querit.

Magna, Domine, & ad totam provinciam pertinens quaestio est de conditione & alimentis eorum, quos vocant *ſcervtēs*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me editum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae & epistolae divi Vespasiani ad Lacedaemonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quaedam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Quaestio ista, quæ pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec
 R 3 quid-

quidquam invenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brochum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec adsertionem denegandam iis, qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

An reliquias mortuorum transferre liceat, Trajanum tamquam P. M. consulis.

Petentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcumque, secundum exemplum proconsulum, transferre permitterem, quia sciebam in urbe nostra ex ejusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Durum est injungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas justas causas transferre ex loco in
alium

aliam locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciæ præfuerunt, & ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Locum idoneum ostendit, ubi balineum, ab imperatore Prusensibus concessum, possit extrui.

Quærenti mihi, Domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulxisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut fœdissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas ampliatur, nec ulla ædificia tollantur; sed quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari, jusseratque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paullatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est: ac jam pæne nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, si donaveris civitati, si vanire jusseris; propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi conse-

crare, cujus beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyænum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: a me tamen, in quantum potuerit, requiruntur.

LXXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Possimus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristylio Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Consulit de liberis agnoscendis, & natalibus restituendis.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis, restituendisque natalibus & secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, & secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsent: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, præceperis, quid observare me velis.

LXXVIII.

LXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod hæsitacionem tibi fecit, æstimabo, an debeat cognoscere de agnoscentibus liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Ex Largi hereditate utrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, ut significet, rogatur.

Julius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quamdam mihi erga te pietatis suæ ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Tianorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquennales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse dispice, & quod optimum existimaveris, sequere.

LXXXI.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Juliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

Providentissime, Domine, fecisti, quod praecipisti Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviores injurias, quanto est infirmior, patitur. Quidquid autem Juliopolitanis praestiteris, id etiam toti provinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae, plurimisque per eam commeantibus transitum praebent.

LXXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Ea conditio est civitatis Byzantium, confluentem undique in eam commeantium turba, ut, se-

secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiam habeo, ut credam, te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coerceantur: aut, si plus admiserint, quam ut in re præsentis sit satis, puniantur: si milites erunt, legis eorum, quæ deprehenderit, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

De annali Bithynis data lege disquirat.

Cautum est, Domine, Pompeja lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx; eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx annorum gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi, &, si potest, an ex iis quoque, qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, a qua illis magistratum gerere permissum est: quod

alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam e plebe in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus, quid sentirem, interrogatus, eos quidem, qui minores xxx annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompejam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem, qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem, cujus illi, quibus gerere permisum est, hæsitabam. Per quod effectum est, ut te, Domine, consularem, quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, litteris subjeci.

LXXXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde carissime, idem existimo; hætenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompejam, ut magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos, qui minores xxx annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Libellum supplicem Dionis, cui controversia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit, pronuntiaturus, quidquid ille rescripserit.

Quam Prusæ ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Coccejanus Dion in bule adsignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet: tum Eumolpus adstans Flavio Archippo dixit; exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipublicæ traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulcorum, uxoris Dionis, & filii: postulavitque, ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectioem dixissem; ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditorum Niceæ, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tamquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissi-

mum verbis ea, quæ erant proposita, recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello, quæ reipublicæ peteret. Ceterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, adsidebat, dixit, se libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt; Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuat in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filius & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, quum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re, quæ & in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Potuisti non hære, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, quum propositum meum optime nosset, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub
cura

cura tua Cocejano Dioni excutiatur, cum & utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Nicensium libellum supplicem mittit.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est, per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto adfirmant, debetis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æstimatis etiam iis, quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Traiano de natali die gratulatur.

Opto, Domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: æternaque
lau-

laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis
& fortis aliis super alia operibus augeas.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus
precaris, ut plurimos & felicissimos natales,
florente statu reipublicæ nostræ, agam.

XCI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De aqua in Sinopensem coloniam perducenda consulit.

Sinopenses, Domine, aqua deficiuntur; quæ vi-
detur & bona & copiosa ab sextodecimo mil-
liario posse perducī. Est tamen statim ab capite
paullo amplius mille passibus locus suspectus &
mollis; quem ego interim explorari modico im-
pendio iussi, an recipere & sustinere opus possit.
Pecunia, curantibus nobis contracta, non deerit,
si tu, Domine, hoc genus operis & salubritati &
amœnitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII.

TRAIANVS PLINIO S.

Ut cœpisti, Secunde carissime, explora diligen-
ter, an locus ille, quem suspectum habes, susti-
nere opus aquæductus possit. Neque enim du-
bi-

bitandum puto, quin aqua perducenda fit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus collatura fit.

XCIII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Libellum Amisenorum mittit Trajano.

Amisenorum civitas & libera & fœderata beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur: in hac datum mihi publice libellum, ad eranos pertinentem, his litteris subjeci, ut tu, Domine, dispiceres, quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Amisenos, quorum libellum epistolæ tuæ junxeras, si legibus istorum, quibus de officio fœderis utuntur, concessum est eranos habere, possumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos cœtus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quæ nostro jure obstrictæ sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV.

XCV.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jam pridem, Domine, in contubernium adsumsi: tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam, sed peto a te, cujus in omnibus desideriiis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique, mihi Secunde carissime, hæret tibi, quum etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffectorum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; & (ut scias) dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua ad suevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII.

XCVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

Sollemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui numquam: ideo nescio, quid & quatenus aut puniri soleat, aut quari. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant: deturne pœnitentiæ venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non profit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia coherentia nomini puniantur. Interim in iis, qui ad me tamquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, qualecumque esset quod faterentur, pœnitentiam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentia: quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos; mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, multorum nomina continens, qui negarent, se esse Christianos, aut fuisse, quum, præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum si-

mu.

mulacris numinum adferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem, sed defuisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum adpellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere defuisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetarias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim
civi-

civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur sisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra sollemnia diu intermissa repeti: passimque vānre victimas, quarum adhuc rarissimus emtor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

XCVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis caussis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, sequutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt; ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quærit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

Amastrianorum civitas, Domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam,

mam, eandemque longissimam, plateam: ejus a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca fœdissima: quæ sicut turpis & immundissima adspectu, ita pestilens est, odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si intacta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Vota pro salute Trajani & soluta & nova nuncupata esse nuntiat.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres latique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos, ut te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasque virtutes præcipue sanctitate consequi deorum honore meruisti.

CII.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

Solvissè vota diis immortalibus, te præunte, pro mea incolumitate, commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi litteris tuis.

CIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Diem imperii suscepti anniversario ritu celebratum esse annuntiat.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, & vota publica & gaudia.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione a commilitonibus & provincialibus, præunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi litteris tuis.

CV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Jus Quiritium pro tribus liberis petit.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus
rogo

rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto pleniorē experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aestivus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depositi sunt, consultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturus in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Centurionis, filiae civitatem petentis, libellum mittit.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putavi negare, quum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

CVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus motus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, mihi tibi.

CIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De protopraxia civitatum consultit.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & fanciendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX.

TRAIANVS PLINIO S.

Quo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis, quæ ex quaque causa reipublicæ debebuntur, ex lege cujusque animad-

Plinii Epistol.

S

vca-

vertendum est. Nam si habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in injuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

De Amifenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Trajanum consulit.

Edcicus, Domine, Amifensorum civitatis petebat apud me ab Julio Pifone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante xx annos, & bule & ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Pifo contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id, quod pro multis & olim accepisset, cum everfione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex cauffis integram cognitionem differendam existima- vi, ut te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex
hac

hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujusque loci, quam pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

An in senatum lecti, pro introitu aliquid inferre debeant, quærit.

Lex Pompeja, Domine, qua Bithyni & Ponticæ utuntur, eos qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adiicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos, etiam, qui a censoribus legerentur, duntaxat in paucissimis civitatibus, aliud aliis iussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum a me non potest statui. Id ergo, quod semper tutissimum est, se-

quendam cujusque civitatis legem, puto, scilicet adversus eos, qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos, ut erogatio ceteris praeferatur.

CXV.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Decuriones alienae civitatis an ejici senatu possint, querit.

Lege, Domine, Pompeja permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi, quos vellent, cives, dum civitatis non sint alienae, sed suarum quisque civitatum, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis e senatu a censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum, qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex, sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici e senatu ob hanc causam non jubebat: praeterea quia ab aliquibus adfirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi homines multaeque civitates concuterentur ea parte legis, quae jam pridem consensu quodam exolevisset; necessarium existimavi consulere te, quid servandum putares. Capita legis his litteris subjeci.

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito hæſiſti, Secunde cariffime, quid a te reſcribi oporteret cenſoribus conſulentibus, an legerent in ſenatum aliarum civitatum, ejuſdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa conſuetudo uſurpata contra legem, in diverſum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil novaremus, ſed manerent, quamvis contra legem, adſciti quarumcumque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeja obſervaretur: cujus vim ſi retro quoque velimus cuſtodire, multa neceſſe eſt perturbari.

CXVII.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Veretur, ne ex invitatione ad ſollemne officium factiones oriantur.

Qui virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel ſingulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo ſcribas. Ipſe enim, ſicut arbitror, [non imprudenter,] præſertim ex ſollemnibus cauſſis concedendum jus invitationis; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in ſpeciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad sollemnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciæ moribus ipse moderareris, & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

CXIX.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Doceri desulerat, a quo die incipiant iselastica premia victoribus dari.

Athletæ, Domine, ea, quæ pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam investiti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehiri possint. Ego contra [scribo] Iselastici nomine. [Itaque eorum] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo *εισήλασαν*, intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamvis vicerint ante, quam fieret. Ajunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quæ esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt; ita pro iis dari, quæ esse cœperunt. Hic quoque

NON

non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio: dandumque, quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX.

TRAIANVS PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse εισηλασεν. Obsonia eorum certaminum, quæ iselastica esse placuit mihi, [si] ante iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, tam eorum, quæ postea iselastica lege constitui, quam, quum vincerem, esse deserunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus, quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Excusat se, quod uxorem diplomate adjuverit.

Usque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. Quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi,

quum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque, te rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimularem inter alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consulissem, sero fecissem.

CXXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, quum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

F I N I S.
